

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การพัฒนาการเรียนรู้และอาชีพของผู้สูงอายุ:
การทดสอบรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพลุดพลัง
The Development of Learning and Occupation for the Elderly:
Validation of the Learning Model to Enhance Active Ageing

หัวหน้าโครงการวิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทนงศักดิ์ ยิ่งรัตนสุข
ผู้ร่วมวิจัย นายภาณุวัฒน์ เชิดเกียรติกุล
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปณิตา วรรณพิรุณ

โครงการวิจัยประเภทงบประมาณเงินรายได้
จากเงินอุดหนุนรัฐบาล (งบประมาณแผ่นดิน)
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2558
มหาวิทยาลัยบูรพา

รหัสโครงการ 2558A10803049

สัญญาเลขที่ 142/2558

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การพัฒนาการเรียนรู้และอาชีพของผู้สูงอายุ:

การทดสอบรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพลุดพลัง

The Development of Learning and Occupation for the Elderly:

Validation of the Learning Model to Enhance Active Ageing

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ร่วมวิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทนงศักดิ์ ยิ่งรัตนสุข

นายภาณุวัฒน์ เชิดเกียรติกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปณิตา วรรณพิรุณ

คณะสาธารณสุขศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

พ.ศ.2558

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้จากเงินอุดหนุนรัฐบาล (งบประมาณแผ่นดิน) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 มหาวิทยาลัยบูรพา ผ่านสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ เลขที่สัญญา 142/2558 ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้สูงอายุในชุมชนวัดตาลล้อม เทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ที่ได้เข้าร่วมในการวิจัย ประธานชุมชนและอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนวัดตาลล้อม และเทศบาลเมืองแสนสุข ที่อำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาประเมินรับรองรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพลุดมพลัง และได้ให้คำแนะนำอันมีประโยชน์เกี่ยวกับการปรับปรุงรูปแบบ รวมทั้งบุคคลอื่น ๆ ที่ไม่ได้กล่าวนาม ณ ที่นี้ ที่มีส่วนทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

คณะผู้วิจัย
สิงหาคม 2558

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

ข้าพเจ้า ผศ. ดร. ทนงค์ดี ยิ่งรัตน์สุข ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยบูรพา ประเภทงบประมาณเงินรายได้จากเงินอุดหนุนรัฐบาล (งบประมาณแผ่นดิน) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 ทำโครงการวิจัยเรื่อง (ภาษาไทย) การพัฒนาการเรียนรู้และอาชีพของผู้สูงอายุ (ภาษาอังกฤษ) The Development of Learning and Occupation for the Elderly เลขที่โครงการวิจัย 2558A10803049 เลขที่สัญญา 142/2558 ได้รับงบประมาณทั้งสิ้น 209,000 บาท (สองแสนเก้าพันบาทถ้วน) ระยะเวลาดำเนินงาน 1 ปี (ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2558 ถึงวันที่ 15 สิงหาคม 2558)

บทคัดย่อ

จังหวัดชลบุรี เป็นจังหวัดใหญ่ มีประชากรจำนวนมาก จากแผนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมจังหวัดชลบุรี ระบุสัดส่วนผู้สูงอายุในพื้นที่ ร้อยละ 10.4 อย่างไรก็ตามพบว่ามีส่วนผู้สูงอายุที่ยังคงทำงานต่ำกว่าร้อยละ 30 และมีภาระพึ่งพิงในอัตรา 2.1 : 1 ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนาขีดความสามารถในการพึ่งพิงตนเองของผู้สูงอายุ ซึ่งจะส่งผลดี ทำให้ช่วยลดภาระทางเศรษฐกิจในกลุ่มประชากรผู้สูงอายุได้มากขึ้น

พื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี เป็นชุมชนเมือง มีประชากรผู้สูงอายุประมาณ 4,000 คน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ประชากรส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพค้าขาย ดังนั้นเศรษฐกิจของพื้นที่ส่วนใหญ่จึงขึ้นกับการค้าขาย ผู้สูงอายุที่ยังคงทำงานส่วนมากประกอบอาชีพค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว รองลงมาคือรับจ้างทั่วไปและประมง ตามลำดับ เนื่องจากส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีปัญหาด้านการได้รับการพัฒนาทักษะในการเรียนรู้ และมีความต้องการฝึกนิสัยการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและต้องการได้รับการสนับสนุนการเรียนรู้จากหน่วยงานต่างๆ

ในแง่ของการดูแลคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ พื้นที่เขตเทศบาลเมืองแสนสุขได้มีแผนยุทธศาสตร์ด้านสังคมและคุณภาพชีวิต ในการพัฒนาคนในท้องถิ่นให้มีคุณภาพ และส่งเสริมผู้สูงอายุให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ต้องการพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมผู้สูงอายุในพื้นที่ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน

งานวิจัยนี้ได้ทดสอบรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพลัดพลังที่ได้พัฒนาขึ้น โดยคัดสรรชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี เป็นพื้นที่ในการศึกษา รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุที่พัฒนาขึ้นยึดความต้องการทางด้านการศึกษาของกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ที่ศึกษาเป็นหลัก ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก คือ 1) การกำหนดเนื้อหา 2) กิจกรรมการเรียนรู้ 3) การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ 4) การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ 5) สื่อเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ 6) การวัดและประเมินผลภาวะพลัดพลัง

ผลการทดสอบรูปแบบโดยการนำไปทดลองใช้พบว่า ค่าคะแนนเฉลี่ยของภาวะพัฒนาพลังหลังการเรียนรู้เป็นระยะเวลา 1 และ 4 สัปดาห์ สูงกว่าก่อนการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) และผลการประเมินรับรองรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ พบระดับความเหมาะสมของรูปแบบอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.76) และผู้ประเมินได้รับรองความเหมาะสมของการนำรูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพัฒนาพลังไปใช้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$ S.D. = 0.0) โดยมีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงรูปแบบโดยกำหนดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของการเรียนรู้ไว้ด้วยเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการพัฒนาภาวะพัฒนาพลัง ส่วนการนำรูปแบบไปใช้มีข้อเสนอแนะดังนี้คือ 1) ควรคัดสรรชุมชนที่มีผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพสูง 2) ควรคัดสรรชุมชนที่มีแกนนำผู้สูงอายุ 3) ควรมีบุคลากรที่ดำเนินงานเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการจัดกิจกรรม เช่น นักวิชาการสาธารณสุข นักสังคมสงเคราะห์ 4) ควรมีการจัดสรรงบประมาณเป็นค่าดำเนินการจัดกิจกรรม

ผลผลิต

ผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับชาติ

1. ปัญหาและความต้องการด้านการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี. วารสารพยาบาลและการศึกษา (อยู่ในระหว่างการจัดพิมพ์เผยแพร่)
2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการทำงานของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี. วารสารสาธารณสุขศาสตร์ ปีที่ 45 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2558)
3. การพัฒนาและทดสอบรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพัฒนาพลัง (กำลังดำเนินการ)

ผลงานเชิงสาธารณะ

ได้รูปแบบการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพัฒนาพลัง ซึ่งเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่เขตเทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี ทำให้สามารถเพิ่มสุขภาวะ การมีส่วนร่วม และหลักประกันที่มั่นคงในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน อันจะส่งผลโดยตรงต่อการนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาสุขภาพและคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาการเรียนรู้และอาชีพของผู้สูงอายุ: การทดสอบรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง

ทงศ์ศักดิ์ ยิ่งรัตนสุข ภาณุวัฒน์ เชิดเกียรติกุล และ ปณิศา วรรณพิรุณ

บทคัดย่อ

การวิจัยแบบผสมผสาน มีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง โดยคัดสรรชุมชนวัดตาลล้อม ในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี เป็นพื้นที่ในการศึกษา เลือกกลุ่มตัวอย่างที่สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้จำนวน 35 คน เก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม และสัมภาษณ์ตามแบบสอบถามเพื่อประเมินภาวะพหุพลังก่อนการเรียนรู้ และหลังจากการเรียนรู้เป็นเวลา 1 และ 4 สัปดาห์ ตามลำดับ ทำการประเมินรับรองรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญด้านพหุพลังและด้านการศึกษา จำนวน 5 ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และสถิติอ้างอิงในรูปของการวิเคราะห์การแปรปรวนแบบวัดซ้ำ (Repeated measures ANOVA)

ผลการทดสอบรูปแบบโดยการนำไปทดลองใช้พบว่าค่าคะแนนเฉลี่ยของภาวะพหุพลังหลังการเรียนรู้เป็นระยะเวลา 1 และ 4 สัปดาห์ สูงกว่าก่อนการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) และผลการประเมินรับรองรูปแบบโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญพบระดับความเหมาะสมของรูปแบบอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.76) และผู้ประเมินได้รับรองความเหมาะสมของการนำรูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลังไปใช้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$ S.D. = 0.0) โดยมีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงรูปแบบโดยกำหนดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของการเรียนรู้ไว้ด้วยเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการพัฒนาภาวะพหุพลัง ส่วนการนำรูปแบบไปใช้มีข้อเสนอแนะดังนี้คือ 1) ควรคัดสรรชุมชนที่มีผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพสูง 2) ควรคัดสรรชุมชนที่มีแกนนำผู้สูงอายุ 3) ควรมีบุคลากรที่ดำเนินงานเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการจัดกิจกรรม เช่น นักวิชาการสาธารณสุข นักสังคมสงเคราะห์ และ 4) ควรมีการจัดสรรงบประมาณเป็นค่าดำเนินการจัดกิจกรรม

The Development of Learning and Occupation for the Elderly: Validation of the Learning Model to Enhance Active Ageing

Tanongsak Yingratanasuk, Panuwat Choedkiattikool, and Panita Wannapiroon

Abstract

A mixed method research design aimed to validate the learning model to enhance active ageing level among the elderly in Saensuk Municipality, Chon Buri province. The model was constructed based on lifelong learning concept and educational gerontology. The study's subjects were comprised of 35 elderly people in Wat Tanlom community. Data were collected by focus group discussion, interviews, and questionnaires. The active ageing levels were assessed prior to, one week, and one month after the learning activities. Model validation was implemented by using expert opinion. Descriptive statistics and repeated measures ANOVA were used for data analyses. The results revealed that mean active ageing level increased significantly ($p < 0.001$) 1 week, and 4 weeks after participation of the learning activities. Experts had a consensus that the model was appropriate at a high level ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.76), and that the model was suitable for implementation at a high level ($\bar{X} = 4.00$ S.D. = 0.0), with recommendation to improve the model constructs by setting up the behavioral objectives of learning to achieve the continuity of active aging status. Recommendations for model application includes: community selection in which the community leaders are active, availability of key persons and responsible authorities such as public health professionals and social workers, and budget allocation to implement the activities.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ	ฉ
 บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
สมมติฐานของการวิจัย	2
ขอบเขตการวิจัย.....	2
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	3
นิยามศัพท์.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
ความหมายของการเรียนรู้	6
องค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้.....	6
ทฤษฎีการเรียนรู้	7
การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ.....	9
แนวคิดการศึกษาเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังในผู้สูงอายุ.....	9
แนวคิดพหุพลัง.....	10
ประโยชน์ของพหุพลัง.....	10
ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพหุพลัง	10
การประเมินพหุพลัง	12
แนวคิดทฤษฎีและความหมายของการมีส่วนร่วม.....	13
ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน	14
การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning หรือ PL)	15
องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning : PL).....	15
แนวคิดการพัฒนารูปแบบ	16
ความหมายของรูปแบบ	16

ประเภทของรูปแบบ	17
การพัฒนารูปแบบ	19
3 วิธีดำเนินการวิจัย	24
พื้นที่ที่ดำเนินการวิจัย	24
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	24
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	25
การเก็บรวบรวมข้อมูล	25
การดำเนินการวิจัย	26
การวิเคราะห์ข้อมูล	27
จริยธรรมการวิจัย	28
4 ผลการศึกษา	29
ตอนที่ 1 การทดสอบรูปแบบโดยการทดลองใช้รูปแบบ	29
ตอนที่ 2 การตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบการโดยการศึกษาความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญ	35
ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้เชี่ยวชาญ	39
5 รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง	40
ความเป็นมาและความสำคัญของรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริม ภาวะพหุพลัง	40
วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง	41
หลักการแนวคิดของรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง	41
รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง	42
6 แนวทางการนำรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลังไปใช้	49
ผลผลิต	52
รายงานสรุปการเงิน	53
บรรณานุกรม	54
ภาคผนวก	62

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่

1	จำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลักษณะทั่วไป	30
2	คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของภาวะพดพหลังด้านสุขภาพพระยะ ก่อนการเรียนรู้ และหลังการเรียนรู้ เป็นเวลา 1 และ 4 สัปดาห์	32
3	คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของภาวะพดพหลังด้านการมีส่วนร่วมระยะ ก่อนการเรียนรู้ และหลังการเรียนรู้ เป็นเวลา 1 และ 4 สัปดาห์	33
4	คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของภาวะพดพหลังด้านความมั่นคงระยะก่อนการ เรียนรู้ หลังการเรียนรู้ และหลังการเรียนรู้ เป็นเวลา 1 และ 4 สัปดาห์	33
5	คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของภาวะพดพหลังรวม ระยะก่อนการเรียนรู้ หลังการเรียนรู้ และ 1 เดือนหลังการเรียนรู้	34
6	ค่าความต่างคะแนนเฉลี่ยของภาวะพดพหลังระยะก่อนการเรียนรู้ และหลังการเรียนรู้ เป็นเวลา 1 และ 4 สัปดาห์	35
7	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของการประเมินความเหมาะสมรูปแบบ การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพดพหลัง	36
8	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของการประเมินรับรองความเหมาะสมในการนำ รูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพดพหลังไปใช้	38

สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพที่

1	รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพฒพลัง	43
---	---	----

บทที่ 1 บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ผู้สูงอายุในประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ (Aging society) อย่างเต็มตัว (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2556) โดยประเทศไทยเป็นประเทศที่มีผู้สูงอายุมากที่สุดเป็นอันดับสองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รองจากประเทศสิงคโปร์ที่มีประชากรผู้สูงอายุร้อยละ 12 (องค์การแรงงานระหว่างประเทศ, 2554) ก่อให้เกิดปัญหาสำคัญจากการเป็นสังคมผู้สูงอายุ คือ “ปัญหาภาระพึ่งพิงทางสังคม” (social dependency) ซึ่งเกิดจากประชากรวัยแรงงานต้องรับภาระดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่น่าวิตกว่าจะมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในทุกด้าน ปัญหาดังกล่าวเมื่อผนวกกับสภาพทางสังคมของประเทศไทยในปัจจุบันที่มีการพัฒนาสังคมเมืองไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดความเป็นเมือง มีความทันสมัยและการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพิ่มขึ้นส่งผลต่อการลดบทบาทและคุณค่าของผู้สูงอายุลง เนื่องจากผู้สูงอายุไม่มีอำนาจในการควบคุมดูแลบุตรหลานรวมถึงอำนาจความรับผิดชอบทางเศรษฐกิจและการเงิน ตลอดจนอำนาจในการตัดสินใจ นอกจากนี้ยังขาดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ ทำให้ทักษะความชำนาญต่างๆ ด้อยคุณค่าลง เมื่อการศึกษาและเทคโนโลยีสมัยใหม่ก้าวหน้าขึ้นมาก จึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ผู้สูงอายุจะถูกลดบทบาทลงทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม (ศศิพัฒน์, 2550; สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, 2550; กุศล, 2553) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2551) ได้ทำการศึกษาพบว่าในสังคมที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับสูง ผู้สูงอายุส่วนมากถูกละเลยไม่ได้รับการเอาใจใส่เท่าที่ควร และจำเป็นต้องพึ่งพิงตนเองมากขึ้น สรุปได้ว่าผู้สูงอายุในสังคมปัจจุบันจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพึ่งพิงตนเองมากขึ้น

จังหวัดชลบุรี เป็นจังหวัดใหญ่ มีประชากรจำนวนมาก จากแผนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม จังหวัดชลบุรี ระบุสัดส่วนผู้สูงอายุในพื้นที่ ร้อยละ 10.4 (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2555) อย่างไรก็ตามพบว่ามีสัดส่วนผู้สูงอายุที่ยังคงทำงานต่ำกว่าร้อยละ 30 (สมศักดิ์ ชุณหทศม์, 2555) และมีภาระพึ่งพิงในอัตรา 2.1 : 1 (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2555) ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนาขีดความสามารถของผู้สูงอายุให้สามารถพึ่งพิงตนเองได้เพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลดี ทำให้ช่วยลดภาระทางเศรษฐกิจในกลุ่มผู้สูงอายุได้มากขึ้น

พื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี เป็นชุมชนเมือง มีประชากรผู้สูงอายุประมาณ 4,000 คน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ประชากรส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพค้าขาย ดังนั้นเศรษฐกิจของพื้นที่ส่วนใหญ่ขึ้นกับการค้าขาย (เทศบาลเมืองแสนสุข, 2553) ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี ส่วนมากประกอบอาชีพค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว รองลงมาคือรับจ้างทั่วไปและประมงตามลำดับ เนื่องจากส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีปัญหาด้านการได้รับการพัฒนาทักษะในการเรียนรู้ และมีความต้องการฝึกนัยการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและต้องการได้รับการสนับสนุนการเรียนรู้จากหน่วยงานต่างๆ (ทองศักดิ์ ยิ่งรัตนสุขและคณะ, 2557)

ทองศักดิ์ ยิ่งรัตนสุข, ภาณุวัฒน์ เชิดเกียรติกุล และปณิศา วรรณพิรุณ (2558) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพหุฒพลังในผู้สูงอายุขึ้น โดยคัดสรรชุมชนเขาสามมุก ในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา รูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นยึดความต้องการทางด้านการศึกษาของผู้สูงอายุกลุ่มดังกล่าวเป็นหลัก ร่วมกับแนวคิดพหุวิชาทางการศึกษา ซึ่งเป็นแนวคิดที่บูรณาการ

หลักการและวิธีวิทยาการสอนผู้สูงอายุตามแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตเข้ากับแนวคิดพัฒนาวิทยา เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ ตามแนวคิดของ McClusky (1975) โดยมีเป้าหมายการจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้สูงอายุได้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เสริมสร้างพลังอำนาจแก่ผู้สูงอายุ ให้ผู้สูงอายุเกิดความเข้าใจในกระบวนการชราภาพตามธรรมชาติ นำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพลังซึ่งประกอบด้วย การมีสุขภาพที่ดี การมีส่วนร่วมในสังคม และการมีหลักประกันที่มั่นคง (ระวี สัจจะโสภณ, 2556)

รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลังที่พัฒนาขึ้น มีความจำเป็นต้องได้รับการทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ ภายหลังที่ได้พัฒนารูปแบบขึ้นในขั้นตอนแรกแล้ว ทั้งนี้เพราะรูปแบบที่พัฒนาขึ้นถึงแม้จะพัฒนาโดยมีรากฐานจากทฤษฎีหรือแนวคิดรูปแบบของบุคคลอื่น แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐาน ซึ่งจำเป็นที่จะต้องตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ เป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพตามที่มุ่งหวังหรือไม่ การเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริงหรือทดลองใช้รูปแบบสถานการณ์จริงจะช่วยให้ทราบอิทธิพลหรือความสำคัญขององค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรต่างๆ ในรูปแบบ โดยอาจจะมีการปรับปรุงรูปแบบใหม่ โดยการตัดองค์ประกอบหรือตัวแปรที่พบว่ามีอิทธิพลหรือมีความสำคัญน้อยออกจากรูปแบบ ซึ่งจะทำให้ได้รูปแบบที่มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น (วาโร เพ็งสวัสดิ์, 2553)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทดสอบรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง
2. เพื่อประเมินรับรองรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง
3. เพื่อศึกษาแนวทางการนำรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลังไปใช้

สมมุติฐานการวิจัย

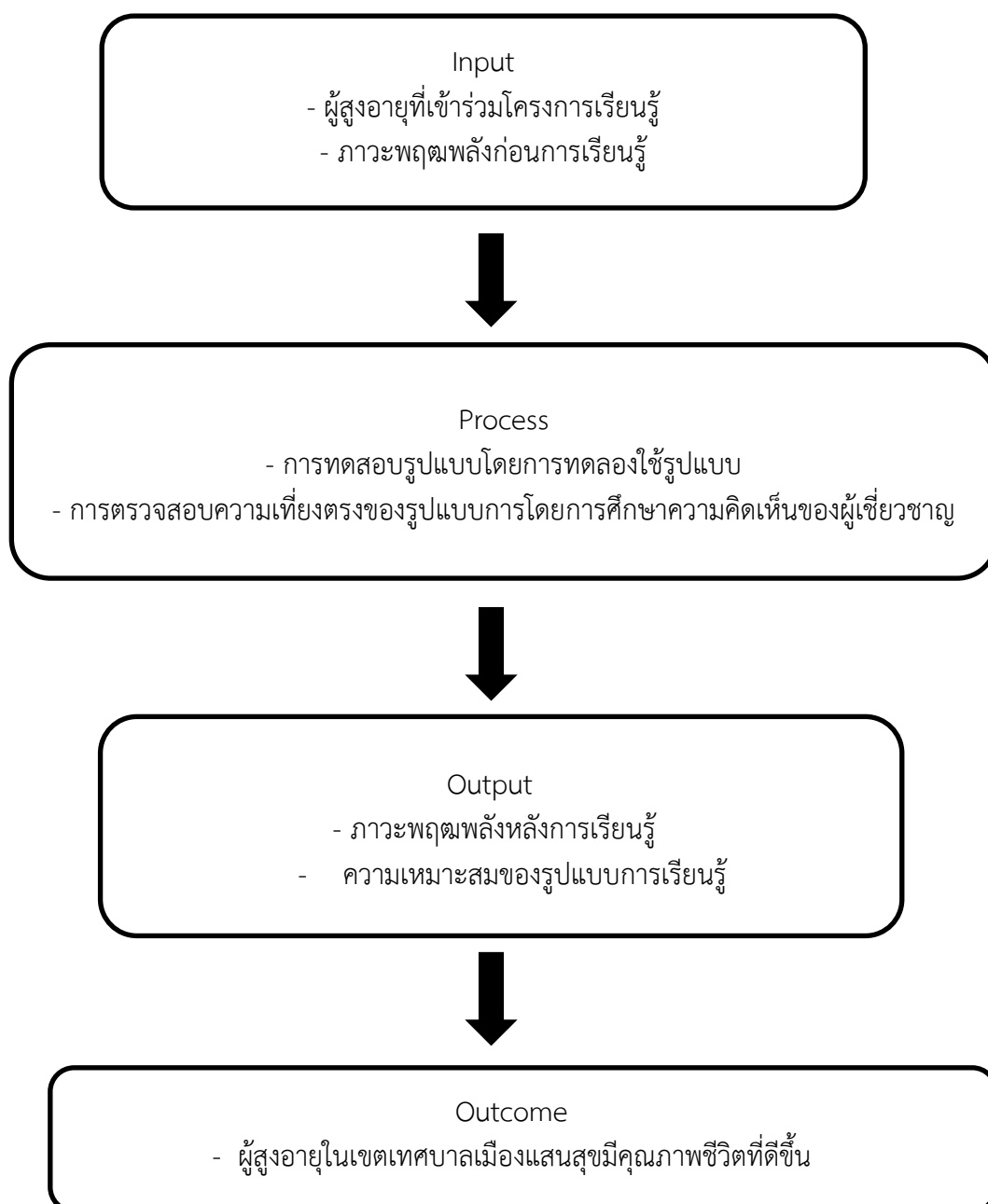
รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลังที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง
 - 1.1 ประชากร คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดตาลล้อมที่ขึ้นทะเบียนรับเบี้ยยังชีพกับเทศบาลตำบลแสนสุข จำนวน 250 คน
 - 1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดตาลล้อมที่ขึ้นทะเบียนรับเบี้ยยังชีพกับเทศบาลตำบลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี โดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 37 คน
2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย
 - 2.1 ตัวแปรต้น คือ ภาวะพหุพลังก่อนการเรียนรู้
 - 2.2 ตัวแปรตาม คือ ภาวะพหุพลังหลังการเรียนรู้
3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการเรียนรู้ คือ การดูแลสุขภาพตนเอง การช่วยเหลือผู้อื่น และความมั่นคงของชีวิต
4. ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยนี้จะดำเนินการในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี
5. ขอบเขตด้านวิธีดำเนินการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methodology) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Method)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์

1. ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่และขึ้นทะเบียนรับเบี้ยยังชีพกับเทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี
2. รูปแบบการเรียนรู้ หมายถึง การเรียนรู้ผ่านกระบวนการทำความเข้าใจเนื้อหา โดยสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นวางแผน 2) ขั้นปฏิบัติ 3) ขั้นสังเกตผลการปฏิบัติ 4) ขั้นสะท้อนกลับผลการปฏิบัติ
3. ภาวะพหุพลัง (Active Aging Level) หมายถึง ภาวะสุขสมบูรณ์ของผู้สูงอายุ มี 3 ด้าน คือ 1) ด้านสุขภาพ (Health) 2) ด้านการมีส่วนร่วม (Participation) 3) ด้านความมั่นคง (Security) ประเมินจากการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม
4. ความพึงพอใจ หมายถึง เจตคติของผู้สูงอายุต่อการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลังในผู้สูงอายุ ที่พัฒนาขึ้น ประเมินจากการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม
5. ผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์วิจัยและมีความชำนาญในเรื่องรูปแบบการเรียนรู้และภาวะพหุพลัง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แนวทางการจัดการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี
2. เทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ ที่ประชาชนสามารถสร้างความรู้ สร้างทักษะ และสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันตามความเหมาะสมกับสภาพตนเองและชุมชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
3. ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการเกิดความเข้าใจในกระบวนการชราภาพตามธรรมชาติ มีสุขภาพที่ดี มีส่วนร่วมในสังคม และมีหลักประกันที่มั่นคง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาการเรียนรู้และอาชีพของผู้สูงอายุ : การทดสอบรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพลัมพลัง มีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ
 - 1.1 ความหมายของการเรียนรู้
 - 1.2 องค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้
 - 1.3 ทฤษฎีการเรียนรู้
 - 1.4 การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ
 - 1.5 แนวคิดพลัมพลัง
 - 1.6 ประโยชน์ของพลัมพลัง
 - 1.7 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพลัมพลัง
 - 1.8 การประเมินพลัมพลัง
2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
 - 2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม
 - 2.2 ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน
 - 2.3 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning หรือ PL)
3. แนวคิดการวิจัยพัฒนารูปแบบ
 - 2.1 ความหมายของรูปแบบ
 - 2.2 ประเภทของรูปแบบ
 - 2.3 องค์ประกอบของรูปแบบ
 - 2.4 การพัฒนารูปแบบ

ความหมายของการเรียนรู้

นักวิชาการหลายท่านได้ให้คำนิยามและความหมายของการเรียนรู้ (Learning) ดังนี้
สรวงศ์ ไคว้ตระกูล (2541 : 146) ให้ความหมายว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือจากการฝึกหัด รวมทั้งการเปลี่ยนปริมาณความรู้ของผู้เรียน

จิราภา เตังไตรรัตน์ และคณะ (2543 : 121) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเรียนรู้ หมายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากประสบการณ์และการฝึกหัด

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2546 : 14) กล่าวว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการที่บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างค่อนข้างถาวร อันเนื่องมาจากประสบการณ์หรือการฝึกหัด

องค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้

ดอลลาร์ด และมิลเลอร์ (1981) ที่ได้เสนอว่าการเรียนรู้ มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ คือ

1. แรงขับ (Drive) เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล เป็นความพร้อมที่จะเรียนรู้ของบุคคล

ทั้งสมอง ระบบประสาทสัมผัสและกล้ามเนื้อ แรงขับและความพร้อมเหล่านี้จะก่อให้เกิดปฏิกิริยา หรือพฤติกรรมที่จะชักนำไปสู่การเรียนรู้ต่อไป

2. **สิ่งเร้า (Stimulus)** เป็นสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นตัวการที่ทำให้บุคคลมีปฏิกิริยา หรือพฤติกรรมตอบสนองออกมา ในสภาพการเรียนการสอน สิ่งเร้าจะหมายถึงครู กิจกรรมการสอน และอุปกรณ์การสอนต่างๆ ที่ครูนำมาใช้

3. **การตอบสนอง (Response)** เป็นปฏิกิริยา หรือพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงออกมาเมื่อบุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้า ทั้งส่วนที่สังเกตเห็นได้และส่วนที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้ เช่น การเคลื่อนไหว ท่าทาง คำพูด การคิด การรับรู้ ความสนใจ และความรู้สึก เป็นต้น

4. **การเสริมแรง (Reinforcement)** เป็นการให้สิ่งที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอันมีผลในการเพิ่มพลังให้เกิดการเชื่อมโยง ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองเพิ่มขึ้น การเสริมแรงมีทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ของบุคคลเป็นอันมาก

ทฤษฎีการเรียนรู้

เมื่อพิจารณาจากความสำคัญของการเรียนรู้จึงมีความจำเป็นในการที่จะต้องจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาในผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุ สามารถดูแลตนเองอย่างมีคุณภาพ ซึ่งต้องอาศัยการนำทฤษฎีการเรียนรู้ต่างๆเข้ามาประกอบเพื่อทำให้เกิดกลไกที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาผู้สูงอายุ ประกอบด้วย แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของ Gagne แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของ Edgar Dale และแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของ Thorndike สรุปได้ดังนี้

ทฤษฎีของ Gagne (1963, pp. 144-153) เรียกว่า เหตุการณ์การสอน (Events of Instruction) เขากล่าวว่า การสอนจะประสบผลสำเร็จ เมื่อมีการจัดสภาพการสอน (ภายนอก) ให้สอดคล้องกับสภาพภายในของผู้เรียน ซึ่งการสอนที่ดีจะต้องมีเหตุการณ์ดังนี้ 1) การทำให้ตั้งใจ 2) การแจ้งจุดประสงค์ 3) การทบทวนความรู้เดิม 4) การให้เนื้อหาใหม่ทีละน้อย ๆ 5) การให้ลงมือปฏิบัติ 6) การให้ผลป้อนกลับ 7) การส่งเสริมความแม่นยำ 8) การตรวจสอบพฤติกรรม 9) การถ่ายโอนการเรียนรู้ ซึ่งใน 9 เหตุการณ์ ในเวลาสอนไม่จำเป็นต้องครบทั้ง 9 เหตุการณ์ และไม่จำเป็นต้องเรียงลำดับเหตุการณ์ ซึ่งเหตุการณ์หนึ่ง ๆ อาจเกิดขึ้นหลายครั้งก็ได้

ทฤษฎีการเรียนรู้เหล่านี้ ถ้านำไปประยุกต์ใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนรู้ สามารถทำได้ ในลักษณะต่างๆ เช่น การจัดสภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอน ที่สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ จะต้องคำนึงถึงหลักการที่สำคัญคือให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เช่นการให้เรียนด้วยการลงมือปฏิบัติ ประกอบกิจกรรม และแสวงหาความรู้เองซึ่งสิ่งต่างๆเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะทำให้ผู้เรียนมีความสนใจสูงขึ้นเท่านั้นแต่ยังทำให้ผู้เรียนต้องตั้งใจสังเกตและติดตามด้วยการสังเกต คิด และใคร่ครวญตาม ซึ่งจะมีผลต่อการเพิ่มพูนความรู้และจะต้องให้ผู้เรียนที่เรียนรู้ทราบผลย้อนกลับทันทีในขณะที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติหรือตัดสินใจทำอะไรลงไป ก็จะมีผลสะท้อนกลับให้ทราบว่านักเรียนตัดสินใจถูกหรือผิด โดยทันที ซึ่งในการเรียนรู้นั้นจะต้องมีการนำสื่อเพื่อมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดประสบการณ์ที่ชัดเจนขึ้นโดยมีการนำ

ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Edgar Dale (1969, p. 118) ที่ได้จัดแบ่งสื่อการสอน และการแสดงขั้นตอนของประสบการณ์การเรียนรู้และการใช้แต่ละประเภทในกระบวนการเรียนรู้ โดยพัฒนาจากความคิดของนักจิตวิทยา Bruner (1961, p. 311) ได้แก่ 1) ประสบการณ์ตรง, การกระทำ (Enactive) 2) ประสบการณ์ลักษณะรูปภาพ (Iconic) และ 3) ประสบการณ์ที่มีรูปแบบเป็นนามธรรม (Symbolic) และได้ นำมาสร้างเป็น “กรวยประสบการณ์” (Cone of Experiences) ที่ประกอบไปด้วย 1) ประสบการณ์ตรง (Direct Purposeful

Experience) เป็นประสบการณ์ขั้นที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด โดยการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์โดยตรงจากของจริงสถานการณ์จริงหรือด้วยการกระทำของตนเอง เช่น การจับต้อง การเห็น เป็นต้น 2) ประสบการณ์จำลอง (Contrived Experience) เป็นการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนเรียนจากสิ่งที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่สุด เช่น ของจำลอง สถานการณ์จำลอง เป็นต้น 3) ประสบการณ์นาฏกรรมหรือการแสดง (Dramatized Experience) เป็นการแสดงบทบาทสมมติหรือการแสดงละคร เพื่อเป็นการจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนในเรื่องที่มีข้อจำกัดด้วยยุคสมัย เวลาและสถานที่ เช่น เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์หรือเรื่องราวที่เป็นนามธรรม 4) การสาธิต (Demonstration) เป็นการแสดงหรือกระทำประกอบคำอธิบาย เพื่อให้เห็นลำดับขั้นตอนของการกระทำนั้น 5) การศึกษานอกสถานที่ (Field Trip) เป็นการให้ผู้เรียนได้รับและเรียนรู้ประสบการณ์ภายนอกสถานที่เรียน อาจเป็นการเยี่ยมชมสถานที่ต่าง ๆ หรือการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ฯลฯ เป็นต้น 6) นิทรรศการ (Exhibition) เป็นการจัดแสดงสิ่งของต่าง ๆ การจัดป้ายนิทรรศการ ฯลฯ เพื่อให้สารประโยชน์และความรู้แก่ผู้ชม เป็นการให้ประสบการณ์แก่ผู้ชมโดยการนำประสบการณ์หลากหลายผสมผสานกันมากที่สุด 7) โทรทัศน์และภาพยนตร์ (Motion Picture and Television) โทรทัศน์ เป็นสื่อการสอนที่มีบทบาทมากในปัจจุบัน เพราะได้เห็นทั้งภาพและได้ยิน เสียงในเวลาเดียวกันและยังสามารถแพร่และถ่ายทอดเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นได้ด้วย นอกจากนั้น โทรทัศน์ยังมีหลายรูปแบบ เช่น โทรทัศน์วงจรปิด ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี 8) การบันทึกเสียง วิดีโอ ภาพนิ่ง (Recording, Radio and Picture) ข้อมูลที่อยู่ในสื่อขั้นนี้จะให้ประสบการณ์แก่ผู้เรียนที่ถึงแม้จะอ่านหนังสือไม่ออก แต่ก็สามารถจะเข้าใจเนื้อหาเรื่องราวที่สอนได้ 9) ทักษะสัญลักษณ์ เช่น แผนที่ แผนภูมิ หรือเครื่องหมายต่าง ๆ อันเป็นสัญลักษณ์แทนความเป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ หรือข้อมูลที่ต้องการให้เรียนรู้ 10) วจนสัญลักษณ์ เป็นประสบการณ์ขั้นที่เป็นนามธรรมมากที่สุด ได้แก่ตัวหนังสือในภาษาเขียน และเสียงของคำพูดในภาษาพูด

การใช้กรวยประสบการณ์ของเดลนั้นจะเริ่มต้นด้วยการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์หรือการกระทำจริงเพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงเกิดขึ้นก่อน แล้วจึงเรียนรู้โดยการเผ่าสังเกตในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นขั้นตอนไปของการได้รับประสบการณ์รอง ต่อจากนั้นจึงเป็นการเรียนรู้ด้วยการรับประสบการณ์โดยผ่านสื่อต่างๆ และท้ายที่สุดเป็นการให้ผู้เรียนเรียนจากสัญลักษณ์ซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จากนั้นเมื่อเกิดกระบวนการเรียนรู้ขึ้น ผู้เรียนจะต้องสามารถสร้างความสัมพันธ์ เชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองและได้รับความพึงพอใจจะทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นซึ่งคนเราจะเรียนรู้ได้ดีหากมีการนำเอาทฤษฎีการเรียนรู้ 3 ข้อของ Thorndike (1955, p. 321) ไปใช้ คือ 1) กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) คนเราจะเรียนรู้ได้ดีเมื่อมีความพร้อมคือ ได้เรียนในสิ่งที่ตนสนใจ มีความรู้พื้นฐานอย่างเพียงพอ 2) กฎแห่งการฝึกฝน (Law of Exercise) คนเราจะเกิดการเรียนรู้ต้องมีการฝึกฝนอย่างเพียงพอ ยิ่งฝึกมากยิ่งรู้มากและเกิดทักษะมาก 3) กฎแห่งผล (Law of Effect) คนเราจะเรียนรู้ได้ดี เมื่อรู้ผลของการกระทำ มองเห็นแสงแห่งความสำเร็จ มองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับ

ทั้งนี้ถ้าสามารถการนำหลักการทฤษฎีสัมพันธ์เชื่อมโยงของ ธอร์นไดค์ ไปใช้ในการเรียนการสอน คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลองผิดลองถูกด้วยตนเองบ้าง จะเป็นการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหา โดยสามารถจดจำผลจากการเรียนรู้ได้ดี รวมทั้งเกิดความภาคภูมิใจในการทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง และมีการการสำรวจความพร้อมหรือการสร้างความพร้อมทางการเรียนให้แก่ผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องดำเนินการก่อนการเรียนเสมอและเมื่อหากต้องการให้ผู้เรียนเกิดทักษะในเรื่องใดแล้ว ต้องให้ผู้เรียนมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ อย่างถ่องแท้ และให้ผู้เรียนฝึกฝนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เมื่อผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แล้ว ควรให้ผู้เรียนฝึกนำการเรียนรู้ไปใช้ การให้ผู้เรียนได้รับผลที่น่าพึงพอใจ จะช่วยให้การ

เรียนการสอนประสบความสำเร็จ

การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

กระบวนทัศน์ใหม่ในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุคือการพัฒนาให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพและมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต (ระวี สัจจโสภณ, 2556) แนวคิดพัฒนาพลัง เป็นแนวคิดที่แสดงถึงสุขภาวะและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่องค์การอนามัยโลกได้กำหนดขึ้น โดยคาดว่าภาวะพัฒนาพลังจะเป็นหนทางเดียวที่จะแก้ปัญหาที่เกิดจากการเพิ่มจำนวนของผู้สูงอายุทั่วโลก (WHO, 2002) โดยภาวะพัฒนาพลังประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ การมีสุขภาพดี การมีส่วนร่วม และการมีหลักประกัน และจากแนวคิดดังกล่าว กรอบมโนทัศน์ที่จะนำผู้สูงอายุไปสู่ภาวะพัฒนาพลังคือ การส่งเสริมการศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิต (จิราพร, 2549; เพ็ญแข, 2550; อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ, 2552; WHO, 2002; Thanakwang and Soonthorndhada, 2006) ระดับการศึกษาที่ต่ำและการขาดการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะสัมพันธ์กับการเกิดภาวะทุพพลภาพ การเสียชีวิต และการไม่มีงานทำ (ระวี สัจจโสภณ, 2556)

แนวคิดการศึกษาเพื่อพัฒนาภาวะพัฒนาพลังในผู้สูงอายุ

ระวี สัจจโสภณ (2556) ได้สรุปแนวคิดการศึกษาเพื่อพัฒนาภาวะพัฒนาพลังว่าประกอบด้วย แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต แนวคิดพัฒนาวิทยาทางการศึกษา แนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ และแนวคิดการพัฒนาเมืองสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งในการวิจัยนี้จะขอลำถึงเพียงแนวคิดที่เกี่ยวข้องดังนี้ 1) แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต 2) แนวคิดพัฒนาวิทยาทางการศึกษา

1. แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นครั้งแรกในการประชุมเรื่องการศึกษาของ UNESCO เมื่อปี พ.ศ. 2507 และในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในการจัดการศึกษาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุจึงควรนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาทุกด้านโดยสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน เนื้อหาการเรียนรู้ควรตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ ตามความสามารถในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล วิธีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ได้แก่ การจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษานั่นเรื่องประโยชน์ที่ผู้สูงอายุจะได้รับ ผู้จัดการศึกษาและผู้สอนควรเป็นผู้อยู่ในพื้นที่ กิจกรรมการจัดการศึกษาควรบูรณาการอย่างหลากหลายรูปแบบ เน้นการอภิปรายหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการ และมีการประเมินผลตามสภาพจริงด้วยการสังเกต (อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ, 2554)

2. แนวคิดพัฒนาวิทยาทางการศึกษา เป็นแนวคิดที่บูรณาการหลักการและวิธีการสอนผู้สูงอายุตามแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตเข้ากับแนวคิดพัฒนาวิทยา โดยมีเป้าหมายการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้สูงอายุได้พัฒนาศักยภาพของตนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เสริมสร้างพลังอำนาจแก่ผู้สูงอายุ ให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการสุขภาพตามธรรมชาติ อันประกอบด้วย การมีสุขภาพที่ดี การสร้างความมีส่วนร่วมในสังคม และการมีหลักประกันที่มั่นคง (WHO, 2002) ส่วนการจัดการเรียนรู้ควรดำเนินการในลักษณะให้ผู้สูงอายุเรียนรู้จากประสบการณ์โดยมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวินิจฉัยความต้องการจำเป็น การระบุวัตถุประสงค์ การกำหนดแผนการเรียนรู้ รวมทั้งการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยผู้สอนมีบทบาทเป็นวิทยากร กระบวนการ หรือผู้อำนวยให้เกิดการเรียนรู้ คอยให้การช่วยเหลือและให้การสนับสนุน (ระวี สัจจโสภณ, 2556)

แนวคิดพหุพลัง

ความหมาย พหุพลังเป็นแนวคิดที่กำหนดขึ้นโดยองค์การอนามัยโลก (WHO, 2002) ที่แสดงถึงภาวะที่สุขสมบูรณ์ของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นเป้าหมายของคุณภาพชีวิต โดยนายแพทย์ สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล ได้แปลคำว่า Active Ageing เป็นคำว่าพหุพลัง และได้ให้ความหมายว่าเป็นกระบวนการที่เหมาะสมที่จะนำไปสู่สุขภาพ การมีส่วนร่วม และหลักประกันที่มั่นคง ในอันที่จะเสริมสร้างคุณภาพชีวิตเมื่อสูงวัย (สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล, 2544)

บายส์ และ มิลเลอร์ (Buys & Miller, 2006) ได้ศึกษาองค์ประกอบของพหุพลังของประชากรชาวออสเตรเลียที่อายุ 50 ปีขึ้นไป พบว่าประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ 1) ด้านสุขภาพ (Health) ได้แก่ สุขภาพกาย และสุขภาพจิต 2) ด้านการมีส่วนร่วม (Participation) ได้แก่ การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น การให้ตอบแทน การพัฒนาตนเอง และการทำงาน และ 3) ด้านความมั่นคง (Security) ได้แก่ ที่อยู่อาศัย การพึ่งพาตนเอง การเงิน และประสบการณ์ในชีวิต

ประโยชน์ของพหุพลัง

การส่งเสริมพหุพลังให้กับประชาชนจะทำให้เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุประชาชนจะได้รับประโยชน์ทั้งต่อตัวบุคคล และชุมชน ดังนี้

1. ประโยชน์ต่อตัวบุคคล คือทำให้สุขภาพร่างกายโดยรวมและความสามารถในการทำหน้าที่ของร่างกายดีขึ้น สามารถดำรงชีวิตได้อย่างอิสระ ลดการพึ่งพาผู้อื่นในการทากิจวัตรประจำวัน ลดความเสี่ยงต่อการพลัดตกหกล้ม ลดการเกิดโรคเรื้อรังหรือภาวะแทรกซ้อนจากอาการป่วย ลดอัตราการตาย และลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรคสมองเสื่อม (Vogel et al., 2009) นอกจากนั้นการมีพหุพลังยังทำให้บุคคลนั้นมีการแยกตัวจากสังคมลดลง มีการติดต่อทางสังคมมากขึ้น มีความพึงพอใจในชีวิตเพิ่มมากขึ้น (Maier & Klumb, 2005) และมีความสุขทางใจดีขึ้นด้วย (Penedo & Hahn, 2005)

2. ประโยชน์ต่อชุมชน พบว่าการส่งเสริมพหุพลังให้กับประชาชน และการวางแผนรวมทั้งออกแบบชุมชนให้เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีการใช้แหล่งประโยชน์ในชุมชนร่วมกัน และกลายเป็นชุมชนที่เอื้อประโยชน์ให้กับคนทุกวัยโดยเฉพาะกับผู้สูงอายุ ช่วยลดจำนวนผู้สูงอายุที่เจ็บป่วย ช่วยให้ผู้สูงอายุยังคงมีสุขภาพดีและมีความกระฉับกระเฉง ลดภาระด้านค่ารักษาและการบริการสุขภาพในชุมชน ผู้สูงอายุยังมีส่วนช่วยในด้านแรงงานในชุมชน โดยใช้ประสบการณ์ ทักษะ และภูมิปัญญาที่สั่งสมมา ทำงานเป็นอาสาสมัคร ทำงานต่อเนื่องหลังเกษียณอายุ ดูแลหลาน หรือทำกิจกรรมอื่นๆ ที่เอื้อประโยชน์แก่ชุมชน (ICMA, 2003)

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพหุพลัง

ปัจจัยส่วนบุคคลเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อพหุพลังของบุคคล แม้ว่าหลายปัจจัยจะเป็นปัจจัยที่ปรับเปลี่ยนไม่ได้ แต่ปัจจัยเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับพหุพลังและนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมพหุพลังที่เหมาะสมกับกลุ่มประชากรได้ ซึ่งปัจจัยดังกล่าว ได้แก่

1. อายุ มีความสัมพันธ์กับพหุพลังโดยมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมของบุคคล (Frankish, Milligan, & Reid, 1998) เนื่องจากเมื่อมีอายุมากขึ้นบุคคลมีแนวโน้มที่จะมีปัญหาด้านสุขภาพ ความพิการ และภาวะพึ่งพิงมากขึ้น ทำให้มีการทำกิจกรรมทางกายลดลง ซึ่งการลดลงของการทำกิจกรรมนี้เห็นได้ชัดในกลุ่มอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป ส่งผลให้บุคคลมีพหุพลังลดลงเมื่อมีอายุมากขึ้น (Thanakwang & Soonthornhdada, 2006) อย่างไรก็ตามอายุเป็นปัจจัยทำนายพฤติกรรมการวางแผนการเกษียณอายุ (Jacobs-Lawson, Hershey, & Neukam, 2004) โดยพฤติกรรมการวางแผนการเกษียณอายุจะเพิ่มขึ้นตามอายุที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้บุคคลเริ่มคิดถึงการเกษียณอายุ มีการวางแผนทางการเงิน มีพฤติกรรมเก็บออม และใช้เวลาในการวางแผนการเกษียณอายุ ดังนั้นอายุจึงมีความเกี่ยวข้องกับพหุพลังหรือการเตรียมการเพื่อการใช้สูงอายุ

2. เพศ ความสัมพันธ์ของพหุพลังกับความแตกต่างด้านเพศยังไม่เป็นที่แน่ชัด ในการศึกษาของ กัตติกา ณะขว้าง และกุลล สุนทรธาดา พบว่าเพศชายมีพหุพลังมากกว่าเพศหญิง (Thanakwang & Soonthornhdada, 2006) ในขณะที่การศึกษาของ วันชัย แก้วสุมาลี (2552) พบว่าทั้ง สองเพศมีพฤติกรรมเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุโดยรวมไม่ต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าเพศชายและเพศหญิงมีการวางแผนเข้าสู่วัยสูงอายุแตกต่างกัน โดยเพศหญิงจะมีการวางแผนด้านสุขภาพ สัมพันธภาพระหว่างบุคคล และงานยามว่างมากกว่าเพศชาย ส่วนเพ็ทโคสกา และ เอิร์ล (Petkoska & Earl, 2009) พบว่าเพศชายมักมีการวางแผนเรื่องการเงินมากกว่าเพศหญิง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเพศหญิงมักมีรายได้น้อยกว่าเพศชาย เนื่องจากปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงกฎหมายที่จำกัดบทบาทหน้าที่ของผู้หญิง จากัดการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ การศึกษาและสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้บุคคลมีคุณภาพชีวิตที่ดี (Lakatta, 2003) ความไม่เท่าเทียมกันของทั้งสองเพศนี้จึงอาจทำให้เพศหญิงมีปัญหาด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และความมั่นคงได้มากกว่าเพศชาย โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุเพศหญิงที่มีสถานะโสด หย่า หรือหม้าย และมีฐานะยากจน ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความเปราะบางมากที่สุด (นภาพร ชโยวรรณ, 2548) ดังนั้นความแตกต่างด้านเพศจึงมีส่วนสำคัญในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับพหุพลังหรือการส่งเสริมพหุพลัง (WHO, 2002)

3. สถานภาพสมรส มีความสัมพันธ์กับพหุพลังโดยผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสคู่มีความสัมพันธ์กับพหุพลังที่สูง (Thanakwang & Soonthornhdada, 2006) ซึ่งผลการศึกษาของ วันชัย แก้วสุมาลี (2552) พบว่าผู้ที่มีสถานภาพสมรสคู่หรืออยู่ด้วยกัน และสถานภาพหม้าย หย่า หรือแยกกันอยู่ มีการเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุมากกว่าสถานภาพโสด โดยผู้ที่มีสถานภาพสมรสคู่ มีระดับพหุพลังมากกว่าสถานภาพโสดถึง 3 เท่า และผู้ที่มีสถานภาพโสด มีระดับพหุพลังมากกว่าสถานภาพหม้าย/หย่า/แยก 0.5 เท่า (กุลล สุนทรธาดา และ กมลชนก ขาสวรรณ, 2553) ทั้งนี้การมีคู่สมรสอาจเป็นที่มาของรายได้หรือแหล่งสนับสนุน โดยจากการศึกษาของ จอห์น โนเดล และ นภาพร ชโยวรรณ (Knodel & Chayovan, 2008) พบว่าผู้สูงอายุเพศหญิงกลุ่มที่มีคู่สมรส แม้ว่าจะมีรายได้และทรัพย์สินน้อยแต่ก็ได้รับรายได้จากสามี สอดคล้องกับการศึกษาของเฟอร์นันเดซ-บาลเลสเตอร์ส ซามารอน และรูซ (Fernandez-Ballesteros, Zamarrón, & Ruiz, 2001) ที่พบว่าผู้หญิงที่แต่งงานแล้วมีความพึงพอใจในชีวิตมากกว่าผู้หญิงที่เป็นหม้าย โสด หรือหย่า

4. การศึกษา การศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับพหุพลัง เนื่องจากทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นโดยเป็นที่มาของการพัฒนาความสามารถ การปรับตัวทางสังคม รายได้ และเป็นหลักประกันของการมีสุขภาพที่ดีเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ (Alexandre et al., 2009) ซึ่งผู้ที่มีความรู้มากมักจะมียุติชีวิตที่มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี เนื่องจากมีความรู้ในการป้องกันโรค มีสุขนิสัยที่ดี และมีการใช้บริการสุขภาพในเชิงรุก ทำให้ทราบว่าต้องดูแลตนเองอย่างไรเพื่อให้สูงวัยอย่างมีคุณภาพ นอกจากนั้นโปรแกรมการศึกษาซึ่งจัดขึ้นโดย

มหาวิทยาลัย ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้ามาเรียน ยังทำให้ผู้สูงอายุมีเครือข่ายการสนับสนุนทางสังคมที่ได้จากทั้งสมาชิกในครอบครัวและเพื่อน ซึ่ง ช่วยกระตุ้นให้ผู้สูงอายุมีการสืบค้นข้อมูล มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และช่วยในการพัฒนาความสามารถ อันเป็นส่วนสำคัญที่จะนำไปสู่การมีพลัง (Peel et al., 2005) ดังนั้นจึงพบว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงหรือจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาขึ้นไปมีพลังมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการศึกษาหรือจบการศึกษาระดับประถมศึกษา (Thanakwang & Soonthorndhada, 2006)

5. รายได้ พลังมีความสัมพันธ์ทางบวกกับรายได้ การทำงานและอาชีพ โดยปัจจัยด้านรายได้เป็นพื้นฐานของการศึกษาและการดูแลสุขภาพร่างกาย โดยกลุ่มผู้ที่มีรายได้สูงมักจะมีความรู้ในการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม การมีรายได้สูงยังทำให้มีอิสระในการเลือกกิจกรรมยามว่าง มีการเข้าถึงสินค้าและบริการด้านสุขภาพได้มากขึ้น และปัจจัยด้านรายได้นี้ยังทำให้บุคคลมีความสามารถบริหารจัดการในครอบครัวได้ ส่งผลให้มีสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว สิ่งเหล่านี้ทำให้เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ บุคคลนั้นจะเป็นผู้สูงอายุที่มีความมั่นคง ยังคงความกระฉับกระเฉงและการมีส่วนร่วมในสังคมไว้ได้ สถานะทางเศรษฐกิจจึงเป็นปัจจัยทำนายคุณภาพชีวิตที่สำคัญที่สุดของผู้สูงอายุ (Tajvar, Arab, & Montazeri, 2008) โดยการมีรายได้มากกว่า 5 เท่าของค่าจ้างขั้นต่ำมีความสัมพันธ์กับการมีคุณภาพชีวิตที่ดี (Alexandre et al., 2009) ผู้ที่มีรายได้ปานกลางถึงสูงตั้งแต่วัยกลางคนมีความสัมพันธ์กับการเพิ่มโอกาสมีสุขภาพดีเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ (Belanger, Berthelot & Carrière, 2005) ผู้ที่ไม่ใช่เกษตรกร มีระดับพลังสูงกว่าเกษตรกร ถึง 1.3 เท่า (กุศล สุนทรธาดา และ กมลชนก ขำสุวรรณ, 2553) และผู้ที่ทำงานราชการหรือทำงานในระดับผู้เชี่ยวชาญมีพลังสูงกว่ากลุ่มที่ทำงานในอาชีพอื่น โดยผู้ที่ไม่ได้ทำงานหรือว่างงานมีพลังต่ำที่สุด (Thanakwang & Soonthorndhada, 2006) ทั้งนี้มีข้อมูลที่น่าสนใจว่าผู้สูงอายุที่มีหนี้สิน มีระดับพลังมากกว่าผู้ไม่มีหนี้สิน ถึง 1.4 เท่า ซึ่งอาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุกลุ่มนี้จำเป็นต้องหางานหาเงินเพื่อใช้หนี้สิน (กุศล สุนทรธาดา และ กมลชนก ขำสุวรรณ, 2553)

สุกัจจ์ แสงประจักษ์สกุล (2557) ได้ใช้คำว่า “วุฒิวย” แทนคำว่าพลัง และได้ศึกษาภาวะวุฒิวยของผู้สูงอายุไทย พบว่าส่วนมากมีภาวะวุฒิวยอยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 48.8) ปัจจัยกำหนดวุฒิวยของผู้สูงอายุไทย ได้แก่ อายุ เขตที่อยู่อาศัย ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส รายได้ การทำงาน การตรวจสุขภาพ การดูแลปรนนิบัติ และการออกกำลังกาย และควรมีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุไทยมีระดับวุฒิวยสูงขึ้นโดยเฉพาะวุฒิวยด้านการมีส่วนร่วมและด้านความมั่นคง

การประเมินพลัง

การประเมินพลังสามารถประเมินได้โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์หรือสอบถามบุคคลเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวในการเตรียมการเข้าสู่วัยสูงอายุหรือการมีพลัง หรือใช้เครื่องมือที่อยู่ในรูปแบบของแบบสอบถามในการประเมิน โดยในปัจจุบันยังไม่มีเครื่องมือที่ยอมรับเป็นมาตรฐานในการประเมินพลัง แต่มีวิธีการประเมินและเครื่องมือประเมินพลังที่พบในงานวิจัย ได้แก่ การประเมินพลังในงานวิจัยของโบว์ลิง (Bowling, 2008) ซึ่งเป็นการให้บุคคลประเมินระดับของพลังด้วยตนเอง (Self-rating scale of active ageing) โดยใช้คำถาม 2 ข้อ คือ 1) ตามแนวคิดของท่าน ท่านคิดว่าอะไรคือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพลัง 2) ให้ท่านนึกถึงทุกสิ่งที่ท่านคิดว่าเกี่ยวข้องกับพลังดังกล่าวข้างต้น ท่านคิดว่าท่านมีระดับของพลังเป็นอย่างไร ซึ่งคำตอบสามารถเลือกตอบได้ 5 ระดับ คือ มีพลังสูงมาก มีพลังสูง มีพลังปานกลาง มีพลังค่อนข้างน้อย และมีพลังน้อย

สุภจักษ์ แสงประจักษ์สกุล (2557) ได้สร้างดัชนีวัดคุณวิทย์ ประกอบด้วยข้อคำถาม 11 ข้อ แล้วนำคำตอบมาคำนวณโดยใช้สูตร แบ่งระดับคุณวิทย์ออกเป็น 3 ระดับคือ ต่ำ ปานกลาง และสูง

แนวคิดทฤษฎีและความหมายของการมีส่วนร่วม

โกวิท พวงงาม (2541) การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการของกลุ่มองค์กรชุมชนมีการร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือปฏิบัติ โดยมีความเข้าใจปัญหาของตนและตระหนักถึงสิทธิ์ของตนที่มีต่อสิ่งนั้น ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการที่บุคคล ได้รับข้อมูลใหม่ที่ช่วยเพิ่มอำนาจ ความคิด และโอกาสได้ร่วมวิเคราะห์ และตัดสินใจกำหนดเป้าหมายในกิจกรรมเหล่านั้น

สายสุนีย์ ปุฒินันท์ (2541, หน้า 41) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลก็ดี กลุ่มคนหรือองค์กรประชาชนได้อาสาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจการดำเนินโครงการ การแบ่งปันผลประโยชน์ และการประเมินผลโครงการพัฒนาด้วยความสมัครใจโดยปราศจากข้อกำหนดที่มาจากบุคคลภายนอกและ เป็นไปเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งที่อำนาจอิสระในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาให้กับสมาชิกด้วยความพึงพอใจและผู้เข้ามามีส่วนร่วมมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการด้วย

อคิน รพีพัฒน์ (2527) การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้นำ ไม่ใช่เราเข้าไปกำหนดแล้วให้ประชาชนเข้ามาร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชน ทั้งหมดที่คิดค้นขึ้นมา ประพันธ์ ปิยะรัตน์(2543 :14) ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนของชุมชนเป็นกระบวนการสำคัญ ซึ่งองค์การสหประชาชาติได้มีมติประกาศวิถีทศวรรษที่สามของการพัฒนาระหว่างประเทศในปี 2543 ว่าเป้าหมายของการพัฒนาอยู่ที่ความผาสุกของประชาชนทั้งมวลถ้วนหน้าโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการกระจายผลประโยชน์ของการพัฒนาอย่างยุติธรรม

จากความหมายของการมีส่วนร่วมดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคล หรือชุมชน ได้มีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหาของตนเอง ตั้งแต่ขั้นตอนการวิเคราะห์สถานการณ์ การค้นหาและระบุปัญหา การตัดสินใจแก้ไขปัญหา โดยการวางแผน การลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง กระบวนการนี้ช่วยให้เกิดพลังอำนาจภายในตนเอง ก่อให้เกิดความมั่นใจและกล้าที่จะตัดสินใจในการพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆต่อไป ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นมีความสำคัญมากดังจะสรุปได้ดังนี้

1) ทำให้ประชาชนตระหนักในปัญหาของตนเอง และตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการแก้ไข ปัญหา 2) ประชาชนมีโอกาสที่จะได้ใช้และพัฒนาความสามารถของตนเอง 3) เป็นการระดมทรัพยากรบุคคลมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 4) ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ทำให้การพัฒนามั่นคงถาวรและต่อเนื่อง 5) เป็นการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย ทำให้ประชาชนนั้นมีความคิดอิสระในการตัดสินใจ 6) เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ และมีอำนาจในการพัฒนาชุมชนของตนเอง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนามีระดับมากน้อยแตกต่างกันไปตามสภาพของชุมชน โครงสร้างการดำเนินงานของรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่กับประชาชน ตลอดจนลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ

ทั้งนี้ถ้าจะให้เกิดการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องมีลักษณะของการมีส่วนร่วม ดังที่ ไพรินทร์ เตชะรินทร์ (2527, หน้า 6) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ดังนี้ 1) ร่วมทำการศึกษา ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตลอดจนความต้องการของชุมชน 2) ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบ รวมทั้งวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน 3)ร่วมวางนโยบายหรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหารวมทั้งสนองความต้องการของชุมชน 4)ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้

เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม 5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล 6) ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน 7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย 8) ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล โดยการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องมี องค์ประกอบ 3 ด้าน คือ 1) ต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายชัดเจน การให้บุคคลเข้าร่วมในกิจกรรมหนึ่ง ๆ จะต้องมีความชัดเจนและเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจดีกว่าควรเข้าร่วมหรือไม่ 2) ต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้บุคคลเข้าร่วมต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อที่บุคคลจะได้ตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่ 3) ต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปกลุ่มบุคคลเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้ว

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน

การเข้ามามีส่วนร่วมเป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย โดยมีจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเริ่มต้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่แต่ละคนมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องและสนใจเป็นเรื่องราวไป เช่น การศึกษา การสาธารณสุข เป็นต้น ข้อสำคัญกิจกรรมเหล่านี้ จะต้องสัมพันธ์กับปัญหาและความต้องการของประชาชน

การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแท้จริง ซึ่งหมายถึงว่า บุคคลหรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมนั้นได้เป็นผู้มีความริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายามตลอดจน ความเป็นตัวของตัวเองที่จะดำเนินการตามความริเริ่มนั้น

ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีอยู่ในเกือบทุกกิจกรรมของสังคมขึ้นอยู่กับความสนใจและประเด็นในการพิจารณา แต่มีเงื่อนไขพื้นฐานในการมีส่วนร่วมว่าประชาชนต้องมีอิสรภาพ ความเสมอภาคและความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้การมีส่วนร่วมต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย ต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย และต้องมีกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นกระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ (วันชัย วัฒนศัพท์, 2543 : 25-28) โดยพื้นฐานกระบวนการมีส่วนร่วมอาจจะไม่สามารถกระทำได้ในทุก ๆ ประเด็น ดังนั้น จึงมีการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นได้แบ่งกระบวนการการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นเตรียมการเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

เพื่อให้ประชาชนได้ค้นหาปัญหาของชุมชนเอง ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของประชาชนในการแก้ปัญหา และตัดสินใจว่าจะรับหรือไม่รับโครงการพัฒนาที่เข้ามาในชุมชน กิจกรรมที่ดำเนินงาน เจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนจะต้องมีการพบปะกันเพื่อปรึกษาหารือ ค้นหาผู้นำกลุ่มและแกนนำในชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารของประชาชน

2. ขั้นวางแผนร่วมกับชุมชน

เพื่อให้ประชาชนในชุมชนสามารถวางแผนในการดำเนินการค้นหาทรัพยากร เทคโนโลยีที่หาได้ในชุมชน และวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นโดยเจ้าหน้าที่ออกไปพบประชาชนที่เป็นผู้นำ แกนนำในชุมชนค้นหาผู้นำที่สามารถร่วมโครงการได้และพัฒนาผู้นำขึ้นมาร่วมกันวางแผนดำเนินงาน

3. ขึ้นดำเนินงานตามแผน

เพื่อดำเนินงานตามแผนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนประชาชนเป็นผู้ดำเนินงานและควบคุมงานเอง โดยจะต้องให้ ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทุกครั้ง มีการกำหนดการติดตามควบคุม กำกับงาน และมีการมอบหมายให้ชุมชนดำเนินการเอง

4. ขึ้นควบคุมกำกับและการประเมินผล

เพื่อรวบรวมผลการดำเนินงานทุกขั้นตอน ค้นหาปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ วางแผนควบคุมกำกับงาน กำหนดหน้าที่รับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้องในทุกระดับ โดยทำการจัดระบบข้อมูลข่าวสาร มีการพบปะปรึกษาหารือเพื่อมีการประเมินผลปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานเป็นระยะๆ

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning หรือ PL)

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning: PL) เป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากการ learning by doing เพื่อดึงความสามารถของผู้เรียนออกมาในรูปของการเรียนรู้ active learning ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมในการเรียนการสอน ประกอบด้วย ประสบการณ์ (Experience) การสะท้อนความคิด (Reflection) ความคิดรวบยอด (Concept) และการประยุกต์ใช้ (Application) ช่วยในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยผู้เรียนจะมีส่วนร่วมทางด้านจิตใจ ได้รับประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง แสวงหาความรู้ การคิด การจัดการความรู้ และการแสดงออก การสร้างความรู้ใหม่ และการทำงานร่วมกัน

องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning : PL)

1. ประสบการณ์ (Experience) เป็นขั้นตอนที่ครูกระตุ้นให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์เดิมของตนมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้และประสบการณ์ใหม่ของตนเองโดยการศึกษาหาความรู้โดยวิธีต่างๆ การศึกษาหาความรู้จากสื่อต่างๆ เช่นวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ ฯลฯ รวมทั้งการรับฟังคำบรรยาย เป็นต้น
2. การสะท้อนความคิดและอภิปราย (Reflection and Discussion) เป็นขั้นตอนที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนและสร้างบรรยากาศเพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงออกด้วยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยผู้เรียนและครูร่วมกันกำหนดประเด็นหัวข้อในการอภิปรายกลุ่มย่อยเพื่อนำเสนอต่อกลุ่มใหญ่เพื่อรับฟังความคิดเห็นโดยใช้ความรู้พื้นฐานจากประสบการณ์ของผู้เรียน
3. สรุปความเข้าใจและเกิดเป็นความคิดรวบยอด (Understanding and Conceptualization) เป็นขั้นตอนการสร้างความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนเองโดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์สิ่งที่ได้เรียนรู้จากผลของการสะท้อนความคิดและอภิปราย เพื่อนำไปสู่การเกิดความคิดรวบยอดให้เป็นความรู้ของตนเอง
4. การทดลองหรือประยุกต์แนวคิด (Experiment / Application) เป็นขั้นตอนที่ต้องการให้ผู้เรียนนำผลที่เกิดขึ้นใหม่ไปประยุกต์ใช้ในลักษณะหรือสถานการณ์ต่างๆจนเกิดเป็นแนวทางของตนเองซึ่งการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนั้นจะต้องอาศัยความเชื่อพื้นฐานการเรียนรู้ 5 ประการ ได้ 1. เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์เดิมของผู้เรียน 2. เป็นการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง และท้าทาย 3. เป็นการเรียนรู้ที่เน้นที่การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนและระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน 4. ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนำไปสู่การขยายเครือข่ายความรู้ของทุกคน ทั้งผู้เรียน และผู้สอน 5. เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยการสื่อสารทุกรูปแบบ (พูด เขียน วาดภาพ การแสดงบทบาทสมมติ ฯลฯ) ที่นำไปสู่การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสร้างความรู้ความเข้าใจ การวิเคราะห์สังเคราะห์ที่นำไปสู่ข้อสรุป หรือองค์ความรู้ใหม่ทั้งนี้จะต้องอาศัยหลักการที่สำคัญ 2 ประการ ซึ่งจะเป็นกรอบแนวคิดในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ได้แก่ การเรียนรู้เชิง

ประสบการณ์ (Experiential Learning) และ การเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่ม (Group Process) และจะเป็น การช่วยให้ผู้เรียนได้ค้นพบตนเอง เข้าใจความต้องการและทราบถึงระดับความสามารถของตนเองจากการ ฝึกฝนทักษะต่างๆ โดยจะต้องให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมตั้งแต่เริ่มต้น เพราะผู้เรียนได้ค้นพบตนเอง เข้า ใจความต้องการ และทราบถึงระดับความสามารถของตนเอง ซึ่งจะเป็นส่วนกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการ เรียนรู้มากขึ้น

แนวคิดการพัฒนารูปแบบ

รูปแบบ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Model” ที่ได้เข้ามามีบทบาทในงานวิจัยมากขึ้น โดยมีการใช้ คำว่า รูปแบบ ต้นแบบ แบบแผน แบบจำลอง เป็นต้น สำหรับในงานวิจัยเรื่องนี้จะใช้คำว่า “รูปแบบ” เนื่องจากเป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในงานวิจัยด้านการศึกษา

ความหมายของรูปแบบ

อุทุมพร จามรมาน (2541: 22) ได้ให้ความหมายว่า รูปแบบ หมายถึงโครงสร้างของความสัมพันธ์ของ หน่วยต่างๆ หรือตัวแปรร่วมต่างๆ ดังนั้น รูปแบบจึงน่าจะมีมากกว่าหนึ่งมิติ หลายตัวแปร และตัวแปร ต่างๆ มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันในเชิงความสัมพันธ์และเชิงเหตุและผล

เยาวดี วิบูลย์ศรี (2544 : 27) ได้ให้ความหมายว่า รูปแบบ คือวิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ตลอดทั้งจินตนาการที่มีต่อปรากฏการณ์หรือเรื่องราวใดๆ ให้ปรากฏโดยใช้การ สื่อสารในลักษณะต่างๆ เช่น ภาพวาด ภาพเหมือน แผนภูมิแผนผังต่อเนื่อง หรือสมการทางคณิตศาสตร์ ให้ สามารถเข้าใจได้ง่าย และใน ขณะเดียวกันก็สามารถนำเสนอเรื่องราว หรือประเด็นต่างๆ ได้อย่างกระชับ ภายใต้อัฒกณ์อย่างมีระบบ

ทิตินา แคมมณี (2545 : 218) ได้ให้ความหมายว่า รูปแบบ เป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เป็นคำอธิบาย เป็นแผนผัง ไดอะแกรมหรือแผนภาพ เพื่อช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น รูปแบบเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการ สืบสอบหาคำตอบ ความรู้ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทั้งหลาย

รัตน์ะ บัวสนธ์ (2552 : 124) ให้ความหมายของรูปแบบ เป็น 3 ความหมาย ดังนี้

1) แผนภาพหรือภาพร่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ยังไม่สมบูรณ์เหมือนของจริง รูปแบบในความหมายนี้ มักจะเรียกทับศัพท์ในภาษาไทยว่า “โมเดล” ได้แก่ โมเดลบ้าน โมเดลรถยนต์ โมเดลเสื้อ เป็นต้น

2) แบบแผนความสัมพันธ์ของตัวแปร หรือสมการทางคณิตศาสตร์ที่รู้จักกันในชื่อที่เรียกว่า “Mathematical Model”

3) แผนภาพที่แสดงถึงองค์ประกอบการทำงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รูปแบบในความหมายนี้บางที่เรียกกัน ว่าภาพย่อส่วนของทฤษฎีหรือแนวคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น รูปแบบการสอน รูปแบบการบริหาร รูปแบบ การประเมิน เป็นต้น

จากความหมายที่กล่าวมา สรุปได้ว่ารูปแบบ หมายถึงกรอบความคิดทางด้านหลักการ วิธีการ ดำเนินงาน และเกณฑ์ต่างๆ ของระบบ ที่สามารถยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้ บรรลุตาม วัตถุประสงค์ได้

ประเภทของรูปแบบ

รูปแบบสามารถจำแนกออกได้หลายประเภท ได้มีผู้จำแนกประเภทของรูปแบบ ดังนี้
สมิธและคณะ (Smith and others. 1980 : 461) จำแนกรูปแบบออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) จำแนกออกเป็น

1.1 รูปแบบคล้ายจริง (Iconic Model) มีลักษณะคล้ายของจริง เช่น เครื่องบินจำลอง หุ่นไล่กา
หุ่นตามร้านตัดเย็บเสื้อผ้า

1.2 รูปแบบเสมือนจริง (Analog Model) มีลักษณะคล้ายปรากฏการณ์จริง เช่น การทดลองทางเคมีในห้องปฏิบัติการก่อนจะทำการทดลองจริง เครื่องบินจำลองที่บินได้ หรือเครื่องฝึกหัดบิน เป็นต้น รูปแบบชนิดนี้มีความใกล้เคียงความจริงมากกว่าแบบแรก

2. รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Model) จำแนกออกเป็น

2.1 รูปแบบข้อความ (Verbal Model) หรือรูปแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Model) เป็นการ
ใช้ข้อความปกติธรรมดาในการอธิบายโดยย่อ เช่น คำพรรณนาลักษณะงาน คำอธิบายรายวิชา เป็นต้น
Bertalanffy (1968 : 24) ผู้สร้างทฤษฎีระบบกล่าวว่า การมีรูปแบบข้อความนั้นแม้บางครั้งจะเข้าใจ ยากแต่ก็
ยังดีกว่าไม่มีรูปแบบเสียเลย เพราะอย่างน้อยก็เป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบประเภทอื่นต่อไป

2.2 รูปแบบทางคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) หรือรูปแบบเชิงปริมาณ (Quantitative
Model) เช่น สมการและโปรแกรมเชิงเส้น เป็นต้น

Keeves (1988 : 561-565) ได้จำแนกรูปแบบออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

2.2.1 รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) เป็นรูปแบบเชิงกายภาพ ส่วนใหญ่ใช้ใน
ด้านวิทยาศาสตร์ เช่น รูปแบบโครงสร้างอะตอม สร้างขึ้นโดยใช้หลักการเปรียบเทียบโครงสร้างของรูปแบบให้
สอดคล้องกับลักษณะที่คล้ายกันทางกายภาพ สอดคล้องกับข้อมูลและความรู้ ที่มีอยู่ในลักษณะนั้นด้วย

รูปแบบที่สร้างขึ้นต้องมียุทธศาสตร์ประกอบชัดเจน สามารถนำไปทดสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้และ
สามารถนำไปใช้ในการหาข้อสรุปของปรากฏการณ์ได้อย่างกว้างขวาง เช่น รูปแบบจำนวนนักเรียนในโรงเรียน
สร้างขึ้นโดยเปรียบเทียบกับลักษณะถ้ำน้ำ ที่ประกอบด้วยท่อน้ำเข้าและท่อน้ำออก ปริมาณที่ไหลเข้าถัง
เปรียบเทียบกับได้กับจำนวนนักเรียนที่เข้าโรงเรียน อัตราการเกิด อัตราการย้ายเข้า อัตราการรับเด็กอายุต่ำกว่า
เกณฑ์ ส่วนปริมาณน้ำที่ไหลออกเปรียบเทียบกับจำนวนนักเรียนที่ออกจากโรงเรียน เนื่องจากพื้นที่เกณฑ์
การศึกษา การย้ายออก การจบการศึกษา สำหรับปริมาณน้ำที่เหลือในถังเปรียบเทียบกับจำนวนนักเรียนที่
เหลืออยู่ในโรงเรียน เป็นต้น จุดมุ่งหมายของรูปแบบนี้เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงจำนวน
นักเรียนในโรงเรียน

2.2.2 รูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยาย
หรืออธิบายปรากฏการณ์ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิหรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิด
องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น และใช้ข้อความในการอธิบายเพื่อให้
เกิดความกระจ่างมากขึ้น แต่จุดอ่อนของรูปแบบประเภทนี้คือขาดความชัดเจนแน่นอน ทำให้ยากแก่การ
ทดสอบรูปแบบ แต่อย่างไรก็ตาม ได้มีการนำรูปแบบนี้ มาใช้กับการศึกษามาก เช่น รูปแบบการเรียนรู้ใน
โรงเรียน

2.2.3 รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) เป็นรูปแบบที่ใช้แสดงความสัมพันธ์
ขององค์ประกอบหรือตัวแปร โดยใช้สัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ ปัจจุบันมีแนวโน้มว่าจะนำไปใช้ ในด้าน

พฤติกรรมศาสตร์มากขึ้น โดยเฉพาะในการวัดและประเมินผลทางการศึกษา รูปแบบลักษณะนี้ส่วนมากพัฒนามาจากรูปแบบเชิงข้อความ

2.2.4 รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) เป็นรูปแบบที่เริ่มจากการนำเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) ในการศึกษาเกี่ยวกับพันธุศาสตร์ รูปแบบเชิงสาเหตุนี้ทำให้สามารถศึกษารูปแบบเชิงข้อความที่มีตัวแปรสลับซับซ้อนได้ แนวคิดสำคัญของรูปแบบนี้คือต้องสร้างขึ้นจากทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง หรืองานวิจัยที่มีมาแล้ว รูปแบบจะเขียนในลักษณะสมการเส้นตรงแต่ละสมการแสดงความสัมพันธ์เชิงเหตุเชิงผลระหว่างตัวแปร จากนั้นมีการเก็บรวบรวมข้อมูลในสภาพการณ์ที่เป็นจริงเพื่อทดสอบรูปแบบ

รูปแบบเชิงสาเหตุนี้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะได้แก่

1) รูปแบบระบบเส้นเดียว (Recursive Model) เป็นรูปแบบ ที่แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรด้วยเส้นทางที่มีทิศทางของการเป็นสาเหตุในทิศทางเดียวโดยไม่มีความสัมพันธ์ย้อนกลับ

2) รูปแบบระบบเส้นคู่ (Non-recursive Model) เป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรโดยทิศทางความสัมพันธ์ของตัวแปรภายในตัวแปรหนึ่งอาจเป็นทั้งตัวแปรเชิงสาเหตุและเชิงผลพร้อมกัน จึงมีทิศทางความสัมพันธ์ย้อนกลับได้

Steiner (1988 อ้างถึงใน เสรี ชัดเข้ม. 2538 : 7) ได้จำแนกรูปแบบออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) จำแนกออกเป็น

1.1 รูปแบบของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Model of) เช่น รูปแบบเครื่องบินที่สร้างเหมือนจริงแต่มีขนาดเล็ก

1.2 รูปแบบสำหรับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Model for) เป็นรูปแบบจำลองที่ออกแบบไว้เพื่อเป็นต้นแบบผลิตสินค้า ต้องสร้างรูปแบบเท่าของจริงขึ้นมาก่อนแล้วจึงผลิตสินค้าตามรูปแบบนั้น

2. รูปแบบเชิงแนวคิด (Conceptual Model) จำแนกออกเป็น

2.1 รูปแบบเชิงแนวคิดของสิ่งหนึ่งสิ่งใด (Conceptual Model of) เป็นรูปแบบ หรือแบบจำลองที่สร้างขึ้นโดยจำลองมาจากทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว เช่น รูปแบบที่สร้างมาจากทฤษฎีการคงอยู่ของนักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น

2.2 รูปแบบเชิงแนวคิดเพื่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด (Conceptual Model for) เป็นรูปแบบที่สร้างขึ้นมาเพื่ออธิบายทฤษฎีหรือปรากฏการณ์ เช่น รูปแบบที่สร้างขึ้นจากทฤษฎีการคัดสรรตามธรรมชาติ เพื่อนำไปอธิบายทฤษฎีการคงอยู่ของนักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น จากการศึกษาประเภทของรูปแบบ สรุปได้ว่าการแบ่งประเภทของรูปแบบจะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการอธิบายรูปแบบนั้น ๆ องค์ประกอบของรูปแบบ มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบ ดังนี้

Brown and Moberg (1980:16-17) ได้สังเคราะห์รูปแบบขึ้นมาจากแนวคิดเชิงระบบ (System Approach) กับหลักการบริหารตามสถานการณ์ (Contingency Approach) กล่าวว่าองค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วย 1) สภาพแวดล้อม (Environment) 2) เทคโนโลยี (Technology) 3) โครงสร้าง (Structure) 4) กระบวนการจัดการ (Management Process) และ 5) การตัดสินใจสั่งการ (Decision Making)

สมบูรณ์ ศิริสรธริรัญ (2547 : 354-355) ได้พัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของคณบดี ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) คุณลักษณะภาวะผู้นำของคณบดีที่ต้อง พัฒนา 2) หลักการและแนวคิดกำกับรูปแบบ และวัตถุประสงค์ทั่วไปของรูปแบบ 3) กระบวนการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของคณบดี ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน เนื้อหาการพัฒนา วิธีการและกิจกรรมการพัฒนา วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม และผลที่ต้องการและ 4) แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ เงื่อนไขความสำเร็จ และตัวบ่งชี้ความสำเร็จของรูปแบบ

ชนกนารถ ชื่นเชย (2550 : 179-180) ได้พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษา เอกชน พบว่ารูปแบบมีองค์ประกอบ 9 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ปรัชญาและหลักการของการศึกษาต่อเนื่อง 2) กลุ่มเป้าหมายของการจัดการศึกษาต่อเนื่อง 3) จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาต่อเนื่อง 4) โครงสร้างระบบบริหารของการศึกษาต่อเนื่อง 5) หลักสูตรการเรียนการสอนของการศึกษาต่อเนื่อง 6) วิธีการจัดการศึกษาต่อเนื่อง 7) สื่อการศึกษาและแหล่งเรียนรู้ของการศึกษาต่อเนื่อง 8) การติดตามและประเมินผลของการศึกษาต่อเนื่อง และ 9) การเทียบระดับและเทียบโอนผลการเรียน

อัมพร พงษ์กัสนนันท์ (2550 : 274-275) ได้พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต พบว่า รูปแบบมีองค์ประกอบ 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ปรัชญาและหลักการจัดการศึกษา 2) หลักสูตร 3) การจัดการเรียนรู้ 4) การประเมินผลการเรียนรู้ 5) การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์การเทียบระดับการศึกษา 6) การบริหารและการจัดการศึกษา 7) กลุ่มเป้าหมายและ 8) การมีส่วนร่วมของพ่อแม่และชุมชน

สรุปได้ว่าการกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบว่าจะประกอบด้วยอะไร จำนวนเท่าใด มีโครงสร้างและความสัมพันธ์กันอย่างไร ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ ปัจจัย หรือตัวแปรต่างๆ ที่กำลังศึกษา ซึ่งจะออกแบบตามแนวคิด ทฤษฎีงานวิจัยและหลักการพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบนั้น ๆ เป็นหลัก

ลักษณะของรูปแบบที่ดี

รูปแบบที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปรมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงธรรมดา อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงก็มีประโยชน์ในช่วงของการพัฒนารูปแบบ
2. รูปแบบควรนำไปสู่การทำนายผลที่ตามมา ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยเมื่อทดสอบรูปแบบถ้าปรากฏว่าไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ รูปแบบนั้นต้องถูกยกเลิก
3. รูปแบบควรอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน
4. รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างความคิดรวบยอด (Concept) ใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรใหม่ซึ่งจะเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ในเรื่องที่กำลังศึกษา
5. รูปแบบในเรื่องใดจะเป็นเช่นไรขึ้นอยู่กับกรอบของทฤษฎีในเรื่องนั้น ๆ

การพัฒนารูปแบบ

ได้มีผู้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนารูปแบบดังนี้

วิลเลอร์ (Willer. 1986 : 83) กล่าวว่าพัฒนารูปแบบโดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) (Construct) รูปแบบ และ 2) การหาความเที่ยงตรง (Validity) ของรูปแบบ

บุญชม ศรีสะอาด (Online) ได้กล่าวถึงกระบวนการวิจัยการพัฒนารูปแบบโดยได้ แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ และ 2) การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ

บุญส่ง หาญพานิช (2546 : 112 - 118) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย” โดยดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวความคิดเกี่ยวกับบรรณาธิปไตยความรู้ องค์ความรู้ และการบริหารจัดการศึกษาของไทย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการความรู้ กระบวนการจัดการความรู้ โครงสร้างพื้นฐานของการบริหารจัดการความรู้ โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ อภิปรายดีและการสอบถามผู้บริหารระดับผู้อำนวยการขึ้นไป 2) การจัดทำร่างรูปแบบการบริหารจัดการความรู้ ในสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยนำผลสรุปจากการ

วิเคราะห์ สาระจากการสัมภาษณ์อธิการบดีและจากการวิเคราะห์ แบบสอบถาม นำมาสรุปข้อค้นพบเพื่อใช้เป็นฐานในการสร้างรูปแบบการบริหารจัดการความรู้ ในสถาบันอุดมศึกษาไทยและ 3) การตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ของรูปแบบการบริหารจัดการความรู้ ในสถาบันอุดมศึกษาไทยโดยผู้ทรงคุณวุฒิ หลังจากนั้น จึงปรับปรุงแก้ไข รูปแบบการบริหารจัดการความรู้ ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

วิสุทธิ วิจิตรพิชารณ (2547 : 73-84) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ” โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดกรอบความคิดในการวิจัยโดยศึกษาเอกสารและแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบการปฏิรูปการเรียนรู้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสถานศึกษาและสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 3) การสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 4) การศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ของรูปแบบโดยการสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิและ 5) การปรับปรุงและนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

สมบูรณ์ ศิริสรหิรัญ (2547 : 171) ได้ ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำของคณบดี” โดยดำเนินการวิจัยเป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดกรอบแนวความคิดในการวิจัยโดยศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ 3) การศึกษาและประมวลความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ 4) การพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะ ผู้นำของคณบดี 5) การตรวจสอบและการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ของรูปแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิและ 6) การปรับปรุงรูปแบบและนำเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของคณบดี

กฤษณผล จันทรพรหม (2548 : 88) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบมหาวิทยาลัยเสมือนจริงที่เหมาะสมสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย” โดยดำเนินการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบมหาวิทยาลัยเสมือนจริง โดยศึกษาหลักการแนวคิด ทฤษฎีจากเอกสาร ตำรา บทความวิจัยฐานข้อมูลอินเทอร์เน็ตออนไลน์ ทั้งในและต่างประเทศ และความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยเสมือนจริง 2) การสังเคราะห์รูปแบบองค์ประกอบ โครงสร้างของรูปแบบมหาวิทยาลัยเสมือนจริงโดยนำข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 มาสร้างเป็นรูปแบบมหาวิทยาลัยเสมือนจริง 3) การพัฒนารูปแบบมหาวิทยาลัยเสมือนจริง โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบเดลฟายเพื่อรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ 10 คน จำนวน 3 รอบ และ 4) การทดสอบความเหมาะสมของรูปแบบมหาวิทยาลัยเสมือนจริงสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยที่พัฒนาขึ้นในขั้นตอนที่ 3 มาจัดทำเป็นแบบสอบถามเพื่อนำไปสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารสถาบัน อุดมศึกษาเกี่ยวกับความเหมาะสมของรูปแบบ หลังจากนั้นจึงกำหนดรูปแบบมหาวิทยาลัยเสมือนจริงที่เหมาะสมสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย

ชนกนารถ ชื่นเชย (2550 : 72 - 79) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน” โดยดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1)การวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบ การศึกษาต่อเนื่องสำหรับสถาบันอุดมศึกษาเอกชน โดยศึกษาวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การนำข้อมูลจากการศึกษามาวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อพัฒนาเป็นกรอบของรูปแบบในการจัดการศึกษาต่อเนื่องของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน 3) การศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา ต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษาจำนวน 19 คน โดยใช้เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟายและ 4) การตรวจสอบ ประสิทธิภาพและความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่พัฒนาขึ้น

ในขั้นตอนที่ 3 มาจัดทำเป็นแบบสอบถาม เพื่อนำไปใช้สำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา เอกชนเกี่ยวกับความเหมาะสมขององค์ประกอบของรูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่อง หลังจากนั้นจึงกำหนดรูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องจากองค์ประกอบที่พัฒนาขึ้น

พรจันทร พรศักดิ์กุล (2550 : 163 - 175) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบกระบวนการงบประมาณของโรงเรียนที่บริหารงบประมาณแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” โดยดำเนินการวิจัยเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดกรอบแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการงบประมาณ โดยการวิเคราะห์เอกสารและฐานข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต 2) การศึกษากระบวนการงบประมาณและการมีส่วนร่วมในกระบวนการงบประมาณของสถานศึกษาที่ดำเนินการในปัจจุบัน โดยสอบถามความคิดเห็นของผู้อำนวยการสถานศึกษาและรองผู้อำนวยการสถานศึกษาที่รับผิดชอบงานงบประมาณ วิเคราะห์เอกสารงบประมาณของโรงเรียนและสอบถามความคิดเห็นของครูผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา 3) การจัดทำร่างรูปแบบกระบวนการงบประมาณของโรงเรียนที่บริหารงบประมาณแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน 4) การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบ โดยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 5) การปรับปรุงรูปแบบและนำเสนอรูปแบบกระบวนการงบประมาณของโรงเรียนที่บริหารงบประมาณการใช้โรงเรียนเป็นพื้นฐาน

อัมพร พงษ์กังสนานนท์ (2550 : 108-122) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต” โดยดำเนินการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างรูปแบบ ประกอบด้วยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากทฤษฎีเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi Techniques) และ 2) การประเมินรูปแบบประกอบด้วย การประเมินรูปแบบเพื่อศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบ ไปปฏิบัติในสถานศึกษา และการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อการพัฒนารูปแบบจากการศึกษาแนวคิดและกระบวนการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ สามารถสรุปได้ว่าการพัฒนารูปแบบแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ และ 2) การตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อนเป็นรูปแบบตามสมมติฐาน (Hypothesis Model) โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ผู้วิจัยอาจจะศึกษารายกรณีหน่วยงานที่ดำเนินการในเรื่องนั้นๆ ได้เป็นอย่างดีซึ่งผลการศึกษานำมาใช้กำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรต่างๆ ภายในรูปแบบ รวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรเหล่านั้น หรือลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบในรูปแบบ ดังนั้น การพัฒนารูปแบบในขั้นตอนนี้จะต้องอาศัยหลักการของเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญ ซึ่งโดยทั่วไปการศึกษาในขั้นตอนนี้จะมีขั้นตอนย่อย ๆ ดังนี้

1.1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำสารสนเทศที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นร่างกรอบความคิดการวิจัย

1.2 การศึกษาจากบริบทจริงในขั้นตอนนี้อาจจะดำเนินการได้หลายวิธีดังนี้

1.2.1 การศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินการในปัจจุบันของหน่วยงาน โดยศึกษาความคิดเห็นจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง (Stakeholder) ซึ่งวิธีศึกษาอาจจะใช้การสัมภาษณ์ การสอบถาม การสำรวจ การสนทนากลุ่ม เป็นต้น

1.2.2 การศึกษารายกรณี (Case Study) หรือพหุกรณีหน่วยงานที่ประสบผลสำเร็จ หรือมีแนวปฏิบัติที่ดีในเรื่องที่ศึกษา เพื่อนำมาเป็น สารสนเทศที่สำคัญในการพัฒนารูปแบบ

1.2.3 การศึกษาข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิวิธีศึกษาอาจจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นต้น

1.3 การจัดทำรูปแบบ ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะใช้สารสนเทศที่ได้ในข้อ 1.1 และ 1.2 มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อกำหนดเป็นกรอบความคิดการวิจัยเพื่อนำมาจัดทำรูปแบบอย่างไรก็ตามในงานวิจัยบางเรื่อง นอกจากจะศึกษาตามขั้นตอนที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยยังอาจจะศึกษาเพิ่มเติมโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบเดลฟาย (Delphi Technique) หรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในการพัฒนารูปแบบก็ได้

ขั้นตอนที่ 2 การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ ภายหลังจากที่ได้พัฒนารูปแบบในขั้นตอนแรกแล้ว จำเป็นที่จะต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะรูปแบบที่พัฒนาขึ้นถึงแม้จะพัฒนาโดยมีรากฐานจากทฤษฎีแนวความคิดรูปแบบของบุคคลอื่น และผลการวิจัยที่ผ่านมา แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐาน ซึ่งจำเป็นที่จะต้องตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ เป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพตามที่มุ่งหวังหรือไม่การเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริงหรือทดลองใช้รูปแบบในสถานการณ์จริงจะช่วยให้ทราบอิทธิพลหรือความสำคัญขององค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรต่าง ๆ ในรูปแบบ ผู้วิจัยอาจจะปรับปรุงรูปแบบใหม่โดยการตัดองค์ประกอบหรือตัวแปรที่พบว่าไม่มีอิทธิพลหรือมีความสำคัญน้อยออกจากรูปแบบ ซึ่งจะทำให้ได้รูปแบบที่มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

การทดสอบรูปแบบอาจกระทำได้ใน 4 ลักษณะ ดังนี้

2.1 การทดสอบรูปแบบด้วยการประเมินตามมาตรฐานที่กำหนด การประเมินที่พัฒนาโดย The Joint Committee on Standards of Educational Evaluation ภายใต้งานดำเนินงานของ Stufflebeam และคณะได้นำเสนอหลักการประเมินเพื่อเป็นบรรทัดฐานของกิจกรรมการตรวจสอบรูปแบบ ประกอบด้วย มาตรฐาน 4 ด้าน (สุวิมล ว่องวานิช. 2549 : 54 - 56) ดังนี้

2.1.1 มาตรฐานความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) เป็นการประเมินความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง

2.1.2 มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standards) เป็นการประเมินการสนองตอบต่อความต้องการของผู้ใช้รูปแบบ

2.1.3 มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) เป็นการประเมินความเหมาะสมทั้งในด้านกฎหมายและศีลธรรมจรรยา

2.1.4 มาตรฐานด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy Standards) เป็นการประเมินความน่าเชื่อถือและได้สาระครอบคลุมครบถ้วนตามความต้องการอย่างแท้จริง

2.2 การทดสอบรูปแบบด้วยการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ การทดสอบรูปแบบในบางเรื่องไม่สามารถกระทำได้โดยข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยการประเมินค่าพารามิเตอร์ของรูปแบบ หรือการดำเนินการทดสอบรูปแบบด้วยวิธีการทางสถิติแต่งานวิจัยบางเรื่องนั้นต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการได้ตัวเลขแล้วสรุป ซึ่งไอส์เนอร์ (Eisner. 1976 : 192-193) ได้เสนอแนวคิดของการทดสอบหรือประเมินรูปแบบโดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิโดยมีแนวคิดดังนี้

2.2.1 การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นการวิเคราะห์และวิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่ถูกพิจารณา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไป แต่อาจจะผสมผสานกับปัจจัยต่างๆ ในการพิจารณาเข้าด้วยกันตามวิจารณ์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับข้อมูล คุณภาพ ประสิทธิภาพ และความเหมาะสมของสิ่งที่จะทำการประเมิน

2.2.2 รูปแบบการประเมินที่เป็นความชำนาญเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่จะประเมินโดยพัฒนามาจากแบบการวิจารณ์งานศิลปะ (Art Criticism) ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้ง และต้อง

อาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากเป็นการวัดคุณค่าที่ไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใด ๆ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง แนวคิดนี้ได้นำมาประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงมากขึ้นทั้งนี้เพราะเป็นองค์ความรู้เฉพาะสาขาผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้นจริงๆ จึงจะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้งดังนั้น ในวงการศึกษาลงจึงนิยมนำรูปแบบนี้มาใช้ในเรื่องที่ต้องการความลึกซึ้งและความเชี่ยวชาญเฉพาะ

2.2.3 รูปแบบที่ใช้ตัวบุคคลคือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยให้ความเชื่อถือกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เที่ยงธรรม และมีดุลพินิจที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่างๆ นั้น จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒินั้นเอง

2.2.4 รูปแบบที่ยอมให้มีความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิตามอัธยาศัย และความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่จะนำมาพิจารณาการบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวมข้อมูลการประมวลผลการวินิจฉัยข้อมูลตลอดจนวิธีการนำเสนอ

2.3 การทดสอบรูปแบบโดยการสำรวจความคิดเห็นของบุคลากรที่เกี่ยวข้องมักจะใช้กับการพัฒนา รูปแบบโดยใช้เทคนิคเดลฟาย เมื่อผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบโดยใช้เทคนิคเดลฟายเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นในรอบสุดท้ายมาจัดทำเป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นแบบประมาณค่า (Rating Scale) เพื่อนำไปสำรวจความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ

2.4 การทดสอบรูปแบบโดยการทดลองใช้รูปแบบ การทดสอบรูปแบบโดยการทดลองใช้รูปแบบนี้ ผู้วิจัยจะนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้จริงกับกลุ่มเป้าหมาย มีการดำเนินการตามกิจกรรมอย่างครบถ้วน ผู้วิจัยจะนำข้อค้นพบที่ได้จากการประเมินไปปรับปรุงรูปแบบต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาการเรียนรู้และอาชีพของผู้สูงอายุ : การทดสอบรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methodology) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การทดสอบรูปแบบโดยการทดลองใช้รูปแบบ

ระยะที่ 2 การตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบการโดยการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

ระยะที่ 3 การปรับปรุงรูปแบบให้เหมาะสม

วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 พื้นที่ทำการศึกษวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการคัดสรรชุมชนวัดตาลล้อม ในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยลักษณะของชุมชนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 1) เป็นชุมชนขนาด 907 ครัวเรือน
- 2) มีประชากรทั้งหมด 3,752 คน
- 3) จำนวนผู้สูงอายุอาศัยในชุมชน ทั้งสิ้น 250 คน
- 4) มีสภาพเศรษฐกิจในระดับปานกลางถึงต่ำ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่มีงานทำ
- 5) ผู้นำชุมชนและแกนนำจากองค์กรที่เกี่ยวข้องได้แก่ ประธานชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข และประชาชน มีความยินดีในการเข้าร่วมโครงการวิจัย

การเลือกพื้นที่ทำการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยพิจารณาจากเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. หน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่น ต้องมีความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ

2. กลุ่มชาวบ้านหรือตัวแทนผู้สูงอายุมีความตื่นตัวที่จะเข้าร่วมกิจกรรม

3. เป็นพื้นที่ที่มีขนาดไม่ใหญ่มากนัก

ผู้วิจัยได้ดำเนินการคัดสรรชุมชนวัดตาลล้อม เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่ มีจำนวนครัวเรือน 907 ครัวเรือน และจากที่ผู้วิจัยได้สนทนากับคนในชุมชนโดยเฉพาะกับกลุ่มแกนนำในชุมชน ทำให้ทราบว่าประชาชนในพื้นที่มีความตื่นตัวที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาการเรียนรู้ในครั้งนี้อย่างมาก อีกทั้งจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองแสนสุข ก็ยินดีที่จะร่วมสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากร ได้แก่ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดตาลล้อมและขึ้นทะเบียนรับเบี้ยยังชีพกับเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุ จำนวน 37 คน คำนวณขนาดตัวอย่างจากสูตรเพื่อการประมาณ

ค่าเฉลี่ยของประชากร (อรุณ จิรวัดน์กุล, 2547) โดยใช้ค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ยภาวะพหุผลหลังจากผลการวิจัยที่ผ่านมา (mean difference 1.28, SD = 1.05, $\alpha = 0.05$, $\beta = 0.05$) (ทงศักดิ์ ยิ่งรัตนสุข, ภาณุวัฒน์ เชิดเกียรติกุล และปณิศา วรรณพิรุณ, 2558) ได้กลุ่มตัวอย่าง 9 คน ซึ่งตามทฤษฎีแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง (อ้างในบุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2551, หน้า 86) จำนวนกลุ่มตัวอย่างต้องมีขนาดตั้งแต่ 30 คน ขึ้นไป เพื่อให้มีการกระจายของข้อมูลใกล้เคียงหรือเป็นเส้นโค้งปกติมากที่สุด และเพื่อป้องกันการสูญเสียกลุ่มตัวอย่างระหว่างการวิจัย (20%) การศึกษาครั้งนี้จึงใช้กลุ่มตัวอย่าง 37 คน

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้มีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1. เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดตาลล้อม
2. มีความสนใจที่จะเข้าร่วมกับการวิจัยในครั้งนี้

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุผล สร้างจากแนวคิดพัฒนาวิทยาการด้านการศึกษา (ระวี สัจโสภณ, 2556) ประกอบด้วยการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการชราภาพตามธรรมชาติ โดยกำหนดให้มีการอบรมให้ความรู้ การประเมินผลการเรียนรู้ โดยการสังเกตผลการเรียนรู้ และการสะท้อนกลับผลการเรียนรู้

2. แบบประเมินภาวะพหุผลสำหรับผู้สูงอายุ สร้างขึ้นตามแนวคิดภาวะพหุผลขององค์การอนามัยโลก (WHO, 2002) ซึ่งประกอบด้วย 3 ปัจจัยหลักคือ 1) สุขภาพที่ดี (Health) 2) การมีส่วนร่วม (Participation) 3) ความมั่นคงหรือการมีหลักประกัน (Security) โดยประยุกต์จากการผลศึกษาเรื่องพหุผล: กรณีศึกษาจากผู้สูงอายุที่ได้รับการยอมรับในสังคม ของ จิราพร เกศพิชญวัฒนา และ สุวิณี วิวัฒน์วานิช และคณะ (2549) แบบสอบถามใช้มาตรวัดแบบประมาณค่า 1-5 โดยมีการแปลความหมายค่าคะแนนภาวะพหุผลก่อนและหลังการเรียนรู้ โดยการใช้ช่วงคะแนนจากพิสัย (Best, 1977) แปลผลเป็น 3 ระดับ คือ ช่วงคะแนน 3.67 – 5.00 อยู่ในระดับมาก ช่วงคะแนน 2.34 – 3.66 อยู่ในระดับปานกลาง ช่วงคะแนน 1.00 – 2.33 อยู่ในระดับน้อย แบบประเมินนี้ได้ถูกนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านทฤษฎีและด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้อง ครอบคลุมเนื้อหา และความเหมาะสมกับประชากรที่ศึกษา แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ จากนั้นนำไปทดลองใช้กับผู้สูงอายุจำนวน 30 คน เพื่อทดสอบความเข้าใจต่อข้อคำถาม ความชัดเจนของภาษาและระยะเวลาในการตอบแบบสอบถาม จากนั้นทำการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบคุณภาพของข้อคำถามด้วยสูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Chronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.943

3. แบบประเมินความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อการเรียนรู้ตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น
4. แบบประเมินรับรองรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุผล

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลเป็นเวลา 2 เดือน ในชุมชนโดยเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน ถึง กรกฎาคม 2558 โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนามโดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ข้อมูลจากเอกสาร ประกอบด้วย ข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา ได้แก่ แผนที่ชุมชน ประวัติชุมชน สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการกลุ่ม พฤติกรรมการมีส่วนร่วม

2. ข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

2.1. ติดต่อประสานงานกับประธานชุมชนและประธานชมรมอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนเพื่อขอ อนุญาตรวบรวมข้อมูลในผู้สูงอายุ

2.2 ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยแนะนำตัวกับผู้สูงอายุบอกวัตถุประสงค์ของการวิจัย ชี้แจงรายละเอียด เกี่ยวกับงานวิจัย เมื่อผู้สูงอายุยินยอมให้ความร่วมมือในการวิจัย ผู้วิจัยอธิบายถึงขั้นตอนและวิธีการเข้าร่วมใน งานวิจัย

2.3 การสนทนากลุ่ม โดยขอให้ประธานชุมชนเชิญแกนนำผู้สูงอายุมาร่วมในการสนทนา ผู้วิจัยเป็นผู้ ดำเนินการสนทนาเพื่อศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชนเกี่ยวกับภาวะพลพลง และกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว

2.4 การประเมินผลการเรียนรู้ โดยการสังเกตผลการเรียนรู้และสะท้อนกลับผลการเรียนรู้โดยการ สนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึก โดยให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการได้บอกถึงการนำความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่มา กำหนดเป็นแนวทางในการปฏิบัติของตนเองและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจน ปรับเปลี่ยนให้ตรงกับแบบแผนการดำเนินชีวิตของตนเอง

3.5 การดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนมิถุนายน ถึง กรกฎาคม 2558 โดยมีรายละเอียดและขั้นตอน ดังนี้

การดำเนินการวิจัยระยะที่ 1 การทดสอบรูปแบบโดยการทดลองใช้รูปแบบ

1. การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์สภาพปัญหาและความต้องการในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

2. ทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพลพลงสำหรับผู้สูงอายุ

2.1 ระยะเตรียมการ

2.1.1 วางแผนการดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายผู้แทนชุมชน ชุมชนวัดตาลล้อม เทศบาลเมือง แสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เกี่ยวกับวิธีการในการพิจารณาเลือกกลุ่มตัวอย่างประชากร กำหนดเวลา และสถานที่ ในการลงพื้นที่ศึกษาวิจัย

2.1.2 ขอความอนุเคราะห์เครือข่ายผู้แทนชุมชนเพื่อหากกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุจำนวน 35 คน

2.2 ระยะดำเนินการ

2.2.1 ขึ้นวางแผน

2.2.1.1 ผู้วิจัยแนะนำตนเอง ชี้แจงวัตถุประสงค์ และวิธีดำเนินการวิจัย

2.2.1.2 เก็บข้อมูลโดยการจัดประชุมแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วยผู้สูงอายุในชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขและคณะกรรมการชุมชน เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหาเกี่ยวกับการเรียนรู้ของ ผู้สูงอายุ

2.2.1.3 กำหนดแผนปฏิบัติการ โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ และการวางแผนปฏิบัติการ

2.2.1.4 กำหนดจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพลพลง

2.2.2 ขั้นปฏิบัติ

2.2.2.1 จัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง ในวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2558 ณ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี

2.2.2.2 ผู้วิจัยสรุป ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่ได้จากการสังเกตการณ์กิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำมาวิเคราะห์ และสรุปผลต่อไป

2.2.3 ขั้นสังเกตผลการปฏิบัติงาน

การติดตามความก้าวหน้าในการพัฒนาภาวะพหุพลังหลังการเรียนรู้ ของผู้สูงอายุ โดยการประชุมแกนนำผู้สูงอายุและสมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน และสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถาม

2.2.4 ขั้นสะท้อนกลับการปฏิบัติงาน

จัดประชุมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผลของกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการดำเนินงาน แก้ไขปัญหาและกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้สูงอายุตามแผนปฏิบัติการโดยการถอดบทเรียนหลังการดำเนินกิจกรรม หาปัจจัยแห่งความสำเร็จ และปัญหา อุปสรรค จากการพัฒนาและนำข้อมูลที่ได้ไปวางแผนแก้ไขการพัฒนารูปแบบในการดำเนินงานครั้งต่อไป

การดำเนินการวิจัยระยะที่ 2 การตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบการโดยการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

1. คัดเลือกผู้เชี่ยวชาญด้านพหุพลังและด้านการศึกษา จำนวน 5 ท่าน โดยพิจารณาจากประสบการณ์ในการวิจัย
2. ส่งเอกสารรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง พร้อมแบบประเมินรับรองรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง
3. วิเคราะห์ระดับความเหมาะสมตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

การดำเนินการวิจัยระยะที่ 3 การปรับปรุงรูปแบบให้เหมาะสม

นำข้อมูลจากการจัดประชุมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผลของกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ และข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงรูปแบบให้เหมาะสม

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด ต่ำสุด และใช้สถิติอ้างอิงในรูปของการวิเคราะห์การแปรปรวนแบบวัดซ้ำ (Repeated Measures ANOVA)

ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์โดยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยพิจารณาถึงความพอเพียงและความสมบูรณ์ของข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้อาจหาความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับปรากฏการณ์เพื่อให้ได้เป็นภาพรวมของการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลัง ตามสภาพความเป็นจริง ผู้วิจัยใช้การยืนยันความถูกต้องของข้อมูล (Member Checking) โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ที่ได้จัดบันทึกอย่างละเอียดและอธิบายอย่างชัดเจนกลับไปให้ผู้สัมภาษณ์ยืนยันความถูกต้องของข้อมูลว่าข้อมูลเป็นจริงตรงกับความรู้สึกของผู้ให้สัมภาษณ์หรือไม่

3.7 จริยธรรมการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้รับความเห็นชอบให้ดำเนินการวิจัยจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา (หมายเลขใบรับรอง 86/2557) และในการเข้าร่วมการวิจัยนี้ได้รับความยินยอมจากกลุ่มตัวอย่างเป็นรายลักษณะอักษร

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ผลการวิจัย เรื่อง การพัฒนาการเรียนรู้และอาชีพของผู้สูงอายุ : การทดสอบรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพลัมพลัง นำเสนอดังนี้

ตอนที่ 1 การทดสอบรูปแบบโดยการทดลองใช้รูปแบบ

ตอนที่ 2 การตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบการเรียนรู้โดยการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้เชี่ยวชาญ

ตอนที่ 1 การทดสอบรูปแบบโดยการทดลองใช้รูปแบบ

รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพลัมพลังที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก คือ 1) การกำหนดเนื้อหา 2) กิจกรรมการเรียนรู้ 3) การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ 4) การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ 5) สื่อเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ 6) การวัดและประเมินผลภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุ โดยได้มีการทดสอบรูปแบบโดยการทดลองใช้ในชุมชนวัดตาลล้อม เขตเทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี ระหว่างเดือนมิถุนายน ถึง กรกฎาคม 2558 กลุ่มตัวอย่างเป็นบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 37 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถาม ก่อนการเรียนรู้ และหลังจากการเรียนรู้เป็นเวลา 1 และ 4 สัปดาห์ ตามลำดับ ตัวอย่างได้ถอนตัวจากการเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 2 คน เหลือตัวอย่างทั้งสิ้น 35 คน หลังจากเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องก่อนนำมาวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ผลการวิจัยนำเสนอโดยลำดับดังนี้

ตอนที่ 1.1 ข้อมูลทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 1.2 ผลการเรียนรู้

ตอนที่ 1.3 ค่าความต่างคะแนนเฉลี่ยของภาวะพลัมพลังระยะก่อนการเรียนรู้ และหลังการเรียนรู้เป็นเวลา 1 และ 4 สัปดาห์

ตอนที่ 1.1 ข้อมูลทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยเป็นเพศหญิง ร้อยละ 82.86 และเพศชาย ร้อยละ 17.14

อายุเฉลี่ย 67.71 ปี โดยอยู่ในกลุ่มอายุ 60 - 70 ปี ร้อยละ 60.00 รองลงมาคือ มากกว่า 70 ปีขึ้นไป ร้อยละ 34.29

สถานภาพสมรส ส่วนใหญ่สมรส ร้อยละ 57.14 รองลงมาคือ หม้าย/หย่า/แยก ร้อยละ 37.14

ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 71.43 รองลงมาคือ มัธยมศึกษา ร้อยละ 14.29

สภาวะการทำงาน ประกอบด้วย ไม่ได้ประกอบอาชีพ ร้อยละ 40 รองลงมาคือ ประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 31.43

รายได้เฉลี่ย 8606.25 บาท โดยส่วนใหญ่ต่ำกว่าเดือนละ 5,000 บาท ร้อยละ 50.00 รองลงมา คือ 5,001 - 10,000 บาท ร้อยละ 25.00

เกี่ยวกับความต้องการพัฒนาความรู้หรือทักษะในการทำงาน ส่วนมากต้องการพัฒนาความรู้หรือทักษะเพิ่มเติมในการทำงาน ร้อยละ 51.52

จำนวนผู้ที่ทำงานมีรายได้ ในครัวเรือน ส่วนใหญ่มีมากกว่า 3 คน ร้อยละ 78.13 รองลงมาคือ 2 คน ร้อยละ 12.50

รายได้ของทั้งครอบครัว ส่วนใหญ่ต่ำกว่า 10,000 บาท ร้อยละ 35.29 รองลงมา คือ อยู่ระหว่าง 10,001–20,000 บาท ร้อยละ 29.41 ดังรายละเอียดแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลักษณะทั่วไป

ข้อมูลทั่วไป (n=35)	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	6	17.14
หญิง	29	82.86
อายุ		
ต่ำกว่า 60 ปี	2	5.71
60 - 70 ปี	21	60.00
ตั้งแต่ 71 ปีขึ้นไป	12	34.29
Min= 48 Max= 78 Mean= 67.71 S.D.= 6.424		
สถานภาพสมรส		
โสด	2	5.72
สมรส	20	57.14
หม้าย/หย่า/แยก	13	37.14
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	25	71.43
มัธยมศึกษา	5	14.29
อนุปริญญา	2	5.71
ปริญญาตรี	3	8.57
สถานะการทำงานในปัจจุบัน		
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	14	40.00
เกษตรกร	2	5.71
ประมง	3	8.57
รับจ้างทั่วไป	5	14.29
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	11	31.43
รายได้ (n=16)		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	8	50.00
5,001 – 10,000 บาท	4	25.00
10,001 – 20,000 บาท	2	12.50

ข้อมูลทั่วไป (n=35)	จำนวน	ร้อยละ
มากกว่า 20,000 บาท	2	12.50
Min=1200 Max=30000 Mean=8606.25 S.D.=8498.193		
ความต้องการความรู้หรือทักษะ (n=33)		
ไม่ต้องการ	16	48.48
ต้องการ	17	51.52
จำนวนผู้ทำงาน มีรายได้ในครัวเรือน		
1 คน	3	9.37
2 คน	4	12.50
ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป	25	78.13
รายได้ของทั้งครอบครัว (n=17)		
ต่ำกว่า 10,000 บาท	6	35.29
10,001 – 20,000 บาท	5	29.41
20,001 – 30,000 บาท	2	11.76
มากกว่า 30,000 บาท	4	23.53
Min=3000 Max=300000 Mean=39558.82 S.D.=70836.052		
จำนวนโรคประจำตัว (n=33)		
ไม่มีโรค	1	3.03
1 โรค	17	51.52
2 โรค	6	18.18
3 โรค	7	21.21
4 โรค	2	6.06

ตอนที่ 1.2 ผลการเรียนรู้

ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการ ได้ผ่านกระบวนการทำความเข้าใจเนื้อหา โดยสามารถระบุถึงปัญหาที่สำคัญของผู้สูงอายุในชุมชนคือการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง ประกอบกับผลการประเมินภาวะพหุผลหลังก่อนการเรียนรู้พบประเด็นที่สำคัญคือภาวะพหุผลทางด้านสุขภาพ ทำให้แกนนำผู้สูงอายุร่วมวางแผนกับผู้วิจัยในการกำหนดเนื้อหาการเรียนรู้ในประเด็นโรคเรื้อรัง จากนั้นผู้วิจัยได้ออกแบบเนื้อหาพร้อมกับวิทยากรเพื่อนำเสนอรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุผลทางด้านสุขภาพ โดยจัดให้มีการอบรมให้ความรู้ในหัวข้อ "ความสุข สุขภาพ ปัญญา เพื่อ ผู้สูงอายุ พหุติพลัง" โดยมีรายละเอียดประกอบด้วย 1. สุขด้วยสุขภาพดี 2. สุขด้วยมุมมองบวก 3. สุขด้วยปัญญาการเข้าใจแก่นสาระของสิ่งที่เกี่ยวข้อง เช่นเข้าใจ การป่วย การตาย คนที่อยู่ใกล้ 4. สุขด้วยบุญ 5. สุขด้วยสมาธิ 6. สุข ด้วย เมตตา และจิตสาธารณะ เมื่ออบรมให้ความรู้เสร็จ ผู้วิจัยได้มอบหมายภารกิจให้แกนนำผู้สูงอายุไปสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนและนำแนวทางการสร้างความสุขไปปฏิบัติต่อเป็นเวลา 4 สัปดาห์ จากนั้นผู้วิจัยได้เข้าไปจัดการเสวนากลุ่มในชุมชนเพื่อให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการได้สะท้อนกลับผลการปฏิบัติ ซึ่งได้ให้ข้อคิดเห็นโดยสรุปว่า มีมุมมองต่อปัญหาสุขภาพของตนเองต่างไปจากเดิม อยากออกไปทำกิจกรรมต่างๆ นอกบ้านเพิ่มขึ้น "ไม่อยากอยู่ติดเตียง" "ไม่อยากอยู่แต่ในบ้าน" "อยากติดเพื่อนมากกว่า" "ทำการเจริญมรณสติเพิ่มขึ้น" "รู้สึกมีความสุขมากขึ้น"

ผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลังด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วน ด้านความมั่นคง และภาวะพหุพลังโดยรวม ระยะก่อนการเรียนรู้ และหลังการเรียนรู้ เป็นเวลา 1 และ 4 สัปดาห์ เมื่อทำการวิเคราะห์โดยใช้สถิติอ้างอิงในรูปของการวิเคราะห์การแปรปรวนแบบวัดซ้ำ (Repeated ANOVA) ผลการวิจัยพบว่า

ผู้สูงอายุมีคะแนนเฉลี่ยของภาวะพหุพลังด้านสุขภาพในเรื่อง การใส่ใจดูแลสุขภาพของตนเอง การทำใจยอมรับความสูญเสีย สัมพันธภาพกับเพื่อนบ้าน คนอื่นๆ ในชุมชน การแสวงหาความรู้ด้านศาสนาได้จากการฟังวิทยุ อ่านหนังสือ เข้าวัด ฟังสมาธิ การเข้าใจหลักคำสอนทางศาสนาแล้วนำมาใช้ปฏิบัติทำให้ชีวิตมีความสุข เพิ่มขึ้น ($p - value < 0.001$) ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของภาวะพหุพลังด้านสุขภาพระยะก่อนการเรียนรู้ และหลังการเรียนรู้ เป็นเวลา 1 และ 4 สัปดาห์

ภาวะพหุพลัง ด้านสุขภาพ	ค่าเฉลี่ย (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)			F	P*
	ก่อนการทดลอง	หลังการเรียนรู้ 1 สัปดาห์	หลังการเรียนรู้ 4 สัปดาห์		
1.การใส่ใจดูแลสุขภาพของตนเอง	3.91(1.04)	4.60(0.60)	4.74(0.50)	13.435	<0.001
2.ความแข็งแรงทางด้านร่างกาย	3.63(0.97)	4.29(0.71)	4.34(0.68)	9.022	0.001
3.อาการเจ็บป่วยเรื้อรังที่เป็นอยู่	3.40(1.17)	4.11(0.96)	4.20(0.83)	9.321	0.001
4.การทำใจยอมรับการเปลี่ยนแปลงของชีวิต	4.00(0.97)	4.54(0.78)	4.63(0.65)	7.563	0.002
5.การทำใจยอมรับความสูญเสีย	3.83(1.15)	4.49(0.82)	4.63(0.65)	11.295	<0.001
6.สัมพันธภาพกับคนในครอบครัว	4.11(0.99)	4.54(0.74)	4.66(0.59)	7.860	0.002
7.สัมพันธภาพกับเพื่อนบ้าน คนอื่นๆ ในชุมชน	4.00(1.00)	4.46(0.66)	4.74(0.51)	11.664	<0.001
8.การทำประโยชน์ให้กับครอบครัว ชุมชน หรือสังคม	3.94(0.97)	4.51(0.78)	4.60(0.65)	7.892	0.002
9.การแสวงหาความรู้ด้านศาสนาได้จากการฟังวิทยุ อ่านหนังสือ เข้าวัด ฟังสมาธิ	4.06(1.00)	4.66(0.64)	4.71(0.57)	9.701	<0.001
10.การเข้าใจหลักคำสอนทางศาสนาแล้วนำมาใช้ปฏิบัติทำให้ชีวิตมีความสุข	4.14(0.94)	4.83(0.45)	4.77(0.49)	11.565	<0.001

* $p - value < 0.05$

ผู้สูงอายุมีคะแนนเฉลี่ยของภาวะพหุพลังด้านการมีส่วนร่วมในเรื่อง การทำกิจกรรมต่าง ๆ การทำกิจกรรมที่ชอบในยามว่าง การทำกิจกรรมภายในครอบครัว การทำกิจกรรมกับเพื่อน การทำกิจกรรมกับเพื่อนบ้าน การทำกิจกรรมให้สังคมต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ($p - \text{value} < 0.001$) ดังรายละเอียดในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของภาวะพหุพลังด้านการมีส่วนร่วมระยะก่อนการเรียนรู้ และหลังการเรียนรู้ เป็นเวลา 1 และ 4 สัปดาห์

ภาวะพหุพลัง ด้านการมีส่วนร่วม	ค่าเฉลี่ย (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)			F	P*
	ก่อนการทดลอง	หลังการเรียนรู้ 1 สัปดาห์	หลังการเรียนรู้ 4 สัปดาห์		
1.การทำกิจกรรมต่าง ๆ	3.74(1.15)	4.43(0.74)	4.66(6.34)	14.437	<0.001
2.การทำกิจกรรมที่ชอบใน ยามว่าง	3.74(1.22)	4.37(0.77)	4.60(0.65)	11.643	<0.001
3.การทำกิจกรรมภายใน ครอบครัว	3.86(1.12)	4.57(0.61)	4.86(0.36)	16.849	<0.001
4.การทำกิจกรรมกับเพื่อน	3.49(1.01)	4.26(0.89)	4.57(0.66)	23.818	<0.001
5.การทำกิจกรรมกับเพื่อน บ้าน	3.49(0.92)	4.31(0.76)	4.51(0.61)	26.139	<0.001
6.การทำกิจกรรมให้สังคมต่าง ๆ	3.80(0.99)	4.54(0.66)	4.69(0.53)	13.792	<0.001

* $p\text{-value} < 0.05$

ผู้สูงอายุมีคะแนนเฉลี่ยของภาวะพหุพลังด้านการมีส่วนร่วมในเรื่อง การได้รับการดูแลสุขภาพจากบุคลากรด้านสาธารณสุข เพิ่มขึ้น ($p - \text{value} < 0.001$) ดังรายละเอียดในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของภาวะพหุพลังด้านความมั่นคงระยะก่อนการเรียนรู้ หลังการเรียนรู้ และหลังการเรียนรู้ เป็นเวลา 1 และ 4 สัปดาห์

ภาวะพหุพลัง ด้านความมั่นคง	ค่าเฉลี่ย (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)			F	P*
	ก่อนการเรียนรู้	หลังการเรียนรู้ 1 สัปดาห์	หลังการเรียนรู้ 4 สัปดาห์		
1.ความมั่นคงในชีวิต	4.00(1.16)	4.66(0.64)	4.69(0.58)	8.891	0.001
2.ความมั่นคงเกี่ยวกับปัจจัย ต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต	3.83(1.22)	4.40(0.78)	4.46(0.70)	6.912	0.003
3.ความมั่นคงเกี่ยวกับที่อยู่ อาศัย	4.26(1.04)	4.74(0.56)	4.77(0.55)	4.928	0.013
4.ความมั่นคงเกี่ยวกับผู้ดูแล	4.00(1.21)	4.66(0.68)	4.71(0.62)	9.509	0.001
5.ความรู้สึกรับการดูแล	3.89(1.18)	4.51(0.74)	4.57(0.74)	7.851	0.002

ด้านรักษาพยาบาลเวลา

เจ็บป่วย

6.การได้รับการดูแลสุขภาพ	3.91(1.04)	4.60(0.65)	4.74(0.46)	11.855	<0.001
--------------------------	------------	------------	------------	--------	--------

จากบุคลากรด้านสาธารณสุข

* p-value < 0.05

ผู้สูงอายุมีคะแนนเฉลี่ยของภาวะพหุพลังโดยรวม เพิ่มขึ้น (p – value <0.001) ดังรายละเอียดในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของภาวะพหุพลังรวม ระยะก่อนการเรียนรู้ หลังการเรียนรู้ และ 1 เดือนหลังการเรียนรู้

ภาวะพหุพลัง	ค่าเฉลี่ย (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)			F	P*
	ก่อนการทดลอง	หลังการเรียนรู้ 1 สัปดาห์	หลังการเรียนรู้ 4 สัปดาห์		
ผลรวมภาวะพหุพลังด้านสุขภาพ	3.09(0.74)	4.50(0.51)	4.60(0.43)	30.153	<0.001
ผลรวมภาวะพหุพลังด้านการมีส่วนร่วม	3.69(0.92)	4.41(0.58)	4.64(0.43)	30.864	<0.001
ผลรวมภาวะพหุพลังด้านความมั่นคง	3.98(1.05)	4.60(0.60)	4.65(0.53)	10.514	<0.001
ภาวะพหุพลังรวม	3.86(0.76)	4.50(0.48)	4.63(0.40)	36.423	<0.001

* p-value < 0.05

ตอนที่ 1.3 ค่าความต่างคะแนนเฉลี่ยของภาวะพหุพลังระยะก่อนการเรียนรู้ และหลังการเรียนรู้ เป็นเวลา 1 และ 4 สัปดาห์

ผลการเปรียบเทียบค่าความต่างคะแนนเฉลี่ยของภาวะพหุพลังด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านความมั่นคง และภาวะพหุพลังโดยรวม พบว่า ค่าความต่างคะแนนเฉลี่ยของภาวะพหุพลังทุกระยะ เพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value <0.001) และ พบว่า ความแตกต่างคะแนนเฉลี่ยของภาวะพหุพลังระหว่าง ก่อนการเรียนรู้ และหลังการเรียนรู้ของภาวะพหุพลังด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านความมั่นคงและภาวะพหุพลังโดยรวม เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีคะแนนเฉลี่ยของภาวะพหุพลังด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านความมั่นคง และภาวะพหุพลังโดยรวมสูงในระยะหลังการเรียนรู้ เป็นเวลา 1 และ 4 สัปดาห์ เมื่อเปรียบเทียบกับระยะก่อนการเรียนรู้ ดังรายละเอียดในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ค่าความต่างคะแนนเฉลี่ยของภาวะพหุพลังระยะก่อนการเรียนรู้ และหลังการเรียนรู้ เป็นเวลา 1 และ 4 สัปดาห์

ภาวะพหุพลัง	ค่าความแตกต่าง	P*
ภาวะพหุพลังด้านสุขภาพ		
ก่อนการเรียนรู้ - หลังการเรียนรู้	-0.60	<0.001
ก่อนการเรียนรู้ - หลังการเรียนรู้ 1 สัปดาห์	-0.70	<0.001
หลังการเรียนรู้ - หลังการเรียนรู้ 4 สัปดาห์	-0.10	<0.001
ภาวะพหุพลังด้านการมีส่วนร่วม		
ก่อนการเรียนรู้ - หลังการเรียนรู้	-0.73	<0.001
ก่อนการเรียนรู้ - หลังการเรียนรู้ 1 สัปดาห์	-0.96	<0.001
หลังการเรียนรู้ - หลังการเรียนรู้ 4 สัปดาห์	-0.23	<0.001
ภาวะพหุพลังด้านความมั่นคง		
ก่อนการเรียนรู้ - หลังการเรียนรู้	-0.61	0.001
ก่อนการเรียนรู้ - หลังการเรียนรู้ 1 สัปดาห์	-0.67	<0.001
หลังการเรียนรู้ - หลังการเรียนรู้ 4 สัปดาห์	-0.06	0.150
ภาวะพหุพลังรวม		
ก่อนการเรียนรู้ - หลังการเรียนรู้	-0.64	<0.001
ก่อนการเรียนรู้ - หลังการเรียนรู้ 1 สัปดาห์	-0.76	<0.001
หลังการเรียนรู้ - หลังการเรียนรู้ 4 สัปดาห์	-0.13	<0.001

* p-value < 0.05

ตอนที่ 2 การตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบการโดยการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

การตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบการโดยการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ได้ดำเนินการหลังจากที่ได้มีการทดสอบรูปแบบโดยการทดลองใช้ในชุมชนเรียบร้อยแล้ว โดยได้ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านพหุพลังและด้านการศึกษา จำนวน 5 ท่าน ทำการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบและประเมินรับรองรูปแบบโดยมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 การประเมินความเหมาะสมรูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ส่วนนำ ตอนที่ 2 รูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะในการนำรูปแบบไปใช้

ส่วนที่ 2 การประเมินรับรองความเหมาะสมในการนำรูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลังไปใช้ ซึ่งใช้ช่วงคะแนนจากพิสัย (Best, 1977) แปลผลเป็นภาวะพหุพลัง 3 ระดับ มีการกำหนดเกณฑ์การแปลผล ดังนี้

คะแนน 3.67 – 5.00 หมายถึง รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลังมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

คะแนน 2.34 – 3.66 หมายถึง รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลังมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนน 1.00 – 2.33 หมายถึง รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพฤฒิพลังมีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อย

ส่วนที่ 1 การประเมินความเหมาะสมรูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพฤฒิพลัง

การประเมินความเหมาะสมรูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพฤฒิพลัง พบว่า ส่วนนำของรูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.58)

ในส่วนของการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพฤฒิพลังในภาพรวม พบว่า รูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.76) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการกำหนดเนื้อหา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = 0.91) โดยการกำหนดเนื้อหาการส่งเสริมภาวะพฤฒิพลังด้านการมีส่วนร่วม (Participation) และด้านความมั่นคง (Security) มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ($\bar{X} = 4.25$ S.D. = 0.96) เท่ากัน

ขั้นการเตรียมการก่อนเรียนรู้ มีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.30$ S.D. = 0.39) โดยการวิเคราะห์สภาพ ปัญหา และความต้องการการเรียนรู้ของชุมชน การกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ และการคัดสรรวิทยากร มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ($\bar{X} = 4.50$ S.D. = 0.57) เท่ากัน

ขั้นกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับการส่งเสริมภาวะพฤฒิพลัง มีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.56$ S.D. = 0.64) โดย ลักษณะของกิจกรรม การนำเข้าสู่บทเรียน การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ และการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ($\bar{X} = 4.75$ S.D. = 0.50) เท่ากัน ดังรายละเอียดในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของการประเมินความเหมาะสมรูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพฤฒิพลัง

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
ตอนที่ 1 ส่วนนำ			
1. วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพฤฒิพลัง	4.5	0.58	มาก
2. หลักการแนวคิดของรูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพฤฒิพลัง	4.5	0.58	มาก
ด้านส่วนนำในภาพรวม	4.5	0.58	มาก
ตอนที่ 2 รูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพฤฒิพลัง			
1. การกำหนดเนื้อหา			
1.1 การส่งเสริมภาวะพฤฒิพลังด้านสุขภาพ (health)	4	0.82	มาก

1.2 การส่งเสริมภาวะพหุพลังด้านการมีส่วนร่วม (participation)	4.25	0.96	มาก
1.3 การส่งเสริมภาวะพหุพลังด้านความมั่นคง (security)	4.25	0.96	มาก
การกำหนดเนื้อหาในภาพรวม	4.17	0.91	มาก
2. กิจกรรมการเรียนรู้			
2.1 ขั้นการเตรียมการก่อนเรียนรู้			
2.1.1 การวิเคราะห์สภาพ ปัญหา และความ ต้องการการเรียนรู้ของชุมชน	4.5	0.57	มาก
2.1.2 การกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้	4.5	0.57	มาก
2.1.3 การออกแบบเนื้อหา	4	0.82	มาก
2.1.4 การคัดสรรวิทยากร	4.5	0.57	มาก
2.1.5 การพัฒนา หรือเลือกสื่อการเรียนรู้	4	0.00	มาก
ขั้นการเตรียมการก่อนเรียนรู้ในภาพรวม	4.3	0.39	มาก
2.2 ขั้นกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับการ ส่งเสริมภาวะพหุพลัง			
2.2.1 ลักษณะของกิจกรรม	4.75	0.50	มาก
2.2.2 กิจกรรมการเรียนรู้สำหรับการส่งเสริม ภาวะพหุพลัง	4.5	0.58	มาก
2.2.2.1 การนำเข้าสู่บทเรียน	4.75	0.50	มาก
2.2.2.2 การนำเสนอเนื้อหา	4.25	0.96	มาก
3. การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรม การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ	4.75	0.50	มาก
4. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้	4.75	0.50	มาก
5. สื่อเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้	4.5	0.58	มาก
6. การวัดและประเมินผลภาวะพหุพลัง	4.25	0.96	มาก
ขั้นกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับการส่งเสริม	4.56	0.64	มาก
รูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง ในภาพรวม	4.38	0.76	มาก

ส่วนที่ 2 การประเมินรับรองความเหมาะสมในการนำรูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง ไปใช้

การประเมินรับรองความเหมาะสมในการนำรูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลังไปใช้ พบว่า ระดับของรูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลังมีความเหมาะสมในการนำไปใช้จริง อยู่ในระดับมาก

($\bar{X}$ = 4.00 S.D. = 0.0) และรูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมในการนำไปใช้เพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลังด้านสุขภาพ (Health) ด้านการมีส่วนร่วม (Participation) ด้านความมั่นคง (Security) อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.25 S.D. = 0.50) ดังรายละเอียดในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของการประเมินรับรองความเหมาะสมในการนำรูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลังไปใช้

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1. ระดับของรูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลังมีความเหมาะสมในการนำไปใช้จริง	4	0.00	มาก
2. รูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมในการนำไปใช้เพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลังด้านสุขภาพ (Health)	4.25	0.50	มาก
3. รูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมในการนำไปใช้เพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลังด้านการมีส่วนร่วม (Participation)	4.25	0.50	มาก
4. รูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมในการนำไปใช้เพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลังด้านความมั่นคง (Security)	4.25	0.50	มาก

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้เชี่ยวชาญ

ส่วนนำ

1. วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง

1.1 ควรเพิ่มพฤติกรรมที่ต้องการของการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพลัง ได้แก่ 1) **ตระหนัก** ซึ่งเป็นการให้ผู้สูงอายุได้รับข้อมูลทั้ง 3 ด้าน คือ สุขภาพ การมีส่วนร่วม และหลักประกันความมั่นคงในชีวิต ว่าเป็นปัญหาและมีการวางแผนว่าตนเองจะต้องปฏิบัติอย่างไรกับปัญหาทั้ง 3 ด้านนี้ 2) **การพึ่งพาตนเอง** ควรเน้นพฤติกรรมที่จัดให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ที่จะทำได้ด้วยตนเองเท่าที่จะสามารถทำได้ 3) **การร่วมมือร่วมใจ**

ควรเน้นพฤติกรรมให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกร่วมกันและทุกคนให้ความสำคัญกับการร่วมกันทำกิจกรรมทางสังคมแบบรวมกลุ่ม **4) ความต่อเนื่อง** ควรจัดให้มีพฤติกรรมที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง โดยจัดการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุให้ความสำคัญของการทำกิจกรรมใดๆ ใน 3 ด้าน โดยต้องทำอย่างต่อเนื่อง

1.2 การจะมีภาวะพลพลงได้นั้น มีความรู้ 3 ด้าน (สุขภาพ การมีส่วนร่วม และหลักประกันเพื่อความมั่นคงในชีวิต) ไม่เพียงพอ จะต้องมามีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้วย ได้แก่ 1) การตระหนักและวางแผนแก้ปัญหา 2) การพึ่งพาตนเองได้ 3) การร่วมมือร่วมใจทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม 4) ความต่อเนื่อง

2. หลักการและแนวคิดของรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพลพลง

2.1 รูปแบบการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุเหมาะสมดีแล้ว แต่ควรเน้นการใช้ประสบการณ์เดิมเข้ามาสร้างความรู้ใหม่ให้กับผู้สูงอายุ โดยเน้นบทบาทให้มีการปฏิบัติจริงในกระบวนการเรียนรู้

2.2 การส่งเสริมภาวะพลพลงของผู้สูงอายุ เหมาะสมดีแล้ว แต่ควรเน้นกระบวนการที่เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของการมีภาวะพลพลง 4 ด้าน ได้แก่ 1) การตระหนักและวางแผนแก้ปัญหา 2) การพึ่งพาตนเองได้ 3) การร่วมมือร่วมใจทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม 4) ความต่อเนื่องในกิจกรรม

รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพลพลง

1. การกำหนดเนื้อหา

1.1 การออกแบบเนื้อหาด้านสุขภาพ (Health) ควรเน้นเรื่องสุขภาพอนามัยสำหรับผู้สูงอายุด้วย และที่สำคัญที่จะต้องมียังคือเรื่อง **หลักธรรมและศาสนา** ในเรื่อง มรณะสติหรือการเตรียมตัวก่อนตาย เพื่อให้มีภาวะพลพลงในวาระสุดท้ายของชีวิต ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุมีพลังและพร้อมจนลมหายใจสุดท้าย

1.2 การออกแบบเนื้อหาด้านการมีส่วนร่วม (Participation) ในเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศ ควรจะเป็นเรื่อง Social media สำหรับผู้สูงอายุ การใช้ Line, Twitter, chat, whatsapp, Facebook

1.3 การออกแบบเนื้อหาด้านความมั่นคง (Security) สิ่งที่จะต้องให้ผู้สูงอายุรู้ซึ่งขาดไม่ได้และจำเป็น คือกฎหมาย โดยเฉพาะเรื่องพินัยกรรมและมรดก

เนื้อหาทั้ง 3 องค์ประกอบ ควรเน้นการปฏิบัติเพื่อการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดประสบการณ์ตรงและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงได้ดีกว่าการบรรยาย และควรเพิ่มทัศนคติและการปรับตัวของผู้สูงอายุต่อความสูงวัยต่อสังคม ต่อครอบครัว

2. การถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น อาจเพิ่มเด็ก เยาวชน (นักเรียน) ในสถาบันการศึกษา เพื่อมีโอกาสถ่ายทอดความรู้ไปยังผู้สนใจอย่างกว้างขวางมากขึ้น

3. สิ่งอำนวยความสะดวก อาจเพิ่มเติมเรื่องการจัดการด้านการเดินทาง

4. ควรกำหนดงบประมาณหรือค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรม เพื่อนำไปพิจารณาว่าโครงการจะมีความคุ้มค่าหรือไม่ และเป็นสิ่งสำคัญในการวัดประสิทธิภาพของโครงการ

รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง

ตอนที่ 1 ส่วนนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง

ปัจจุบันประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งเห็นได้จากจำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยที่สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2553) ทำการสำรวจประชากรคาดประมาณกลางปี พ.ศ. 2553 พบว่า มีประชากรผู้สูงอายุมากกว่า 7.5 ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ และคาดว่าจะเพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 15 ล้านคนใน พ.ศ. 2563 การที่ประชากรผู้สูงอายุไทยเพิ่มขึ้นเกินกว่าร้อยละ 10 ทำให้กลายเป็นประเทศที่มีผู้สูงอายุมากที่สุดเป็นอันดับสองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รองจากประเทศสิงคโปร์ที่มีประชากรผู้สูงอายุร้อยละ 12 (องค์การแรงงานระหว่างประเทศ, 2554) ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาสำคัญจากการเป็นสังคมผู้สูงอายุ คือ “ปัญหาภาระพึ่งพิงทางสังคมของผู้สูงอายุ” (Social Dependency) ซึ่งเกิดจากประชากรวัยแรงงานต้องรับภาระดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น

นโยบายระดับชาติและนานาชาติที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ อาทิ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2557) แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ, 2545) ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2542) และกรอบแนวคิดในการพัฒนาภาวะพหุพลังขององค์การอนามัยโลก (Active Ageing : A Policy Framework) (WHO, 2002) ต่างก็ได้เน้นกระบวนทัศน์เชิงบวกมาใช้เพื่อเพิ่มคุณค่าของผู้สูงอายุและสร้างสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี เพื่อแก้ปัญหาระยะพึ่งพิงทางสังคมของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่มีคุณค่า ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์สำคัญสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ โดยกำหนดให้มีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม (อาชัญญา รัตนอุบลและคณะ, 2554)

“พหุพลัง” เป็นแนวคิดที่แสดงถึงภาวะสุขสมบูรณ์ของผู้สูงอายุและเป็นเป้าหมายของคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั่วโลก (WHO, 2002) โดยมุ่งสู่การพัฒนาเพื่อให้ผู้สูงอายุพึ่งตนเองได้ มีศักยภาพ และสามารถทำประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัวและสังคมได้ การส่งเสริมภาวะพหุพลังในผู้สูงอายุจะช่วยลดภาระการพึ่งพิงเมื่อผู้สูงอายุสามารถพึ่งตนเองได้ก็จะมีคุณภาพชีวิต มีพลังและมีความสุข

การจัดการศึกษาและการเรียนรู้มีความจำเป็นต่อผู้สูงอายุ ซึ่งการศึกษาถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับคนทุกวัยและเป็นแนวทางที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุพัฒนาศักยภาพของตน แม้ว่าการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุจะมีหลากหลายรูปแบบ ทั้งในทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม รวมทั้งการจัดการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องหรือการจัดการศึกษาโดยผู้สูงอายุเองในรูปแบบชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งพบว่ามีจัดการศึกษาที่กระจาย ขาดรายละเอียดในระดับซึ่งยังไม่เจาะลึกไปในประเด็นด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุมากนัก เมื่อ

พิจารณาความสำคัญของปัญหาที่ได้กล่าวมาแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการวิจัยเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่ผู้สูงอายุและสังคม ทำให้ผู้สูงอายุให้มีศักยภาพในการพึ่งตนเองเพิ่มขึ้น สามารถทำประโยชน์ได้มากขึ้นและนำไปสู่การสร้างสังคมที่มีคุณภาพในที่สุด

วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพลพลัง

รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพลพลังมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ให้ผู้สูงอายุเกิดความตระหนักและสามารถวางแผนแก้ปัญหาของตนเองได้
2. ให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเองได้เพิ่มขึ้น
3. ให้ผู้สูงอายุเกิดการร่วมมือร่วมใจทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม
4. ให้ผู้สูงอายุทำกิจกรรมกลุ่มได้อย่างต่อเนื่อง

หลักการแนวคิดของรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพลพลัง

1. รูปแบบการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

โดยการส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายเข้ามามีบทบาทการมีส่วนร่วม และแบ่งเบาภาระในการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในลักษณะการใช้ชุมชนเป็นฐานในการให้บริการสำหรับผู้สูงอายุ (Community-based Approach) โดยยึดความต้องการทางด้านการศึกษาของผู้สูงอายุเป็นหลัก จัดให้ผู้สูงอายุเกิดความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมและการพัฒนาศักยภาพโดยใช้หลักการ Andragogy ของ Knowles (1980) จัดการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในวัยของตนได้เป็นอย่างดีในลักษณะการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวินิจฉัยความต้องการจำเป็น (need assessment) การระบุวัตถุประสงค์ การกำหนดแผนการเรียนรู้ รวมทั้งการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยผู้สอนมีบทบาทเป็นวิทยากรกระบวนการ หรือผู้เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ (Facilitator) คอยให้การช่วยเหลือสนับสนุนแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือขั้นตอนที่ 1 การสร้างความเชื่อมั่นและทัศนคติเชิงบวกด้วยการสร้างความสนใจ เพื่อสร้างแรงจูงใจที่ทำให้ผู้สูงอายุเรียนรู้ด้วยตนเอง ขั้นตอนที่ 2 การนำประสบการณ์เดิมมาใช้ในการเรียนรู้ เมื่อเกิดทัศนคติเชิงบวกผู้สูงอายุจะสามารถนำประสบการณ์เดิมมาผสมผสานกับความรู้ใหม่ โดยเน้นให้การเรียนรู้สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของผู้สูงอายุ นำความรู้ที่ได้ไปใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ระวี สัจจะโสภณ, 2556)

2. การส่งเสริมภาวะพลพลังของผู้สูงอายุ

ใช้แนวคิดพัฒนาวิทยาทางการศึกษา ซึ่งเป็นแนวคิดที่บูรณาการหลักการและวิธีวิทยาการสอนผู้สูงอายุตามแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตเข้ากับแนวคิดพัฒนาวิทยา เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ 5 ประการ ตามแนวคิดของ McClusky (1975) คือ ความรู้เพื่อการดำรงชีวิตในสังคม ทักษะเพื่อการแสดงออกในสังคม ความรู้เพื่อถ่ายทอดความรู้แก่สังคม ความรู้เพื่อความเข้าใจสภาพแวดล้อม และความรู้เพื่อการพัฒนาตน โดยมีเป้าหมายการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้สูงอายุได้พัฒนาศักยภาพของตนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เสริมสร้างพลังอำนาจแก่ผู้สูงอายุ ให้ผู้สูงอายุเกิดความเข้าใจในกระบวนการชราภาพตามธรรมชาติ อันนำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพลพลัง อันประกอบด้วย การมีสุขภาพที่ดี การมีส่วนร่วมในสังคม และการมีหลักประกันที่มั่นคง (ระวี สัจจะโสภณ, 2556)

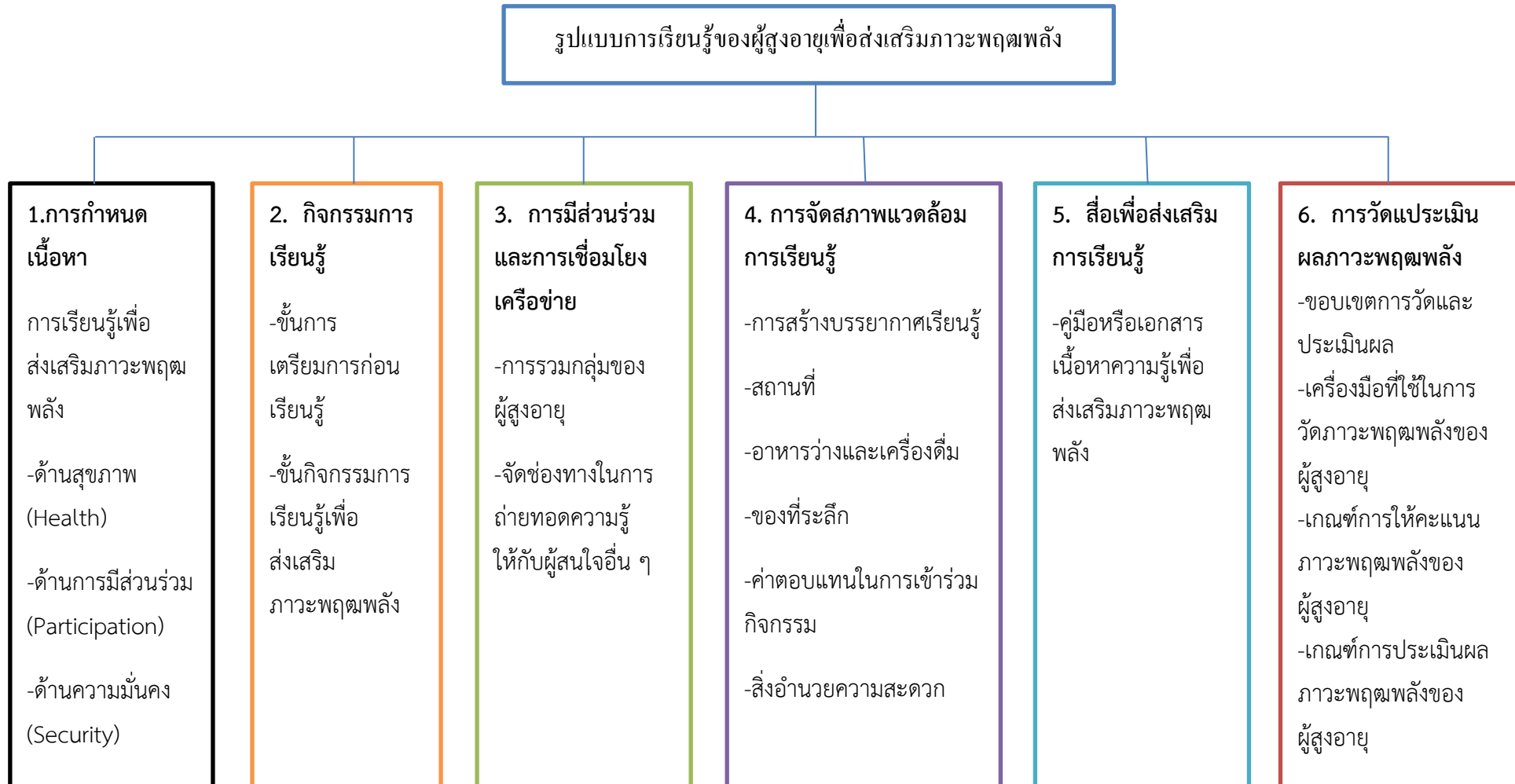
ตอนที่ 2 รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง

รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก คือ

1. การกำหนดเนื้อหา
2. กิจกรรมการเรียนรู้
3. การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ
4. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้
5. สื่อเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้
6. การวัดและประเมินผลภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ

นำเสนอเป็นแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ 1 รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพฒพลัง

1. การกำหนดเนื้อหา

เนื้อหาที่เหมาะสมสำหรับการส่งเสริมภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ (ประยุกต์จากแนวคิดของ น.อ.หญิง ดร.อุษา โพนทอง, 2554)

1.1 การส่งเสริมภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุด้านสุขภาพ (Health) ประกอบด้วยหัวข้อ กระบวนการสุขภาพตามธรรมชาติ การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ อาหารและโภชนาการสำหรับผู้สูงอายุ สุขภาพจิต การสร้างความสุข (ปัญญา เมตตา และสันติสุข) หลักธรรมคำสอนทางศาสนา มรณสติ หรือการเตรียมตัวก่อนตาย

1.2 การส่งเสริมภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุด้านการมีส่วนร่วม (Participation) ประกอบด้วย หัวข้อ จิตสาธารณะ ทักษะการมีส่วนร่วมในสังคม งานอดิเรกสำหรับผู้สูงอายุ

1.3 การส่งเสริมภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุด้านความมั่นคง (Security) กฎหมายที่ผู้สูงอายุควร รู้โดยเฉพาะเรื่องพินัยกรรมและมรดก การเงินและการออมสำหรับผู้สูงอายุ ที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุ (การใช้ Line, Twitter, chat, whatsapp, Facebook)

2. กิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนรู้สำหรับการส่งเสริมภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

2.1 ขั้ววางแผน เป็นขั้นตอนการเตรียมการก่อนเรียนรู้ ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ดังนี้

2.1.1 การวิเคราะห์สภาพ ปัญหา และความต้องการการเรียนรู้ของชุมชน

ทำการสำรวจ และประชุมกลุ่มย่อยผู้นำชุมชน แกนนำผู้สูงอายุ อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน เกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในชุมชน

2.1.2 การกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้

นำผลการวิเคราะห์สภาพ ปัญหา และความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในชุมชนมา กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรม ประกอบด้วย พฤติกรรมที่คาดหวัง สถานการณ์หรือเงื่อนไข และเกณฑ์

2.1.3 การออกแบบเนื้อหา

ใช้วิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้สูงอายุโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง วิทยากรและผู้สูงอายุ สอดแทรกกิจกรรมประกอบการเรียนรู้เป็นระยะๆ โดยเป็นกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหว เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ปรับให้มีความยืดหยุ่นตามความเหมาะสม

เนื้อหาที่กำหนดขึ้นจากการประชุมระดมสมองร่วมกันระหว่างวิทยากร แกนนำชุมชน และตัวแทนผู้สูงอายุ โดยกำหนดประเด็นการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุในชุมชน 3 ด้าน ซึ่ง รายละเอียดประกอบด้วย

1) ภาวะพหุพลังด้านสุขภาพ (Health)

- กระบวนการชราภาพตามธรรมชาติ
- โรคที่พบได้บ่อยในวัยสูงอายุ
- อันตรายและความเสี่ยงในวัยสูงอายุ
- การส่งเสริมสุขภาพจิตสำหรับผู้สูงอายุ
- สุขภาวะทางสังคม
- การประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาเพื่อทำให้ชีวิตมีความสุข

2) ภาวะพหุพลังด้านการมีส่วนร่วม (Participation)

- การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น
- เทคโนโลยีสารสนเทศในปัจจุบัน
- ผู้สูงอายุต้นแบบที่สร้างประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม

3) ภาวะพหุพลังด้านความมั่นคง (Security)

- งานที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ
- การจัดที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ
- บริการทางสุขภาพ สวัสดิการและสิทธิประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุ

2.1.4 การคัดสรรวิทยากร

ควรมีการคัดสรรวิทยากรที่เหมาะสมกับการเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ โดยพิจารณาคุณสมบัติของวิทยากร ดังนี้

- 2.1.4.1 มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเนื้อหา
- 2.1.4.2 มีประสบการณ์การทำงานกับผู้สูงอายุ
- 2.1.4.3 มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้สูงอายุ
- 2.1.4.4 มีบุคลิกภาพที่สามารถสร้างความเชื่อมั่นและทัศนคติเชิงบวกให้แก่ผู้อื่นได้

2.1.5 การพัฒนา หรือ เลือกสื่อการเรียนรู้

2.1.5.1 ประเภทของสื่อการเรียนรู้

2.1.5.1.1 สื่อที่เป็นของจริง เช่น ผู้สูงอายุที่มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ผู้บำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคมผู้ป่วย หรือผู้ที่มีภาวะเจ็บป่วยเรื้อรัง บุคคลต้นแบบที่เป็นที่ยอมรับในชุมชนหรือสังคมในด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านความมั่นคง

2.1.5.1.2 สื่อแบบจำลอง เช่น แบบจำลองโครงสร้างของร่างกาย แบบจำลองโครงสร้างของกระดูก ข้อเทียม หมอนรองกระดูก กายอุปกรณ์ แบบจำลองที่ปักอาศัยเพื่อความปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ

2.1.5.1.3 สื่อเสมือนจริง เช่น วีดิทัศน์ กิจกรรมบทบาทสมมติ เกม เพลง การสาธิตการทำกายบริหารยืดเหยียดกล้ามเนื้อ การแกว่งแขน การเปลี่ยนอิริยาบถสำหรับผู้สูงอายุ โดยการแสดงหรือทำให้ดูเป็นตัวอย่าง จากนั้นผู้เรียนสามารถทำตามอย่างได้

2.1.5.2 ลักษณะของสื่อที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

หากเป็นตัวอักษรควรมีขนาดตัวอักษรขนาดใหญ่มองเห็นได้อย่างชัดเจน หากเป็นสื่อประกอบเสียงควรมีระดับของเสียงที่ดังมากกว่าปกติ

2.2 ชั้นปฏิบัติ

2.2.1 ลักษณะของกิจกรรม

กิจกรรมการเรียนรู้สำหรับการส่งเสริมภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ ควรเป็นกิจกรรมภายใต้บรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นกันเอง เน้นการมีส่วนร่วมเป็นรายบุคคล การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ และไม่สร้างความอึดอัดหนักใจให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรม

2.2.2 กิจกรรมการเรียนรู้สำหรับการส่งเสริมภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ

กิจกรรมการเรียนรู้สำหรับการส่งเสริมภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ มีขั้นตอน ดังนี้

2.2.2.1 การนำเข้าสู่บทเรียน ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ดังนี้

ขั้นที่ 1 ชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรม ระยะเวลา ประโยชน์ที่จะได้รับ

ขั้นที่ 2 การแนะนำวิทยากร เช่น ประวัติ อาชีพ สถานที่ทำงาน ความเชี่ยวชาญ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความเชื่อมั่น ไว้วางใจในตัววิทยากร และสร้างความเป็นกันเองระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมและวิทยากรเร็วขึ้น

2.2.2.2 การนำเสนอเนื้อหา ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ดังนี้

ขั้นที่ 1 กระบวนการชราภาพตามธรรมชาติ สอบถามประวัติการเจ็บป่วยเป็นรายบุคคล เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและเป็นกรณีศึกษา

ขั้นที่ 2 พหุพลังและการส่งเสริมพหุพลัง สาธิตโดยใช้สื่อการเรียนรู้

ขั้นที่ 3 นำเสนอเนื้อหาตามความต้องการของกลุ่มผู้สูงอายุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ในขั้นเตรียมการก่อนเรียนรู้ (2.1) โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมให้ผู้สูงอายุได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ มีกิจกรรมที่หลากหลาย เน้นการเคลื่อนไหว และการสร้างความสุข ประกอบด้วยกิจกรรม “ฉันทำได้” “ฉันมีประโยชน์” “ฉันหมุนตามโลก” “สมาธิแห่งความรัก” และ “การเจริญมรณสติ”

ขั้นที่ 4 ทบทวนสิ่งที่ได้เรียนรู้ และถามตอบปัญหา

ขั้นที่ 5 สรุปบทเรียนที่จะสามารถนำไปปฏิบัติต่อได้

ขั้นที่ 6 มอบหมายกิจกรรม โดยขออาสาสมัครแกนนำเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

2.2.3 กระบวนการเรียนรู้

1) **ตระหนัก** เป็นการให้ผู้สูงอายุได้รับข้อมูลทั้ง 3 ด้าน คือ สุขภาพ การมีส่วนร่วม และหลักประกันความมั่นคงในชีวิต ว่ามีความสำคัญอย่างไร สามารถวางแผนได้ว่าตนเองจะต้องปฏิบัติอย่างไรเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลังดังกล่าว

2) **การพึ่งพาตนเอง** เน้นพฤติกรรมที่จัดให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ที่จะทำได้ด้วยตนเองเท่าที่จะสามารถทำได้

3) **การร่วมมือร่วมใจ** เน้นพฤติกรรมให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมและทุกคนให้ความสำคัญกับการร่วมกันทำกิจกรรมทางสังคมแบบรวมกลุ่ม

4) **ความต่อเนื่อง** จัดให้มีพฤติกรรมที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง โดยจัดการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุให้ความสำคัญของการทำกิจกรรมใดๆ ใน 3 ด้าน โดยต้องทำอย่างต่อเนื่อง

2.3 ขั้นสังเกตผลการปฏิบัติ

แกนนำผู้สูงอายุได้รับมอบหมายจากวิทยากรให้ไปสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนและนำแนวทางการส่งเสริมพัฒนาพลังไปปฏิบัติต่อเป็นเวลา 4 สัปดาห์

2.4 ขั้นสะท้อนกลับผลการปฏิบัติ

จัดการเสวนากลุ่มในชุมชนเพื่อให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการได้สะท้อนกลับผลการปฏิบัติ

3. การมีส่วนร่วมและการเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แล้ว มีการดำเนินการสร้างเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ดังนี้

3.1 มีการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ เพื่อเสวนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้ การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมทางสังคมแบบรวมกลุ่ม เพื่อส่งเสริมภาวะพัฒนาด้านต่างๆ

3.2 จัดช่องทางในการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้สนใจอื่น ๆ ได้แก่ ผู้สูงอายุอื่น เพื่อนร่วมอาชีพ สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มกิจกรรมที่ผู้สูงอายุเข้าร่วม เช่น กลุ่มออกกำลังกาย กลุ่มดนตรี สภากาแป กลุ่มเพื่อนในวัยเดียวกัน รวมทั้งเด็ก เยาวชน (นักเรียน) ในสถาบันการศึกษาต่างๆ เป็นต้น

4. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้

การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ มีหลักในการจัดดังนี้

4.1 การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นกันเอง ไม่สร้างความอึดอัดหนักใจ การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ และเน้นการมีส่วนร่วมเป็นกลุ่ม และเป็นรายบุคคล

4.2 สถานที่จัดกิจกรรม เป็นสถานที่ที่มีความสะดวกสบาย เหมาะแก่การเรียนรู้ อาจจัดในชุมชนที่กลุ่มผู้สูงอายุมีความคุ้นเคย เช่น ศาลาประชาคม วัด

4.3 มีอาหารจัดเลี้ยง รวมทั้งอาหารว่างและเครื่องดื่มที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

4.4 มีของที่ระลึกเพื่อเสริมแรงหลังทำกิจกรรม

4.5 จัดงบประมาณค่าเสียเวลาในการเดินทางมาเข้าร่วมกิจกรรม

4.6 สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ เช่น เก้าอี้แบบมีพนักพิงหลัง เบาะรองนั่ง หอน้ำห้องส้วมสำหรับผู้สูงอายุ

5. สื่อเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

โดยจัดทำเป็นคู่มือหรือเอกสารเนื้อหาความรู้ที่ผู้สูงอายุสามารถอ่านเองหรือทบทวนด้วยตนเองได้ สื่อเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้หากเป็นตัวอักษรควรมีขนาดตัวอักษรขนาดใหญ่มองเห็นได้อย่างชัดเจน และควรมีภาพประกอบ

6. การวัดและประเมินผลภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ

6.1 ขอบเขตการวัดและประเมินผล

วัดและประเมินผลการส่งเสริมภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ 3 ด้าน คือ 1) ด้านสุขภาพ (Health) 2) ด้านการมีส่วนร่วม (Participation) และ 3) ด้านความมั่นคง (Security)

6.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวัดภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ

เครื่องมือที่ใช้ในการวัดภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ คือ แบบสัมภาษณ์ภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ 3 ด้าน โดยประยุกต์จากการผลศึกษาเรื่อง พหุพลัง: กรณีศึกษาจากผู้สูงอายุที่ได้รับการยอมรับในสังคม ของ จิราพร เกศพิชญวัฒนา และ สุวิณี วิวัฒน์วานิช และคณะ (2549) ประกอบด้วย 1) ด้านสุขภาพ (Health) มีคำถามย่อย 10 ข้อ 2) ด้านการมีส่วนร่วม (Participation) มีคำถามย่อย 6 ข้อ และ 3) ด้านความมั่นคง (Security) มีคำถามย่อย 6 ข้อ

การวัดภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ อาจวัดเป็นรายด้าน หรือในภาพรวมทั้ง 3 ด้านก็ได้ ขึ้นอยู่กับเนื้อหาการเรียนรู้ที่กำหนด โดยเป็นการวัดผลผลลัพธ์ (Outcome) ของการเรียนรู้

6.3 เกณฑ์การให้คะแนนภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ

ให้คะแนนภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุโดยใช้มาตรวัดแบบประมาณค่า 5 ระดับ ดังนี้

- 5 หมายถึง ภาวะพหุพลังอยู่ในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง ภาวะพหุพลังอยู่ในระดับมาก
- 3 หมายถึง ภาวะพหุพลังอยู่ในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง ภาวะพหุพลังอยู่ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง ภาวะพหุพลังอยู่ในระดับน้อยที่สุด

6.4 เกณฑ์การประเมินผลภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ

การประเมินผลภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุโดยใช้ช่วงคะแนนจากพิสัย (Best, 1977) แปลผลเป็นภาวะพหุพลัง 3 ระดับ เนื่องจากผู้สูงอายุต้องการข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ได้จริง และไม่ต้องการการแปลผลที่ละเอียดมากเกินไป

จึงกำหนดเกณฑ์การแปลผล ดังนี้

- คะแนน 3.67 – 5.00 หมายถึง ภาวะพหุพลังอยู่ในระดับมาก
 คะแนน 2.34 – 3.66 หมายถึง ภาวะพหุพลังอยู่ในระดับปานกลาง
 คะแนน 1.00 – 2.33 หมายถึง ภาวะพหุพลังอยู่ในระดับน้อย

แนวทางการนำรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพัฒนาพลังไปใช้

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาการเรียนรู้และอาชีพของผู้สูงอายุ : การทดสอบรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพัฒนาพลัง มีข้อเสนอแนะในการนำรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพัฒนาพลังไปใช้ ดังนี้

1. ควรคัดสรรชุมชนที่มีผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพสูง

จากผลการวิจัยพบว่า ชุมชนที่ผู้นำชุมชนมีศักยภาพสูงจะสามารถสร้างเครือข่าย และขอความร่วมมือจากผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเป้าหมายได้ง่าย เนื่องจากผู้นำชุมชนจะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้เอื้ออำนวย และชักจูงให้เกิดความสำเร็จในการทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน โดยผู้นำชุมชนนั้นจะต้องมีความสามารถในการโน้มน้าวผลักดัน และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับคนในชุมชน

2. ควรคัดสรรชุมชนที่มีแกนนำผู้สูงอายุ

จากผลการวิจัยพบว่า ชุมชนคัดสรรที่เข้าร่วมโครงการมีแกนนำผู้สูงอายุที่มีศักยภาพและมีความสามารถสูง จึงทำให้โครงการวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี มีผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการอยู่ร่วมกิจกรรมจนเสร็จสิ้นโครงการเกือบทั้งหมด (ยุติการเข้าร่วม 2 ราย) ทั้งนี้เนื่องจากผู้สูงอายุที่จะเป็นแกนนำได้จะต้องเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน มีประสบการณ์และมีความรู้ความสามารถในการทำงานมาก่อน เช่น บทบาทในด้าน การสาธารณสุข บทบาทในการเป็นผู้นำองค์กรในชุมชน บทบาทในด้านการเมืองและการแก้ไขปัญหาของชุมชน (โฆเซิต โซยประสิทธิ์, 2545) ซึ่งจะทำให้โครงการส่งเสริมภาวะพัฒนาพลังเกิดขึ้นและดำเนินไปอย่างราบรื่น

3. ควรมีบุคลากรด้านสาธารณสุข หรือด้านสังคมสงเคราะห์ เป็นผู้รับผิดชอบหลักในการจัดกิจกรรม

เนื่องจากรูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นอาศัยความช่วยเหลือหลักจากบุคลากรด้านสาธารณสุขในพื้นที่ บุคลากรเหล่านี้ จะมีศักยภาพสูงในการทำงานกิจกรรมร่วมกับชุมชนโดยเฉพาะ การสำรวจข้อมูล การแจ้งข่าวสาร การให้คำแนะนำ การประสานงาน และการพัฒนาสังคมภายในชุมชน นอกจากนี้อาสาสมัครสาธารณสุขก็มีบทบาทสำคัญ เนื่องจากเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด มีความเข้าใจถึงความสุขและความทุกข์ของคนในพื้นที่ได้ดี และมีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมสูง (Narirat Jitramontree, 2011)

4. ควรมีการจัดสรรงบประมาณเป็นค่าดำเนินการจัดกิจกรรม

เนื่องจากกิจกรรมที่จัดใช้งบประมาณจากโครงการวิจัย การนำรูปแบบการเรียนรู้ไปใช้มีความจำเป็นต้องอาศัยงบประมาณในการดำเนินการ เช่น ค่าตอบแทนวิทยากร ค่าอาหาร ค่าเดินทางของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม (ในกรณีที่จัดกิจกรรมนอกชุมชน) ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาล ควรมีการทำแผนและจัดงบประมาณสนับสนุน

5. ควรจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ได้พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของการเรียนรู้

รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุที่พัฒนาขึ้น เป็นรูปแบบที่มีความยืดหยุ่น โดยเฉพาะในด้านเนื้อหา เพราะอาศัยหลักการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนในการดำเนินงานร่วมกับชุมชน โดยประเมินความต้องการว่า ผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมายต้องการเรียนรู้และมีส่วนขาดในประเด็นใด โดยใช้การสำรวจชุมชน การสนทนากลุ่มแกนนำผู้สูงอายุ และใช้แบบสอบถามเพื่อประเมินภาวะพัฒนาพลัง ซึ่งเนื้อหาของการเรียนรู้จะอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดพัฒนาพลัง 3 ด้าน คือ พัฒนาพลังด้านสุขภาพ พัฒนาพลังด้านการมีส่วนร่วม และพัฒนาพลังด้านความมั่นคง นอกจากนี้รูปแบบการเรียนรู้ ยังสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาอาชีพของผู้สูงอายุที่ยัง

ประกอบอาชีพ โดยการส่งเสริมให้เกิดความตระหนักในปัญหาอาชีพอนามัยและความปลอดภัยในการทำงาน ทำให้ผู้สูงอายุมีความเข้าใจถึงอันตรายต่อสุขภาพที่อาจเกิดขึ้นเนื่องจากการทำงาน และสามารถดูแลสุขภาพตนเองได้ดีขึ้นในระดับหนึ่ง

จากการที่ผู้เชี่ยวชาญด้านพฤติกรรมศาสตร์และการศึกษาได้เสนอแนะให้ปรับตัวอุปสรรคของการเรียนรู้ โดยให้เพิ่มกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ได้พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของการเรียนรู้ ได้แก่ 1) การตระหนักและวางแผนแก้ปัญหา 2) การพึ่งพาตนเองได้ 3) การร่วมมือร่วมใจทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม และ 4) ความต่อเนื่อง โดยเน้นการใช้ประสบการณ์เดิมของผู้สูงอายุเข้ามาสร้างความรู้ใหม่ และเน้นบทบาทให้มีการปฏิบัติจริงในกระบวนการเรียนรู้ สอดคล้องกับแนวคิดด้านการศึกษาที่ว่า การกำหนดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้และการประเมินผู้เรียน (Bloom et al, 1956) การกำหนดสิ่งที่คาดหวังว่าผู้เรียนจะมีความรู้ หรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ หรือมีทักษะเกิดขึ้นแก่ผู้เรียนหลังจากที่ได้ดำเนินการตามขั้นตอนจนจบแผนการจัดการเรียนรู้นั้น เป็นการกำหนดพฤติกรรมใหญ่ๆ ด้านพุทธิพิสัย ด้านทักษะพิสัย หรือด้านจิตพิสัย เช่น มีความรู้ความเข้าใจ ตระหนักในความสำคัญ สามารถนำไปปฏิบัติได้ ส่วนการใช้ประสบการณ์เดิมของผู้สูงอายุเข้ามาสร้างความรู้ใหม่ ก็สอดคล้องกับแนวคิดพัฒนาวิทยาการศึกษาที่บูรณาการหลักการและวิธีการสอนผู้สูงอายุตามแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตเข้ากับแนวคิดพัฒนาวิทยา โดยมีเป้าหมายการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้สูงอายุได้พัฒนาศักยภาพของตนอย่างต่อเนื่องและเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ผู้สูงอายุ (WHO, 2002) การจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้สูงอายุเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง จะเป็นการช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหา และเกิดความภาคภูมิใจในการทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง (ระวี, 2556)

อย่างไรก็ตาม รูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น อาศัยหลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผ่านกระบวนการทำความเข้าใจเนื้อหา โดยสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นวางแผน 2) ขั้นปฏิบัติ 3) ขั้นสังเกตผลการปฏิบัติ 4) ขั้นสะท้อนกลับผลการปฏิบัติ ซึ่งตรงกับแนวทางที่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะไว้เช่นเดียวกัน เพียงแต่แตกต่างกันตรงที่กระบวนการเรียนรู้ตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้นเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบกลุ่ม ส่วนกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบรายบุคคล

การร่วมมือร่วมใจทำกิจกรรมทางสังคมแบบรวมกลุ่ม เป็นการส่งเสริมภาวะพลพัฒนาด้านการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ที่ได้ผลดีต้องเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือกระทำ (Learning by Doing) ซึ่งสอดคล้องกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยผู้เรียนต้องสร้างความรู้ขึ้นภายในตนเอง เป็นความรู้ที่งอกงามขึ้นจากการลงมือทำกิจกรรมแล้วเกิดความรู้หรือทักษะ (วิจารณ์ พานิช, 2556) การเรียนรู้ที่เกิดจากการบรรยายเพียงอย่างเดียวไม่พอที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาพฤติกรรม แต่การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพฤติกรรมผู้เรียนโดยกระบวนการกลุ่มจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ศักยภาพของแต่ละคนทั้งในด้านความคิด การกระทำและความรู้สึกมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน (Lewin, 1947)

ความต่อเนื่องหรือความคงอยู่ของพฤติกรรม สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขแบบโอเปอเรนท์ (Operant Conditioning Theory) ของสกินเนอร์ (Skinner, 1953) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขและสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสม โดยพฤติกรรมของมนุษย์เป็นพฤติกรรมที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมของตนเอง โดยหากจะคงอยู่ตลอดไป จำเป็นต้องมีการเสริมแรง ซึ่งการเสริมแรงนี้มีทั้งการเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) และการเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement) การเสริมแรง หมายถึง ผลของพฤติกรรมใด ๆ ที่ทำให้พฤติกรรมนั้นเข้มแข็งขึ้น การเสริมแรงตามอัตราส่วนที่ไม่

แน่นอนจะให้ผลดีในด้านที่พฤติกรรมที่พึงประสงค์จะเกิดขึ้นในอัตราสูงมาก และเกิดขึ้นต่อไปอีกเป็นเวลานาน หลังจากที่ไม่ได้รับการเสริมแรง

6. การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบนี้ ผู้สอนต้องทำหน้าที่เป็นวิทยากรกระบวนการ (Facilitator) โดยต้องทำหน้าที่เป็น”ผู้จัด” การเรียนรู้ ไม่ใช่ผู้สอนแต่เพียงอย่างเดียว โดยเริ่มตั้งแต่การทำ SWOT Analysis ผู้เรียนหรือผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ทราบปัญหาในภาพรวมของกลุ่ม รวมทั้งความแตกต่างหลากหลายของผู้เรียน เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม

7. ชุมชนที่จะนำรูปแบบการเรียนรู้นี้ไปใช้ ควรมีแกนนำผู้สูงอายุที่มีภาวะผู้นำ มีทักษะในการนำการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมทางสังคมต้องมีความต่อเนื่อง ผลการศึกษานี้พบว่าแกนนำผู้สูงอายุที่มีภาวะผู้นำสูง มีภาวะพัฒนาพลังในระดับสูงด้วยทั้ง 3 ด้าน นอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการเสริมแรงทางบวก เช่น การมอบรางวัลในโอกาสอันควร หรือการให้ความสำคัญในวาระพิเศษต่างๆ กับแกนนำผู้สูงอายุที่มีบทบาทสูงในชุมชน

8. การประเมินภาวะพัฒนาพลังหลังการเรียนรู้ตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น ใช้แบบสอบถามภาวะพัฒนาพลังที่วัดที่ผลผลิต (Output) ในภาพรวมของการเรียนรู้ ไม่ได้วัดที่กระบวนการ ดังนั้นหากต้องการประเมินผลกระบวนการการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ อาจต้องใช้การวัดผลตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ร่วมด้วย เช่น การวัดผลการตระหนักในปัญหาเป็นรายบุคคลรวมทั้งการวางแผนในการแก้ปัญหา การวัดกิจกรรมทางสังคมที่ผู้สูงอายุมีดำริร่วมกันจัดทำ และการวัดความต่อเนื่องของการทำกิจกรรมทางสังคมดังกล่าว เป็นต้น

ผลผลิต

ผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับชาติ

1. ปัญหาและความต้องการด้านการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี. วารสารพยาบาลและการศึกษา (อยู่ในระหว่างการจัดพิมพ์)
2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการทำงานของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี. วารสารสาธารณสุขศาสตร์ ปีที่ 45 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2558)

ผลงานเชิงสาธารณะ

ได้รูปแบบการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง ซึ่งเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่เขตเทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี ทำให้สามารถเพิ่มสุขภาวะ การมีส่วนร่วม และหลักประกันที่มั่นคงในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน อันจะส่งผลโดยตรงต่อการนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาสุขภาพและคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

- กรมสุขภาพจิต. (2544). *คู่มือฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วงศ์กมล โปรดักชั่น จำกัด.
- กาญจนา ปัญญาธร. (2555, พฤษภาคม-สิงหาคม). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคัดสรรกับความมั่นคงในชีวิตของผู้สูงอายุจังหวัดอุดรธานี. *วารสารพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข*, 22(2), หน้า 30-33.
- กฤษณผล จันทร์พรหม. (2548). *การศึกษารูปแบบมหาวิทยาลัยเสมือนจริงที่เหมาะสมสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กุศล สุนทรธาดา และคณะ. (2553). *โครงการศึกษาเพื่อหารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กุศล สุนทรธาดา และ กมลชก ขำสุวรรณ. (2553). ระดับและแนวโน้มความมีคุณภาพของผู้สูงอายุไทย. การประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ 2553 ณ โรงแรมเดอะทวิน ทาวเวอร์ กรุงเทพมหานคร (25-26 พฤศจิกายน): 26-38.
- คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ. (2545). *แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2* (พ.ศ. 2545 - 2564). กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- โฆษิต ไชยประสิทธิ์. (2545). *บทบาทผู้นำกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนชนบท: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้สูงอายุในตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- จิราภา เต็งไตรรัตน์. (2554). “การเรียนรู้”. ใน สิริอร วิชชาวุธ และคณะ. *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา.
- จิราพร เกศพิชญวัฒนา. (2549). *รายงานการวิจัยโครงการพัฒนาพลัง: กรณีศึกษาจากผู้สูงอายุที่ได้รับการยอมรับในสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- จำริญ บริสุทธิ์ และคณะ. (2557, มกราคม-เมษายน). รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพ: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปากแพรก จังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 9(1), หน้า 29-33.
- ชนกนารถ ชื่นเชย. (2550). *รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน*. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชัยฤทธิ์ โพธิ์สุวรรณ. (2544). *การศึกษาผู้ใหญ่: ปรัชญาตะวันตกและการปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทงศักดิ์ ยิ่งรัตนสุข, สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์, ไพบุลย์ พงษ์แสงพันธ์ และอนามัย เทศกะทีก. (2557). *การพัฒนาการเรียนรู้และอาชีพของผู้สูงอายุ : การวิเคราะห์สถานการณ์*. มหาวิทยาลัยบูรพา.

- ทงศักดิ์ ยิ่งรัตนสุข, ภาณุวัฒน์ เชิดเกียรติกุล และปณิดา วรรณพิรุณ. (2558). *การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้และอาชีพของผู้สูงอายุ : การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง*. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ทองใบ สุดซารี. (2543). *ทฤษฎีองค์การวิเคราะห์แนวความคิดทฤษฎีและการประยุกต์*. กรุงเทพฯ: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- ทิตินา แคมมณี. (2545). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภาพร ชัยวรรณ. (2548). “กลุ่มผู้สูงอายุที่เปราะบางในประเทศไทย” *วารสารประชากรศาสตร์*. 21(1) วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เนตินา โพธิ์ประสระ. (2541). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมและความผูกพันต่อองค์การของพนักงาน: ศึกษาเฉพาะกรณี บริษัท ลิธิผล 1919*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (ม.ป.ป.) สืบค้นเมื่อ 24 มีนาคม 2557. จาก <http://www.watpon.com/boonchom/development.pdf>
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. (2551). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: จามจุรีโปรดักท์.
- บุญส่ง หาญพานิช. (2546). *การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเสริฐ อัสสันตชัย. (2558). *การเปลี่ยนแปลงของระบบประสาท*. เวชศาสตร์ผู้สูงอายุ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล. [ออนไลน์]. วันที่ค้นข้อมูล 25 มีนาคม 2558, เข้าถึงได้จาก http://www.si.mahidol.ac.th/project/geriatrics/knowledge_article/knowledge_healthy_2_008.html.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). *กระบวนการพัฒนาและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- พรจันทร์ พรศักดิ์กุล. (2550). *รูปแบบกระบวนการงบประมาณของโรงเรียนที่บริหารงบประมาณแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เพ็ญแข ประจณปัจจนิก. (2550). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาภาวะพหุพลังในผู้สูงอายุไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2527). *นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชนบทในยุทธศาสตร์การพัฒนาในปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2556). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2556*. [ออนไลน์]. วันที่ค้นข้อมูล 25 มีนาคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://www.thaitgri.org>.
- เยาวดี วิบูลย์ศรี. (2544). *การประเมินโครงการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ* (พิมพ์ครั้งที่ 2).

- กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ระวี สัจจโสภณ. (2556, ก.ย.-ธ.ค.). แนวคิดทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาภาวะพลัมพลิงในผู้สูงอายุ. *วิทยาสารเกษตรศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์*, 34(3), หน้า 471-490.
- รัตน์ บัสนันท์. (2552). การวิจัยและพัฒนาวัตกรรมการศึกษา. กรุงเทพฯ : คำสมัย.
- เรืองวิทย์ นนทภา. (2541). *ทฤษฎีการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- วาโร เพ็งสวัสดิ์. (2553). การวิจัยพัฒนารูปแบบ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 2(4), หน้า 215.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *ส่งความสุขสู่คุณภาพการศึกษา 2556*. มูลนิธิสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม. กรุงเทพฯ. ซีโน พับบลิชซิง (ประเทศไทย) จำกัด.
- วิสุทธิ วิจิตรพัชรภรณ์. (2547). *การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วันชัย แก้วสุมาลี. (2552). *ความเชื่อ ทศนคติ และพฤติกรรมเตรียมตัวก่อนการเกษียณอายุทำงานของบุคคลทำงานวัยผู้ใหญ่ในเขตกรุงเทพมหานคร*. สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วินัย วีระพัฒนานนท์. (2546). *สิ่งแวดล้อมศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรีนตติ้ง เฮาส์.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2549). *สวัสดิการผู้สูงอายุ: แนวคิดและวิธีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์*. กรุงเทพฯ: มิสเตอร์ก๊อปปี้.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2556). *การศึกษาเพื่อเตรียมการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583: ประชากรฐานและข้อสมมติ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สมบูรณ์ ศิริสรหิรัญ. (2547). *การพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของคณบดี*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ ชุนหรัศม์. (2555). *บรรณาธิการ. รายงานประจำปี สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2553*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2541). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2549). “บทที่ 3 แบบตรวจสอบรายการประเมิน : วิธีวิทยาและเครื่องมือประเมิน,” ใน สุวิมล ว่องวานิช (บก.). *การประเมินนิเทศ : วิธีวิทยาและการประยุกต์ใช้*. (หน้า 49-76). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สังคม ภูมิพันธุ์. (2549). *แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนทางอิเล็กทรอนิกส์ [e-learning] สำหรับสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย*. มหาสารคาม: ศูนย์พัฒนาทรัพยากรการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- เสรี ชัดแฉ่ม. (2538). *แบบจำลอง*. มปท.
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2537). *ปัญหาและแนวโน้มเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหารการศึกษา*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- สายสุนีย์ ปวุฒินันท์. (2541). *ความรู้ ทักษะ และความร่วมมือในการทำกิจกรรมในโครงการบริหารทั่วทั้งองค์กรของเจ้าหน้าที่ในโรงพยาบาลทั่วไปของรัฐ: กรณีศึกษาโรงพยาบาลสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรม, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุจินดา ม่วงมี. (2548). *ผู้เรียนผู้ใหญ่: วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม*, 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนิตา
- สุนทร สุนันท์ชัย. (2547). *การศึกษาผู้ใหญ่ขั้นพื้นฐาน. สารานุกรมศึกษาศาสตร์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 6 รอบ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุภจักษ์ แสงประจักษ์สกุล.(2014) *วุฒิวัยของผู้สูงอายุไทย วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีที่ 17 ฉบับเดือนมกราคม-ธันวาคม 2557*.
- สุวัฒน์ ช่างเหล็ก. (2547). *การศึกษาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ ตำบลหนองบ่ออำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม.
- สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. (2544). *จิตวิทยาเพื่อการฝึกอบรมผู้ใหญ่*. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- _____. (2547). *จิตวิทยาเพื่อการฝึกอบรมผู้ใหญ่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2552). *เอกสารประกอบการประชุม เรื่อง การขับเคลื่อนการพัฒนาผู้สูงอายุอย่างบูรณาการ*. กรุงเทพฯ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเพื่อพัฒนาแรงงานแห่งชาติ. (2556). *การส่งเสริมโอกาสด้านอาชีพและการทำงานของสูงอายุ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเพื่อพัฒนาแรงงานแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2557, พฤษภาคม). บทความพิเศษ เรื่อง “คุณค่าผู้สูงอายุในสังคมไทย”. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*, 11(2), หน้า 26-29.
- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2555). *แผนการจัดสวัสดิการสังคมจังหวัดชลบุรี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2555 – 2559)*. [ออนไลน์], วันที่ค้นข้อมูล 25 มีนาคม 2557, เข้าถึงได้จาก <http://www.chonburi.m-society.go.th>.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). *ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ. (2550). *โครงการวิจัยการศึกษาดำเนินงานโครงการขยายผลการดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- องค์การแรงงานระหว่างประเทศ. (2554). *แรงงานสูงอายุมีผลกระทบต่อผลิตภาพการผลิตและการพัฒนาของประเทศไทย*. [ออนไลน์], วันที่ค้นข้อมูล 25 มีนาคม 2557, เข้าถึงได้จาก www.ilo.org/asia/info/public/pr/lang-en.index.htm.
- อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2546). *หลักการสอนฉบับปรับปรุง*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- อคิน รพีพัฒน์. (2527). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยในการมีส่วนร่วม*

- ของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภารการพิมพ์.
- อรรถัย ศักดิ์สูง. (2543). *การวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างทฤษฎี แอนดราโกจี (Andragogy) ของ มัลคอล์ โนลส์ กับวิธีการสอนในหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง*. สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาระดับสูง. สาขาวิชาการศึกษานอกโรงเรียน, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรพรรณ ทองแดง. (2550). รายงานการวิจัย “การวิจัยเพื่อพัฒนาคู่มือสำรวจอารมณ์เศร้าด้วยตัวเองในผู้สูงอายุไทย”
- อรุณ จิรวัดนกุล. (2547). *ชีวิตที่ดีสำหรับงานวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ*. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.
- อลิศรา ชูชาติ และคณะ. (2538). *เทคนิคการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- อาชัญญา รัตนอุบล, วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา, วรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา, ปาน กิมปี และระวี สัจจโสภณ. (2554). *การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- อุทุมพร จามรมาน. (2541). “โมเดลคืออะไร”. *วารสารวิชาการ*. มีนาคม, 22-25.
- อุษา โพนทอง. (2554). *คู่มือพัฒนาภาวะพลพลง เพื่อเตรียมตัวเป็นผู้เกษียณอายุอย่างมีคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้ง.
- อัมพร พงษ์กัสนานนท์. (2550). *การศึกษารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการศึกษาดูตลอดชีวิต*. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Alexandre, T. D. S., Cordeiro, R. C., & Ramos, L. R. (2009). Factors associated to quality of life in active elderly. *Revista de Saúde Pública*, 43(4), 613-621.
- Aguilera D.C. (1994). *Crisis Intervention: Theory and Methodology* (7th ed.). St. Louis.
- Anderson JJ, Rondano P, Holmes A. (1996). Roles of diet and physical activity in the prevention of osteoporosis. *Scand J Rheumatol Suppl*, 103: 65-74.
- Best JW. (1977). *Research in Education*. (3 rd ed). New Jersey: Prentice hall Inc.
- Buys, L., & Miller, E. (2006). The meaning of "active ageing" to older Australians.
- Bowling, A. (2008). Enhancing later life: how older people perceive active ageing?. *Aging and Mental Health*, 12(3), 293-301.
- Brown, W.B. and Moberg, D. J. (1980). *Organization Theory and Management : A Macro Approach*. New York : John Wiley and Sons.
- Edgar, D. (1969). *Audiovisual Methods in Teaching*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Eisner, E (1976). “Education Connoisseurship and Criticism : Their Form and Functions in Educational Evaluation,” *Journal of Aesthetic Education*.

- Fernandez-Ballesteros, R., Dolores Zamarron, M. A. R. Í. A., & Angel Ruiz, M. I. G. U. E. L. (2001). The contribution of socio-demographic and psychosocial factors to life satisfaction. *Ageing and Society*, 21(01), 25-43.
- Fitzgerald, and Clifford T. (2003). "Self-directed and Collaborative Online Learning Style and Performance." *Dissertations Abstracts International*, 64(5): 1612-A.
- Frankish, C. J., Milligan, C. D., & Reid, C. (1998). A review of relationships between active living and determinants of health. *Social Science & Medicine*, 47(3), 287-301.
- Gagne, R. M. (1963). The Learning Requirements for Enquiry," *Journal of Research in Science Teaching*, 1(3), 144-153.
- International City/County Management Association. (2003). Active living for older adults: *Management strategies for healthy and livable communities*.
- Jacobs-Lawson, J. M., Hershey, D. A., & Neukam, K. A. (2004). Gender differences in factors that influence time spent planning for retirement. *Journal of women & aging*, 16(3-4), 55-69.
- Keeves, Peter J. (1988). "Model and Model Building," Educational Research Methodology and Measurement : An International Handbook. Oxford : Pergamon Press.
- Knodel, J., & Chayovan, N. (2008). Intergenerational relationships and family care and support for Thai elderly. *Ageing International*, 33(1-4), 15-27.
- Knowles, MS. (1980). *The Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy*. New York: Cambridge, The Adult Education Company.
- Lakatta, E. G. (2003). Arterial and cardiac aging: major shareholders in cardiovascular disease enterprises part III: cellular and molecular clues to heart and arterial aging. *Circulation*, 107(3), 490-497.
- Lewin, K. (1947). Frontiers in group dynamics. *Human Relations*, 1, 143-153.
- Lindemann, E. (1994). Symptomatology and Management of Acute Grief. *American Journal of Psychiatry*, p. 101.
- Maier, H., & Klumb, P. L. (2005). Social participation and survival at older ages: is the effect driven by activity content or context?. *European Journal of Ageing*, 2(1), 31-39.
- Belanger, A., Berthelot, J. M., & Carrière, Y. (2005). Healthy aging. Statistics Canada.
- Madaus, G. F., Scriven, M.S. and Stufflebeam, D.L. (1983). Evaluation Models Viewpoints on Educational and Human Services Evaluation. 8th ed. Boston : Kluwer- Nijhoff Publishing.

- McClusky, Y. (1975). *Education for aging: The scope of the field and perspectives for the future*. In M. Grabowski & W. Mason, (Eds.), *Learning for aging*. Washington DC: Adult Education Association of USA. Syracuse: ERIC Clearing House for Adult Education.
- Miller, NE., Dollard, J. (1941). *Social Learning and Imitation*. New Haven: Yale University Press.
- Morgan-Klein, B., & Osborne, M. (2007). *The concepts and practices of lifelong learning*. NewYork: Routledge.
- Narirat Jitramontree, Vilaivan Thongchareon, Sawitri Thayansin (2011). Good Model of Elderly Care in Urban Community. *Journal of Nursing Science*. 29. Suppl 2.
- Noelker, LS., Rockwood, K., & Sprott, RL. (2006). *Long-term care workforce*. *The Encyclopedia of Aging, Fourth Edition*. New York, NY: Springer Publishing Company.
- Petkoska, J., & Earl, J. K. (2009). Understanding the influence of demographic and psychological variables on retirement planning. *Psychology and aging*, 24(1), 245.
- Peel, N. M., McClure, R. J., & Bartlett, H. P. (2005). Behavioral determinants of healthy aging. *American journal of preventive medicine*, 28(3), 298-304.
- Penedo, F. J., & Dahn, J. R. (2005). Exercise and well-being: a review of mental and physical health benefits associated with physical activity. *Current opinion in psychiatry*, 18(2), 189-193.
- Schramm, W. (1964). *Procedures and Effects of Mass Communication in Mass Media and Education*. University of Chicago. Chicago: Chicago Press.
- Skinner, B. F. (1953). *Science and human behavior*. Simon and Schuster.com.
- Smith, R. H., and Others. (1980). *Measurement : Making Organization Perform*. New York : Macmillan
- Tajvar, M., Arab, M., & Montazeri, A. (2008). Determinants of health-related quality of life in elderly in Tehran, Iran. *BMC public health*, 8(1), 323.
- Thanakwang, K. and Soonthorndhada, K. (2006). Attribute of Active Ageing among Older Persons in Thailand: Evidence from the 2002 Survey. *Asia-Pacific Population Journal*. 21 (3): 113-135.
- Thorndike, RE. (1955). *Measurement and Evaluation in Psychology and Education*. New York: John Wiley and Sons.
- Vogel, T., Brechat, P. H., Leprêtre, P. M., Kaltenbach, G., Berthel, M., & Lonsdorfer, J. (2009). Health benefits of physical activity in older patients: a review. *International journal of clinical practice*, 63(2), 303-320.

World Health Organization [WHO]. (2002). *Active aging, a policy framework. A contribution of the World Health Organization to the second United Nations world assembly on aging. Madrid, Spain.*

World Health Organization [WHO]. (2007). *Global age-friendly cities: A guide.* France.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบประเมินรับรองรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง

แบบประเมินรับรองรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง

คำชี้แจง

การประเมินรับรองรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง กำหนดเกณฑ์ในการให้คะแนน ดังนี้

- 5 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก
- 3 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ส่วนที่ 1 การประเมินความเหมาะสมของสมรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม				
	5	4	3	2	1
ตอนที่ 1 ส่วนนำ					
1. วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง					
2. หลักการแนวคิดของรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง					
ตอนที่ 2 รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง					
1. การกำหนดเนื้อหา					
1.1 การส่งเสริมภาวะพหุพลังด้านสุขภาพ (health)					
1.2 การส่งเสริมภาวะพหุพลังด้านการมีส่วนร่วม (participation)					
1.3 การส่งเสริมภาวะพหุพลังด้านความมั่นคง (security)					

ส่วนที่ 2 การประเมินรับรองความเหมาะสมในการนำรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุ
พลังไปใช้

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม				
	5	4	3	2	1
1. รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลัง มี ความเหมาะสมในการนำไปใช้จริงอยู่ในระดับใด					
2. รูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมในการนำไปใช้เพื่อ ส่งเสริมภาวะพหุพลังด้านสุขภาพ (health)					
3. รูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมในการนำไปใช้เพื่อ ส่งเสริมภาวะพหุพลังด้านการมีส่วนร่วม (participation)					
4. รูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมในการนำไปใช้เพื่อ ส่งเสริมภาวะพหุพลังด้านความมั่นคง (security)					

(.....) ผู้ประเมินรับรอง
ตำแหน่ง
วันที่

ภาคผนวก ข
แบบสอบถาม

โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการเรียนรู้และอาชีพของผู้สูงอายุ: การทดสอบรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมภาวะพลพลัง

1. ชื่อ-สกุล.....
2. เพศ [] ชาย [] หญิง
3. อายุ..... ปี
4. สถานภาพสมรส
[] โสด [] สมรส [] หม้าย/หย่า/แยก
5. ระดับการศึกษา
[] ไม่ได้เรียนหนังสือ [] ประถมศึกษา [] มัธยมศึกษา
[] อนุปริญญา [] ปริญญาตรี [] สูงกว่าปริญญาตรี
5. งานที่ทำในปัจจุบัน
[] เกษตรกรรม [] ประมง [] รับจ้างทั่วไป
[] ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว [] พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน [] อื่น ๆ ระบุ.....
6. ชั่วโมงการทำงาน.....ชั่วโมง/ต่อวัน เดือนละ.....วันเดือน/ปี
7. รายได้จากงานที่ท่านทำเฉลี่ยต่อเดือน บาท
8. ท่านต้องการพัฒนาความรู้หรือทักษะเพิ่มเติมในการทำงานปัจจุบันหรือไม่
[] ไม่ต้องการ
[] ต้องการ ระบุความรู้ที่ต้องการ.....ระบุทักษะที่ต้องการ
9. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของท่านมีกี่คน คน
10. จำนวนผู้ทำงาน มีรายได้ ในครัวเรือนของท่านมีกี่คน คน
11. รายได้รวมของทั้งครอบครัว.....บาท
12. โรคประจำตัว [] มี (ระบุ)..... [] ไม่มี

1. ภาวะพหุพิพจน์ของผู้สูงอายุก่อนและหลังเรียนรู้
ตามรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพิพจน์
ด้านสุขภาพ (Health)

2. ภาวะพหุพิลังของผู้สูงอายุก่อนและหลังเรียนรู้
ตามรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพหุพิลัง
ด้านการมีส่วนร่วม (Participation)

[illegible]

3. ภาวะพฤติกรรมของผู้สูงอายุก่อนและหลังเรียนรู้
ตามรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพฤติกรรม
ด้านความมั่นคง (Security)

รายการประเมิน ภาวะพฤติกรรมด้านความมั่นคง	ก่อนการเรียนรู้					หลังการเรียนรู้				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1. ความมั่นคงในชีวิต										
2. ความมั่นคงเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต เช่น มีรายได้จากการทำงานหรือธุรกิจส่วนตัว มีเงินสะสม มีเงินที่ได้รับจากบุตรหลาน										
3. ความมั่นคงเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย เช่น มีความปลอดภัยมีบ้านเป็นของตนเอง										
4. ความมั่นคงเกี่ยวกับผู้ดูแล เช่น ท่านอาศัยอยู่กับครอบครัว หรือ มีผู้ดูแล										
5. ความรู้สึกได้รับการดูแลด้านการรักษาพยาบาลเวลาที่ท่านเจ็บป่วย										
6. การได้รับการดูแลสุขภาพจากบุคลากรด้านสาธารณสุข										

แบบประเมินความพึงพอใจในการเรียนรู้ตามรูปแบบเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมภาวะพฤติกรรม

รายการประเมิน	ความพึงพอใจในการเรียนรู้ตามรูปแบบ				
	5	4	3	2	1
1. ด้านกระบวนการเรียนรู้					
1.1 ขั้่นวางแผน-กำหนดวัตถุประสงค์					
1.2 ขั้่นปฏิบัติ-ขณะฝึกอบรม					
1.3 ขั้่นสังเกตผลการปฏิบัติ-ผลที่ได้จากการฝึกอบรม					
1.4 ขั้่นสะท้อนกลับการปฏิบัติ-การเอาไปใช้ประโยชน์					
2. ด้านการพัฒนาภาวะพฤติกรรม					
2.1 ด้านสุขภาพ (health)					
2.2 ด้านการมีส่วนร่วม (participation)					
2.3 ด้านความมั่นคง (security)					
3. รูปแบบเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับสภาพปัญหาด้านการเรียนรู้					
4. รูปแบบเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับความต้องการด้านการเรียนรู้					
5. รูปแบบเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นสามารถส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต					

ภาคผนวก ค

ข้อมูลสำหรับผู้เข้าร่วมในการวิจัยและใบยินยอม

ข้อมูลสำหรับผู้เข้าร่วมในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาการเรียนรู้และอาชีพของผู้สูงอายุ

เรียน ผู้เข้าร่วมในการวิจัย

ท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ถูกสุ่มเลือกให้เข้าร่วมในการวิจัยนี้ ซึ่งการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้และอาชีพของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้คือ ได้รูปแบบการเรียนรู้และอาชีพสำหรับผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ทำให้สามารถเพิ่มศักยภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนได้

เมื่อท่านได้ตัดสินใจเข้าร่วมในการวิจัยนี้ ท่านจะได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรม “ความสุข สุขภาพ ปัญหา เพื่อผู้สูงอายุ พญมพลัง” เป็นเวลา 1 เดือน และสัมภาษณ์ภาวะพญมพลังของท่านก่อน และหลังการเข้าร่วมกิจกรรม โดยที่ท่านสามารถถอนตัวจากการเข้าร่วมกิจกรรมได้ทุกเมื่อ และการถอนตัวจะไม่มีผลใดๆกับท่านทั้งสิ้น

หากท่านมีปัญหาหรือข้อสงสัยประการใด สามารถติดต่อสอบถามได้ที่

ผศ. ดร. ทนงค์ดี ยิ่งรัตนสุข โทรศัพท์ ๐๘๒- ๒๑๙๘๖๘๖

สถานที่ทำงาน คณะสาธารณสุขศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา อ.เมือง จ. ชลบุรี ๒๐๑๓๑

ผู้วิจัยขอขอบคุณท่านเป็นอย่างยิ่งในความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัย

ใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย (Consent form)

1

โครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาการเรียนรู้และอาชีพของผู้สูงอายุ

วันที่ให้คำยินยอม วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ก่อนที่จะลงนามในใบยินยอมให้ทำการวิจัยนี้ ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายจากผู้วิจัยถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัย อันตราย หรือความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมวิจัย รวมทั้งประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการวิจัยอย่างละเอียด และมีความเข้าใจดีแล้ว

ผู้วิจัยรับรองว่าจะตอบคำถามต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าสงสัยด้วยความเต็มใจไม่ปิดบังซ่อนเร้นจนข้าพเจ้าพอใจ

ข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะบอกเลิกการเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้เมื่อใดก็ได้ และเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้โดยสมัครใจ และการบอกเลิกการเข้าร่วมการวิจัยนี้จะไม่ผลใดๆ ต่อข้าพเจ้า

ผู้วิจัยรับรองว่าจะเก็บข้อมูลเฉพาะเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าเป็นความลับ และจะเปิดเผยได้เฉพาะในรูปที่เป็นสรุปผลการวิจัยเท่านั้น

ข้าพเจ้าได้อ่านข้อความข้างต้นแล้ว และมีความเข้าใจดีทุกประการ และได้ลงนามในใบยินยอมนี้ด้วยความเต็มใจ

ลงนาม.....ผู้ยินยอม

(.....)

ลงนาม.....พยาน

(.....)

ลงนาม.....ผู้ทำวิจัย

(.....)

ข้าพเจ้าไม่สามารถอ่านหนังสือได้ แต่ผู้วิจัยได้อ่านข้อความในใบยินยอมนี้ให้แก่ข้าพเจ้า ฟังจนเข้าใจดีแล้ว ข้าพเจ้าจึงลงนามหรือประทับลายนิ้วหัวแม่มือขวาของข้าพเจ้าในใบยินยอมนี้ด้วยความเต็มใจ

ลงนาม.....ผู้ยินยอม

(.....)

ลงนาม.....พยาน

(.....)

ลงนาม.....ผู้ทำวิจัย

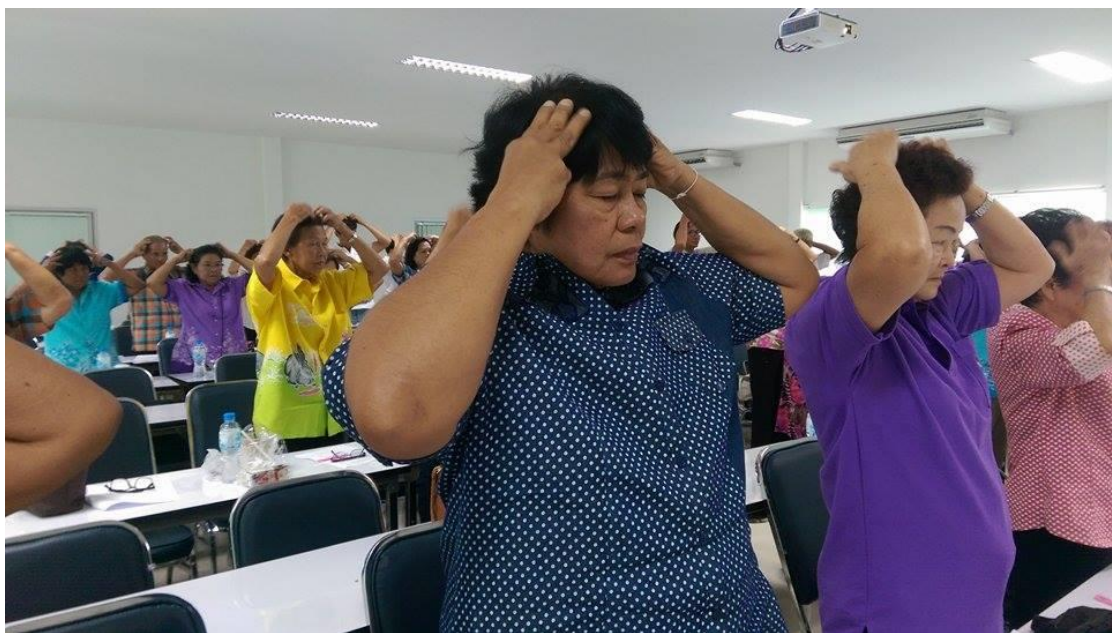
(.....)

ภาคผนวก ง
ภาพประกอบ

กิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลัง

“ฉันทำได้”

*ภาพประกอบรายงานการวิจัยฉบับนี้ ได้รับอนุญาตจากเจ้าของภาพแล้ว

“ฉันมีเพื่อน”

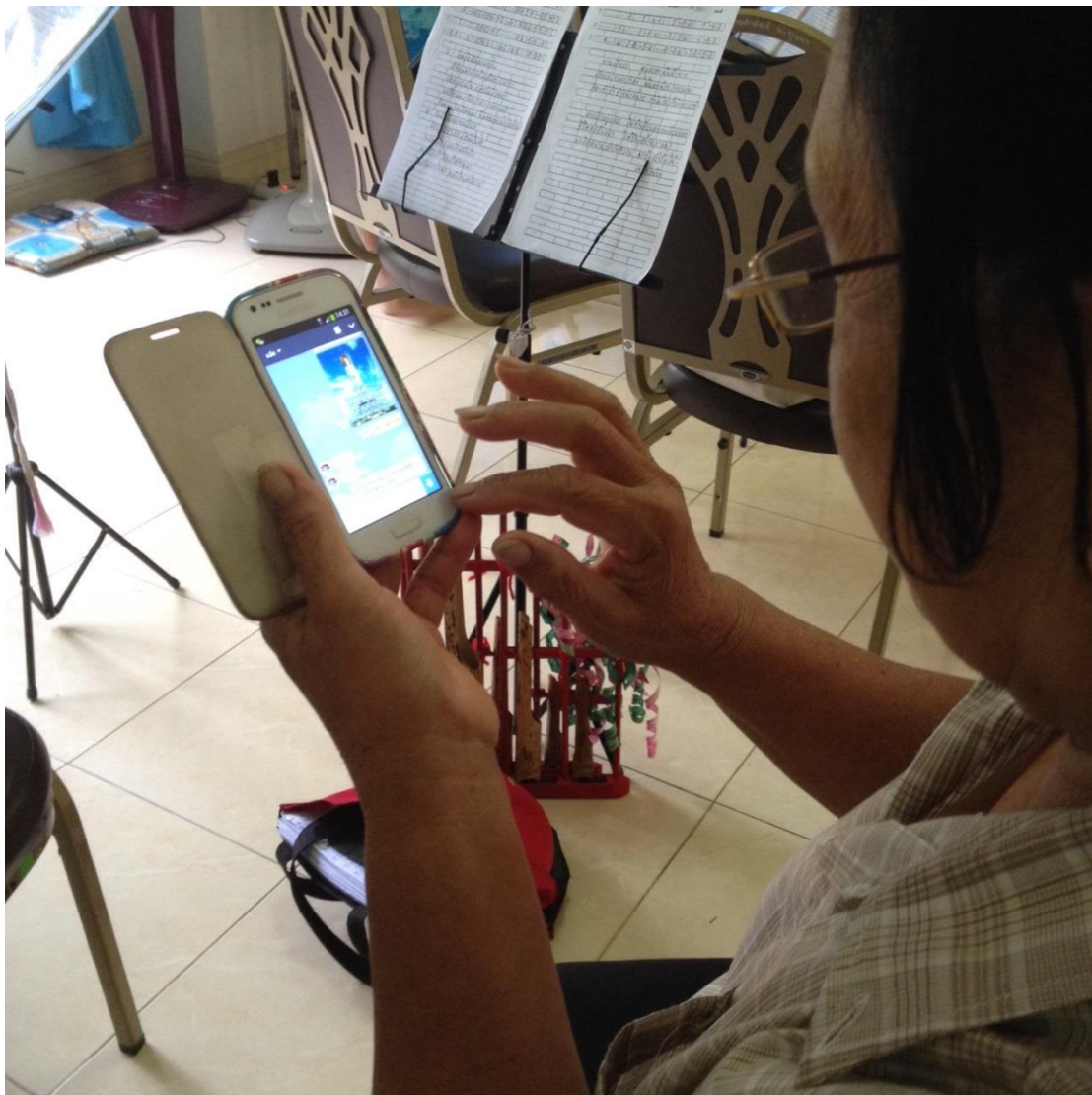

“การเจริญมรณสติ”

*ภาพประกอบรายงานการวิจัยฉบับนี้ ได้รับอนุญาตจากเจ้าของภาพแล้ว

การสัมภาษณ์เพื่อประเมินภาวะพหุคูณพลัง

“ฉันทมนตามโลก” ผู้สูงอายุกำลังเล่น “Line”

*ภาพประกอบรายงานการวิจัยฉบับนี้ ได้รับอนุญาตจากเจ้าของภาพแล้ว

“ฉันมีประโยชน์” ผู้สูงอายุกำลังซ้อมเล่นอังกะลุง เพื่อแสดงในงานประชุม อสม. ของเทศบาล

*ภาพประกอบรายงานการวิจัยฉบับนี้ ได้รับอนุญาตจากเจ้าของภาพแล้ว